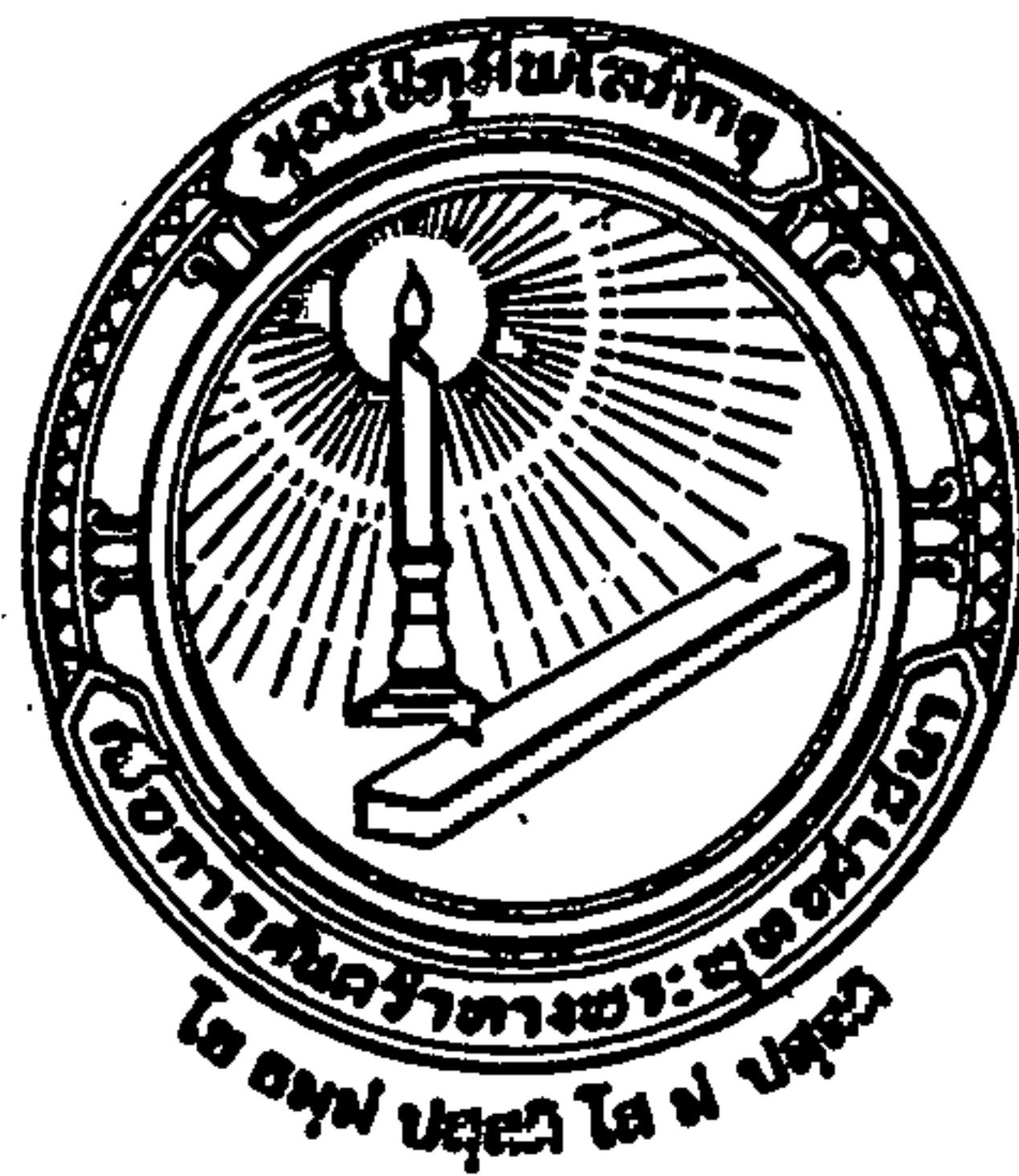

BBF00092

ธรรมบทและฉันทมပ္ถ์ฎฐกถา

(บาลี - ไทย)

ภาค ๓

DHAMMAPADA and DHAMMAPADATTHAKATHĀ

(PĀLI - THAI)

PART III

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

เป็นที่ระลึกในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

นายทอง-บางพรเพ็ญ สงศ์สการมภ์

สร้างพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณที่องคิน
หังระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8288-77-3

ธรรมบทและจัมมปทัฏฐกถา

(บาลี - ไทย)

ภาค ๓

DHAMMAPADA and DHAMMAPADATṬHAKATHĀ

(PĀLI - THAI)

PART III

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

เป็นที่ระลึกในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาวชิราวุธ
๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

นายทอง-บางพรเพ็ญ ทองศรีสถารมภ์

สร้างพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณที่องคิน
จักรและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8288-77-3

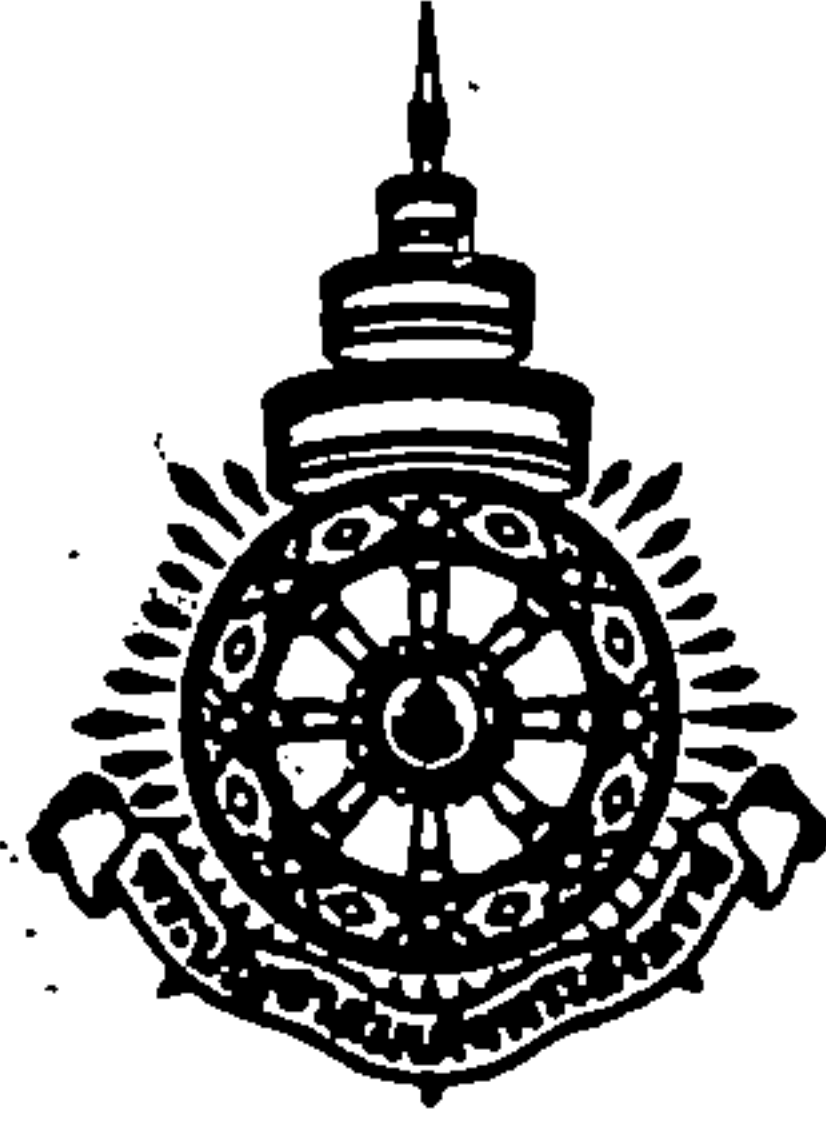

พระบรมราชาโชวาท

“ฉันขออุทิศถวาย ขอให้ทำต่อไปอย่าหยุดเสีย
ฉันสนับสนุนงานนี้ร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม ให้ทำต่อไป
เป็นการช่วยให้คนเข้าถึงธรรม

การแปลคำบาลีมาเป็นคำไทยนั้น ต้องระวัง
ให้ชัดเจน อย่าให้ขัดแย้งกันเกินไปจนขาด เพราะ
ถ้าขัดแย้งกันแล้ว จะทำให้เกิดความยุ่งยากแก่
นักศึกษาคือไปภายหลังว่า ที่ใดสงสัยว่าจะแปลให้เข้าใจ
ไม่ได้แก้ไขแล้ว ก็ควรมีคำอธิบายกำกับไว้ด้วย”

(พระบรมราชาโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน
พระราชทานแก่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ญาณโมทมมหาเถระ
และคณะกรรมการของสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ในโอกาสเข้าเฝ้า
น้อมเกล้าฯ ถวายพระคัมภีร์แปลเป็นภาษาไทยฉบับแรก เมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๕๐๖)

ที่ ๒/๒๕๒๗

เรื่อง การจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพโลภิกขุ

อาศัยพระบัญชา ที่ ๑/๒๕๒๗ เรื่องการตรวจชำระพระไตรปิฎก ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๗ เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก จะเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบนักยัตร์ ใน พ.ศ.๒๕๓๐ นั้น และโดยที่มูลนิธิภูมิพโลภิกขุเพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้จัดทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมและได้รับการอุดหนุน โดยงบประมาณแผ่นดินอยู่แล้ว

จึงให้มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ ส่งเสริมงานการตรวจชำระพระไตรปิฎกโดยพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเอื้ออำนวยในการประสานประโยชน์ โดยจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ชั้นอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โขชนา ปกรณ์วิเสส สัททวิเสส ฉบับภูมิพโลภิกขุ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นพระมหาธรรมราชาธิราช ให้เป็นที่ปรากฏตามโบราณราชประเพณีสืบไปชั่วกาลนาน.

สั่ง ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๒๗

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เพชรรัตนราชสุต

ประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพลโลก

เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ นับเป็นโอกาสจิตสมัญมงคลวิเศษที่ล้นเกล้าล้นกระหม่อมทั้งสองพระองค์ ทรงมีพระราชกฤษฎีกาเป็นที่ยปรากฏแก่สมณพราหมณาจารย์ทั้งปวง และพสกนิกรทวยราษฎร์ โดยที่พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงประเทศชาติ พระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้สถาปนพระมหากษัตริย์ เป็นหลักชัยของบ้านเมืองจนทุกวันนี้ ทั้งนี้สำเร็จด้วยพระบารมีธรรม พระคุณธรรมที่ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม มูลนิธิภูมิพลโลกฯ สำนักในพระมหากรุณาธิคุณ จึงจัดสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อันเป็นผลงานของมูลนิธิฯ ดีพิมพ์ขึ้นถวาย ๖๑ พระคัมภีร์ เพื่อเป็นการสนองพระเดชพระคุณและเป็นอนุสรณ์วัตถุธรรมบรรณาการ เนื่องในโอกาสจิตกาลพิเศษครั้งนี้

เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงแต่งตั้งคณะกรรมการ อำนวยการ และคณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสร้างพระคัมภีร์ เนื่องในวโรกาสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. จอมพลประภาส จารุเสถียร
๒. ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร
๓. คุณหญิงจวบ จิรโรจน์
๔. ท่านผู้หญิงหม่อมราชวงศ์หญิงรสลิน กักฉ่างค์
๕. ท่านผู้หญิงอรุณ กิตติยากร ณ อยุธยา
๖. ท่านผู้หญิงชนิดต์ ปิยะอุย
๗. คุณหญิงแสงเดือน ณ นคร
๘. คุณหญิงวัลลีย์ วีระปรีย์
๙. คุณหญิงเฟื่อง ชลิตอาภรณ์
๑๐. คุณหญิงสมนึก เปรมวัฒนะ
๑๑. คุณหญิงสงวนศรี จันทรางศุ
๑๒. พลเอกประพัทธ์ กวานนท์
๑๓. คุณหญิงสัตยวดี กวานนท์
๑๔. คุณหญิงวรรณิ วิทยะสิรินันท์
๑๕. คุณหญิงสุภัทรา ดันติพิพัฒน์พงศ์
๑๖. อธิบดีกรมการศาสนา
๑๗. อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์
๑๘. นางประภา จัยวัฒน์
๑๙. นางอวยพร ปัตตพงศ์
๒๐. นางอุษา จารุคุล
๒๑. นางยุพนา ธรรมโกวิท

๒๒. นางประไพ อมาตยกุล
๒๓. ศาสตราจารย์พิพัฒน์ สุจินดา
๒๔. ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุษยกุล
๒๕. รองศาสตราจารย์ศรีกาญจน์ สุจินดา
๒๖. นางเสริมศรี เอกชัย
๒๗. นางสมจิตต์ สิทธิไชย
๒๘. นางลำยอง หะรินสุต
๒๙. นายชุมศักดิ์ เตชะเสน
๓๐. นางประณัฐ เตชะเสน
๓๑. นางประกอบเกียรติ ชาญเลขา
๓๒. นางสุกัญญา คุณศรีวัชร
๓๓. นางพงษ์เพ็ญ คำรงรัตน์
๓๔. คุณหญิงสุจิตรา (จิราธิวัฒน์) มงคลกิติ
๓๕. นางประสพศรี ประเสริฐสม
๓๖. นางสาววิไลลักษณ์ จารุคุณ
๓๗. นายปราโมทย์ สัชฌุกร
๓๘. นายพุทธรี กุวานนท์
๓๙. นายระพีพันธ์ จารุคุณ
๔๐. นางสาวบุญนาค ศตะภูรี
๔๑. นางสาวบุญรักษ์ นาครัตน์
๔๒. นายมณีพันธุ์ จารุคุณ   กรรมการและเลขานุการ
๔๓. นายสิริ เพ็ชรไชย   กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้อำนวยการจัดสร้างพระคัมภีร์ ฉบับภูมิพโลภิกขุ

๑. นายมณีพันธุ์ จารุกุล	ผู้อำนวยการ
๒. นางอุษา จารุกุล	รองผู้อำนวยการ
๓. นายสิริ เพ็ชรไชย	หัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะนักวิชาการประจำ

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย	ป.ธ.๕
๒. พระมหาเฉลียว เปสโร	ป.ธ.๕
๓. นายสุวรรณ จินต์ประชา	ป.ธ.๕
๔. นายสังคม ศรีราช	ป.ธ.๕
๕. นายทวี ศรีทองอินทร์	ป.ธ.๕
๖. พ.อ.คง แจ่มไพล	ป.ธ.๕
๗. อุบาสิกาสมศรี จารุเพ็ง	บ.ศ.๕
๘. นายบุญมา จิตจรัส	ป.ธ.๘, ปริญญาโท
๙. นายภิญโญ ล่องสกุล	ป.ธ.๘, ปริญญาโท
๑๐. นายทองดี พันโน	ป.ธ.๘
๑๑. นางศิริรัตน์ ค้วงสน	บ.ศ.๘
๑๒. พระมหาอภัย อุปปติสโส	ป.ธ.๗
๑๓. นายบรรจบ พุกพญา	ป.ธ.๗
๑๔. อุบาสิกาจรยา บัวสุวรรณ	บ.ศ.๖
๑๕. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย	ศศ.บ.(โบราณคดี)

๑๖. อุบาสิกาพรทิพย์ ศูนย์จันทร์	นักปริวรรตอักษร
๑๗. อุบาสิกาพรม เกิดเกษม	นักปริวรรตอักษร
๑๘. อุบาสิกานุญเกื้อ ไพโรจน์	นักปริวรรตอักษร

คณะนักวิชาการพิเศษ

๑. นายไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์	สท.บ.(จุฬา)
๒. พลเรือตรี ดร.สุรจิต สงสกุล	ป.ธ.๘, Ph.D.
๓. น.อ.ทองช้อย แสงสินชัย ร.น.	ป.ธ.๕
๔. น.อ.วินัย ตะเภาพงษ์ ร.น.	ป.ธ.๕, Ph.D.
๕. น.อ.สารี อินสอน ร.น.	ป.ธ.๕
๖. นายพิสิฐ เจริญสุข	ป.ธ.๕, อ.ม.(จุฬา)

คณะเจ้าหน้าที่ธุรการ

๑. นางถาวร ศรีปราสาท
๒. นายพัฒน์ ประกอบบุญ
๓. ร.อ.เกษม กระจกทอง
๔. นางพิกุล บำรุงผล
๕. นางสาวพวงเงิน อุษชิน
๖. นางสุภา วรรณพงษ์
๗. นางจิตตรา อมระรักษ์

(๑๔)

๘. นางทิพย์วดี ภูทอง
๙. นางปนัดดา เอี่ยมวุฒิ
๑๐. นายเฉลิมชัย ทองมี
๑๑. นางชนก อภัยเสวตร์
๑๒. นางรัตยา บัวยังคุม
๑๓. นายขรรจง แวงคำ
๑๔. นายทองสุข ทูมนาหาด
๑๕. นางสาวจิรัญญา เว้นบาป
๑๖. นางชลอ วรรณจันทร์

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ ในธรรมของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าเป็นนิตย์ เทอญ.

หมายเหตุ : การแต่งตั้งกรรมการ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ ในพระบัญชา
เป็นการแต่งตั้งโดยตำแหน่ง.

**โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระตำมภัฏชาวงพระพุทธรศำลศำษาเป็นภำษำไทย**

ด้วบศวำมฉ้บฉ้บฉ้บของศณะกรรมกำรมหำเทรฉ้บมำศม

และ

กรรมกำรศำลศำษา กระษรวงวิไลษธรรม

(๑๖)

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : ๒๕๕๕

Third published : 2012

ISBN 974-8288-77-3

สงวนลิขสิทธิ์

ในการคัดลอก แปล และดัดแปลง

ไม่ว่าบางส่วนหรือทั้งหมด

All rights reserved

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ในบริเวณวัดสระเกศฯ กรุงเทพมหานคร

Printed in Thailand

At The Bhūmibalo Bhikkhu Foundation Press,

Wat Srakesa, Bangkok.

นิทานกถา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ได้ทรงเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานตลอด ๔๕ พระวัสสา คำสอนของพระองค์ที่ทรงแสดงแล้ว ทรงบัญญัติแล้ว เรียกว่า พระธรรมวินัย ทรงตั้งไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน จัดเป็นพระสัทธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า พระปริยัติสัทธรรม ในบรรดาพระสัทธรรมทั้งสาม พระปริยัติสัทธรรม มีความสำคัญมาก เมื่อพระปริยัติสัทธรรมยังดำรงอยู่ตราบใด พระปฏิบัติสัทธรรม และ พระปฏิเวธสัทธรรม ก็ยังคงดำรงอยู่ตราบนั้น เมื่อพระปริยัติสัทธรรมเสื่อมสูญแล้ว พระปฏิบัติสัทธรรม และพระปฏิเวธสัทธรรมก็ดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระปริยัติสัทธรรมจึงเป็นมูลรากของพระศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระอรหันตสาวกทั้งหลายมีพระมหากัสสปเถระ เป็นต้น ได้ยกเอาคำสั่งสอนอันเป็นพระพุทธรวณะขึ้นสู่การสังคายนาเป็นครั้งแรก ด้วยภาษาบาลี อันเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ชาวโลก โดยจัดหมวดหมู่เรียกว่า พระไตรปิฎก ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และ พระอภิธรรมปิฎก พระไตรปิฎกนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปาฬิหรือ พระบาลี

กุลบุตรผู้หวังความตั้งมั่นยิ่งขึ้นแห่งพระสัทธรรม จำเป็นต้องศึกษาพระไตรปิฎกหรือพระบาลีนี้ให้รู้ซึ่ง ทั้งบทพยัญชนะและอรรถะ จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้องตรงตามพระพุทธรวณะ ได้มีการศึกษาเล่าเรียนในด้านพระปริยัติสัทธรรมนี้สืบมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ จัดเป็นฐานะในพระศาสนาอย่างหนึ่ง เรียกว่า กัณถฐานะ คู่กับ วิปัสสนาฐานะ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติอันเป็นส่วนแห่งพระปฏิบัติสัทธรรม การศึกษานั้นย่อมมีครูบาอาจารย์สั่งสอน และบันทึกคำสอนตลอดทั้งมติวินิจนัย โดยท่านผู้รู้พระพุทธรวณะเรียกว่า พระอรรถกถาจารย์ ตามความหมายที่แท้จริงนั้น พระอรรถกถาจารย์ หมายถึง พระอรหันต์ผู้เป็นสังคิติกาจารย์ในครั้งแรก มีพระมหากัสสป พระอุบาลีและพระอานนท์ เป็นต้น เมื่อได้มีการสั่งสอนและการบันทึกคำสอนไว้ พระสงฆ์สาวกก็ได้ศึกษาเล่าเรียนต่อ ๆ กันมา คัมภีร์ดังกล่าวนี้เรียกว่า อรรถกถา มีการบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี ภาษาเดียวกับที่ใช้

บันทึกพระไตรปิฎก เมื่อพระพุทธศาสนาได้เคลื่อนจากชมพูทวีปมาตั้งมั่นอยู่ใน
 ลังกาทวีปแล้ว ได้มีการสั่งสอนและบันทึกไว้ด้วยภาษาสิงหพันธ์เป็นภาษาของชาวเกาะ
 สำนักที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับพระคัมภีร์อรรถกถาเหล่านี้ ได้แก่ สำนักมหาวิหาร ใน
 ลังกาทวีป การที่จะทำความเข้าใจเรื่องราวในอรรถกถา กุลบุตรจำต้องศึกษาภาษา
 สิงหพันธ์ก่อน ซึ่งเป็นการยากลำบากแก่กุลบุตรผู้ใคร่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คำอธิบาย
 ธิบายพระพุทธวจนะจึงไม่แพร่หลายกว้างขวางเท่าที่ควร อาศัยเหตุนี้ เมื่อพุทธศักราช
 ล่วงได้เก้าร้อยปีเศษ พระเถระทั้งหลาย มีพระพุทธโฆสะ พระพุทธทัตตะ และ
 พระธัมมปาละ เป็นต้น จึงได้แปลอรรถกถาภาษาสิงหพันธ์เป็นภาษาบาลี อันเป็นต้นตอภาษา
 จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเป็นประโยชน์แก่อุบัติไปทั่วโลก

ต่อมา ได้มีการแต่งอธิบายความในอรรถกถาเป็นคัมภีร์ เพื่อให้เข้าใจ
 พระพุทธวจนะชัดเจนยิ่งขึ้น เรียกว่า ฎีกา มีทั้งคัมภีร์ฎีกาเดิมเรียกว่า มูลฎีกา และคำ
 อธิบายฎีกาเดิมต่อมาอีกเรียกว่า อนุฎีกา แล้วยังมีคัมภีร์แก้ไขข้อความที่เป็นเงื่อนไข
 ข้อขอดที่ชวนสงสัยให้หายสงสัยเรียกว่า คัมภีร์บท อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีคู่มือเป็น
 หนังสือประกอบในการแปลคัมภีร์ต่าง ๆ บอกสัมพันธภาพ บอกความหมายของศัพท์
 แสดงไวยากรณ์แยกแยะให้เข้าใจเชิงศัพท์อีกชั้นหนึ่งเรียกว่า อรรถโยชนา คัมภีร์เหล่านี้
 ล้วนเป็นประโยชน์แก่กุลบุตรผู้ศึกษาพระคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และทั้ง
 เป็นคู่มือในการแปลให้ถูกต้องอีกด้วย คัมภีร์ดังกล่าวเหล่านี้แต่งรับกันเป็นสายตรงบ้าง
 เป็นปรกรณ์พิเศษ แต่งเป็นเรื่องเฉพาะ เช่น พระคัมภีร์วิสุทธิมรรคหรืออภิธรรมมัตต-
 สังคหะ เป็นต้นบ้าง ซึ่งจัดอยู่ในชั้นอรรถกถา แล้วมีคัมภีร์แก้ต่อมาเรียกว่า ฎีกา เช่น
 มหาฎีกาชื่อปรมัตถมัณฑุสา แก่พระคัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์ชื่ออภิธรรมมัตต-
 วิภาวินี แก่ปรกรณ์อภิธรรมมัตตสังคหะ เป็นต้น

ภาษาบาลี เป็นต้นตอภาษา คือ ภาษาที่มีแบบแผน เป็นมูลภาษา คือ
 ภาษาที่เป็นต้นเดิม เป็นภาษาที่รองรับพระพุทธวจนะซึ่งเรียกว่าพระบาลี และเป็น
 ภาษาที่ใช้อธิบายพระพุทธวจนะอื่น ๆ อีกด้วย นักปราชญ์ได้แต่งไวยากรณ์ของภาษา
 บาลีไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้ศึกษารู้ความหมายของคำนั้น ๆ ได้ถูกต้องถ่องแท้
 ถ้าขาดความเข้าใจหลักภาษาอันเป็นนิรุกติศาสตร์เสียแล้ว ย่อมจะเกิดความเข้าใจผิด
 ลุ่มหลงในอักษรและบทต่าง ๆ ได้ ดังนั้น กุลบุตรผู้ใคร่ศึกษาจำต้องศึกษาให้รู้

ไวยากรณ์ของภาษาบาลีอย่างแจ่มชัด จึงจะเข้าใจพระพุทธทวณะได้ถูกต้อง คัมภีร์
ไวยากรณ์เหล่านี้ เรียกว่า สัททวิเสส บ้าง สัททศาสตร์ บ้าง นิรุตติศาสตร์ บ้าง

เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายมาสู่ประเทศไทย ก็ได้แพร่มาพร้อมกับ
คัมภีร์ต่าง ๆ มีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์พิเศษ และสัททวิเสส
เหล่านี้เป็นต้น และได้จารไว้ด้วยอักษรขอมในโบราณ ผู้ศึกษาภาษาบาลีจึงต้องเรียน
อักษรขอมก่อน แล้วจึงศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์ทำความเข้าใจพระพุทธทวณะ ทรงจำ
ไว้ และเทศนาสั่งสอนต่อ ๆ กันมา ทุกยุคทุกสมัยจนถึงยุครัตนโกสินทร์นี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมี
พระราชปรารภอาราธนาพระสงฆ์เถรานุเถระ รับภารธุระปริวรรตอักษรขอมที่
บันทึกพระไตรปิฎกภาษาบาลีออกเป็นอักษรไทยแล้วตีพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยนี้
เผยแพร่อไปในวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดทั้งในและต่างประเทศ เป็นการเฉลิม
พระเกียรติยศ พระราชกฤษฎีกานินทา ที่ทรงเป็นธรรมิกราชาธิราชในโลก ต่อมา
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ก็ได้ทรงอุปถัมภ์สร้างคัมภีร์
อรรถกถาจากอักษรขอมภาษาบาลีมาเป็นอักษรไทยภาษาบาลีนี้ บรรดาพระบรมวงศา-
นวงศ์ต่างทรงมีพระศรัทธาประสาทะ โดยเสด็จพระราชกุศล จัดพิมพ์สร้างไว้ใน
พระพุทธศาสนา ให้เป็นที่ปรากฏในโลก เป็นคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาเป็น
อย่างยิ่ง กาลต่อมาการทำพระคัมภีร์อักษรขอมเป็นอักษรไทยได้หยุดชะงักไปชั่ว
ระยะหนึ่งประมาณ ๕๐ ปีเศษ ทำให้คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่
ในอักษรขอมต้องชะงักงันไป ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้ มุลินธิภูมิพลโลกขุ ซึ่งตั้งขึ้นตามพระราชดำยาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน โดยได้รับพระบรมราชานุญาตเมื่อ
พ.ศ.๒๕๑๕ จึงได้ทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและ
แปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยเสนอคณะสงฆ์ผ่านกรมการศาสนา
ได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๑/๒๕๑๖
และได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาล โดยให้เงินอุดหนุนเป็นรายปีผ่านกรมการศาสนา
ให้ดำเนินการตามโครงการนี้ เพื่อให้พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลีได้รับ

(๒๐)

การชำระให้ถูกต้องเสียขั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย ตามขั้นตอนแห่งการปฏิบัติงาน

การปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทยก็ดี การชำระพระคัมภีร์ภาษาบาลีให้ถูกต้องก็ดี จำเป็นต้องสอบทานกับคัมภีร์อื่น และฉบับต่างประเทศเท่าที่จะหาได้ ต้องอาศัยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาบาลีเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน และจำต้องฝึกฝนบัณฑิตให้สืบต่องาน เพื่อถ่ายทอดความรู้การทำงานให้ต่อเนื่องกันไปโดยไม่ขาดสาย งานพระคัมภีร์จึงจะสมบูรณ์และถูกต้อง เมื่อต้นฉบับภาษาบาลีถูกต้อง การแปลสู่ภาษาไทยก็ถูกต้อง

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ นอกจากได้รับความอุปถัมภ์จากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการให้เงินงบประมาณแผ่นดินอุดหนุนโครงการแล้ว ยังได้รับปัจจัยบริจาคจากเจ้านายและผู้มีจิตศรัทธาสร้างพระคัมภีร์เป็นพุทธบูชา และอุทิศให้แก่ปัจเจกบุคคลเป็นรายยก ดังได้ประกาศพระนามและนามในทุกหน้าพระคัมภีร์ เพื่อให้ท่านผู้พบเห็นได้อนุโมทนากุศลนั้น ๆ ด้วย

สำหรับพระคัมภีร์ธรรมบทและธัมมปัทฏฐกถา บาลี-ไทย ภาค ๓ นี้ นายทอง - นางพรเพ็ญ หงส์ลดารมภ์ ได้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสร้างเป็นที่ระลึกในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ขออนุโมทนากุศลไว้ ณ ที่นี้ ขออำนาจแห่งมหากุศลอันบังเกิดจากการบริจาคทรัพย์สร้างพระคัมภีร์นี้ ได้โปรดบันดาลให้ นายทอง - นางพรเพ็ญ หงส์ลดารมภ์ ประสบความสุข ความเจริญ มีความเกษมสันต์ยินดียิ่งในธรรมตลอดไปทุกเมื่อ เทอญ.

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ
เพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา

คำปฏิญญา

ในการจัดสร้างพระคัมภีร์ ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย นั้น มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุได้มีจุดประสงค์ที่จะสร้างพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ภาษาบาลี คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์ อรรถโยชนา ปกรณ์พิเศษ และสัทททวิเสส ที่ยังไม่เคยมีปรากฏในอักษรไทย ให้มีเป็นฉบับอักษรไทยขึ้น และชำระสอบทานพระคัมภีร์ภาษาบาลีที่มีในอักษรไทยแล้ว แต่ยังคงคลาดเคลื่อนให้ถูกต้องบริสุทธิ ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กว้างขวาง เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนในโลก ขั้นตอนในการทำงานนี้ เบื้องต้นต้องชำระอักขระและบทพยัญชนะในคัมภีร์นั้น ๆ ให้เป็นที่ถูกต้องตามพระคัมภีร์ดั้งเดิมก่อน แล้วจึงแปลสู่ภาษาไทย และภาษาอื่นในภายหลัง ในเบื้องต้นนี้ การตีพิมพ์พระคัมภีร์ต่าง ๆ มูลนิธิ ฯ จะจัดทำเป็นขั้นตอน ๔ ประการ คือ

๑. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีที่ได้ชำระถูกต้องแล้วเป็นอันดับแรก เพราะเป็นงานที่ทำสำเร็จก่อน และเพราะพระคัมภีร์ภาษาบาลีเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งต่างได้ถือเป็นการศึกษาและอ้างอิง การศึกษาภาษาบาลี พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทถือเป็นหลักในการศึกษาพระศาสนา พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แผ่ไปในส่วนต่าง ๆ ของโลก พร้อมกับพระคัมภีร์ภาษาบาลี ภาษาบาลีเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา

๒. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีตามต้นฉบับเดิม พร้อมด้วยคำแปลลงในหน้าเดียวกัน โดยแยกเป็นสองคอลัมน์ เป็นสองพาคย์ซ้ายขวาเป็นสองภาษาบาลี-ไทย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ยิ่งแก่พระสงฆ์เมื่อนำไปแสดงพระธรรมเทศนา ที่จะอ้างอิงภาษาบาลีพร้อมกับคำแปล และจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทั่วไป โดยเฉพาะในกรณีเมื่อไม่เข้าใจคำแปล ก็จะนำพาคย์ภาษาบาลีไปสอบถามท่านผู้รู้ให้อธิบายได้ทันที

(๒๒)

๓. พิมพ์พระคัมภีร์ฉบับแปลเป็นภาษาไทย

๔. พิมพ์พระคัมภีร์ที่ได้เรียบเรียงเป็นภาษาไทยอย่างง่าย สำหรับชาวบ้านทั่วไป เพื่อให้คนไทยได้เข้าใจพระธรรมถูกต้อง ทั้งนี้ เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ที่จะให้คน "เข้าถึงธรรม"

มูลนิธิ ฯ จะทำคัมภีร์ใดในลักษณะใด ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะ และความเหมาะสมในการที่จะเผยแพร่พระคัมภีร์นั้น ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การพิมพ์ พระคัมภีร์ธรรมบทและธัมมปัทฏฐกถา บาลี-ไทย ภาค ๓ ครั้งนี้ เป็นการพิมพ์ฉบับชำระทั้งภาษาบาลี และคำแปลเป็นภาษาไทยลงคู่ในหน้าเดียวกัน ตามคำปฏิญญาข้อที่ ๒ ข้างต้น เพื่อเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขออานิสงส์แห่งการสร้างพระคัมภีร์ที่ได้ตีพิมพ์ไปแล้วนี้ จงเป็นพลว-ปัจจัยให้สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าได้พบเห็นแต่ความเจริญ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีทุกข์ เป็นสุข ได้คัมภีร์พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทวักันเทอญ.

(นายมณีพันธุ์ จารุคุณ)

ผู้อำนวยการ โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่นฯ

แนะนำ

ธรรมเนียมและธัมมปทัฏฐกถา

การแนะนำพระธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา เป็นเรื่องที่คุณเรียนบาลีส่วนใหญ่ทราบกันคืออยู่แล้ว แต่ถึงอย่างนั้น ถ้าขาดการแนะนำพระคัมภีร์นี้ ก็จะเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะเหตุว่าพระธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถานี้ เป็นวรรณกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พระโบราณจารย์ได้จัดพระคัมภีร์นี้ไว้สอบความรู้พระปริยัติธรรม ในภูมิเบื้องต้นของผู้ที่ศึกษาภาษาบาลี และผู้ที่ เป็นพระภิกษุสามเณร สอบความรู้ธัมมปทัฏฐกถา จนได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้ตรวจข้อสอบ ซึ่งมีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้จัดการสอบ เมื่อสอบได้ก็จะมีพระราชพิธียกย่องผู้ที่มีความรู้ในธัมมปทัฏฐกถานี้ให้มีสมณศักดิ์เป็นพระมหาขึ้น เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่จะทำความเข้าใจในความหมายของคำ และความเข้าใจในความหมายของการศึกษาพระธรรมบทหรือธัมมปทัฏฐกถานี้

ความรู้เรื่องคำว่า "ธรรมบท"

ก่อนอื่นจะต้องทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า "ธรรมบท" เสียก่อน ธรรมบทนี้เป็นคำที่มาจากพระบาลีว่า ธมฺมปท ซึ่งแปลทับศัพท์ว่า ธรรมบท โดยความหมาย หมายถึงชื่อพระพุทธวจนะ คือคำที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาไว้ จัดเป็นหนึ่งใน ๘ แห่งนวังคสัตถุศาสน์ เรียกว่า คาถา คือเป็นคำร้อยกรองหรือที่เรียกว่า ฉันทลักษณ์ พระสังคีติกาจารย์รวบรวมไว้ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เล่มที่ ๒๕ จัดเป็นวรรค ๆ คือเป็นพวกที่อยู่ในคำสอนลักษณะเดียวกัน เรียกชื่อต่าง ๆ ว่า

๑. ขมกวรรค เป็นเรื่องพระธรรมคำสอนที่เป็นคู่กัน เช่นเรื่องดี เรื่องชั่ว
๒. อัปมาทวรรค เป็นเรื่องความไม่ประมาท
๓. จิตตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับจิต
๔. ปุ่ปผววรรค เป็นเรื่องธรรมะอุปมาด้วยดอกไม้
๕. พาลวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับคนพาล
๖. ปิณจิตตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับบิณฑิต
๗. อรหันตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับพระอรหันต์
๘. สหัสสวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับจำนวน ๑,๐๐๐ หรือหนึ่งในร้อยในพัน
๙. ปาปวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับบาป คือหมายถึงคนกับความชั่ว
๑๐. ทัณฑวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชญา ถือเป็นเรื่องของผลสะท้อนของการลงโทษ
๑๑. ชราวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความแก่ คือสิ่งที่คร่ำคร่าทรุดโทรม
๑๒. อัคตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับตัวตนของเรา
๑๓. โลกวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับการปฏิบัติทางโลก
๑๔. พุทธวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าซึ่งหาได้ยาก
๑๕. สุขวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความสุข
๑๖. ปิยวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความ โศกที่ไม่มีแก่ผู้หลุดพ้นแล้ว
๑๗. โภทวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความ โกรธ ซึ่งทำความเสียหาย
๑๘. มลวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับมลทินทางใจ

๑๙. รัมภ์วรรค เป็นเรื่องของผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมของนักปราชญ์
๒๐. มัคควรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับมรรคผลและทางเข้าสู่ความดี
๒๑. ปกิณณกวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับเบ็ดเตล็ด
๒๒. นิรยวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับนรกที่คนทำความชั่วไปเสวยในภูมิ
นั้น
๒๓. นาควรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับช้าง
๒๔. คัมภาวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับคัมภีร์และโทษแห่งคัมภีร์
๒๕. ภิกขุวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางดำเนินของภิกษุ
๒๖. พราหมณวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้มีคุณธรรมควรได้ชื่อว่าเป็น
พราหมณ์

รวมได้ ๒๖ วรรค เป็นคาถาในวรรคต่าง ๆ ทั้งหมดได้ ๔๒๓ พระคาถา พระคาถาดังกล่าวนี้เป็นคำร้อยกรอง ซึ่งตั้งขึ้นเป็นเรื่องด้วยกัน ๓๐๒ เรื่อง มีเรื่อง พระจักขุบาลเป็นต้น เรื่องเทวहितพราหมณ์เป็นเรื่องสุดท้าย มีชื่อต่าง ๆ ตามวรรค นั้น ๆ เพื่อให้จำได้ง่าย เป็นพุทธภาษิต รวมเรียกว่า "พระธรรมบท"

แต่นักเรียนหรือคนส่วนมากไปเรียกรัมภ์ทัฏฐกถาว่าเป็นพระธรรมบทก็มี เช่น เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วก็ไปเรียนพระธรรมบท ซึ่งหมายถึง รัมภ์ทัฏฐกถา นั้นเอง เหมือนอย่างที่เราพูดว่า เรื่องชาดก ซึ่งไปตีความหมายเอาอรรถกถาชาดก โดยมากฉะนั้น

ความรู้เกี่ยวกับรัมภ์ทัฏฐกถา

รัมภ์ทัฏฐกถานี้ ได้แก่อรรถกถาธรรมบท แยกเป็นคำได้สองคำ คือ รัมภ์ท ที่แปลว่าพระธรรมบทนั่นเอง และคำว่าอรรถกถาอีกคำหนึ่ง ซึ่งหมายถึง

(๒๖)

คำอธิบายพระธรรมบท ผู้ที่จะเข้าใจพระธรรมบทได้ดี จำเป็นต้องเรียนธัมมปัทฏฐกถา เพราะฉะนั้นในครั้งโบราณสมัยเรียนมูลกัจจายน์ เมื่อเรียนจบแล้วก็ขึ้นพระคัมภีร์คือเรียนธัมมปัทฏฐกถาค่อยไป ในสมัยปัจจุบันเมื่อเรียนบาลีไวยากรณ์พร้อมทั้งอุกั-
พากษ์ปริวรรต ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงรจนามาไว้ จบแล้วก็ขึ้นเรียนพระคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาค่อยไป ซึ่งเป็นคำอธิบายพระธรรมบทให้แจ่มแจ้ง ถ้าขาดการเรียนธัมมปัทฏฐกถาแล้วจะเข้าใจพระธรรมบทได้ยาก

ด้วยเหตุดังนี้ พระเถรานุเถระแต่โบราณจึงได้จัดธัมมปัทฏฐกถานี้ เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ศึกษากันต่อ ๆ มาเป็นแบบฉบับ

ประวัติความเป็นมาของธัมมปัทฏฐกถา

เดิมธัมมปัทฏฐกถานี้ได้เขียนจารึกไว้เป็นภาษาสิงหลในลังกาทวีป หรือที่เรียกว่า ตามพปัญฉิทวีป แปลว่า เกาะของคนผู้มีฝ่ามือแดง ผู้ที่จะเข้าใจพระธรรมบทได้ดี จำต้องไปเรียนภาษาสิงหลให้เข้าใจก่อน แล้วจึงเรียนธัมมปัทฏฐกถาให้เข้าใจได้ในภายหลัง ด้วยเหตุนี้เมื่อครั้งพระพุทธโฆสาจารย์ ชาวพุทธคยาในประเทศอินเดียตอนเหนือ ได้ไปศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาในลังกาทวีปที่สำนักมหาวิหาร เมื่อประมาณพุทธศักราช ๘๖๕ ปี ในรัชกาลของพระเจ้ามหานาม ผู้เป็นใหญ่ในลังกาทวีป ได้แปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษามคธหรือภาษาบาลีขึ้น ธัมมปัทฏฐกถานี้อยู่ในภาษาสิงหลเป็นภาษาของชาวเกาะซึ่งมีคนรู้น้อย ไม่สำเร็จประโยชน์ทั่วไป ดังนั้น พระเถระรูปหนึ่งชื่อว่า พระกุมารกัสสปะ ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับพระอรชยสาวกในครั้งพระพุทธเจ้ามีพระชนม์อยู่ ได้เห็นความสำคัญว่า คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาเป็นภาษาสิงหลไม่สำเร็จประโยชน์แก่คนทั่วไปจึงได้อาราธนาพระพุทธโฆสาจารย์ให้แปลธัมมปัทฏฐกถานี้เป็นภาษามคธ ซึ่งเรียกว่า ตันติภาษา แปลว่าภาษาที่มีแบบแผน มีไวยากรณ์ดี พระพุทธโฆสาจารย์จึงได้แปลธัมมปัทฏฐกถา

เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี ตัดเนื้อความที่เยิ่นเย้อออกไป รักษาเนื้อความที่กระชับไว้ มีคัมภีร์มกกา คือคำเริ่มพระคัมภีร์ หรือเรียกว่า ปณามคาถา คือคำไหว้ครูไว้เป็นเบื้องต้น แล้วมีคำพรรณนาความ หรืออธิบายความตามวรรค คือหมายถึงว่า แต่ละเรื่องในวรรคนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสพระคาถาขึ้นเกี่ยวกับเรื่องใดที่เรียกว่า วัตถุนิทาน ได้ปรารภใครให้เป็นเหตุแล้ว ก็เล่าปรารภเหตุที่เกิดขึ้นไปตามลำดับเรื่อง จนกระทั่งสรุปความได้ว่า เมื่อได้สมเหตุสมผลแล้วจึงได้ตรัสพระคาถาดังกล่าวขึ้น เสร็จแล้วได้อธิบายความในพระคาถาให้เป็นที่เข้าใจ เรียกว่า แก้อรรถ คือขยายความพระคาถาให้พิสดารขึ้น ลงท้ายสรุปว่าเทศนาในครั้งนั้นมิผู้ได้รับประโยชน์ได้ตรัสรู้มรรคผลมีจำนวนมาก และมีนิคมกถาคือคำลงท้ายเป็นที่สุด

เรื่องต่าง ๆ ที่นำมาเล่าในธัมมปัทฏฐกถานี้ ยกคำของพระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุบ้าง กับพระราชบิดา ยกเรื่องราวต่าง ๆ มาเป็นอุทาหรณ์เทียบเคียงเป็นเรื่องสนทนาระหว่างกันและกัน มีคำเปรียบเทียบ มีคำอุปมา มีคำที่มีโวหารลึกซึ้งเป็นนิทาน และบางเรื่องยังมีนิทานในอรรถกถาชาดกประกอบ เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความรู้อ ความเข้าใจแตกฉาน ในธรรมะของพระพุทธเจ้าทั้งราชาศัพท์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ทำให้เห็นว่าคำกล่าวนี้เป็นคำที่มีหลักฐาน อันมีมาแต่โบราณ ซึ่งท่านกล่าวไว้ว่า เดิมท่านพระมหินทเถระหัวหน้าพระธรรมทูต ได้นำมาเผยแพร่ให้พระเถระชาวสิงหลได้สืบทอดบันทึกไว้ พระพุทธโฆสจารย์ได้แปลภาษาสิงหลเป็นภาษามคธอีกครั้งหนึ่ง จึงเป็นประโยชน์สืบมาจนทุกวันนี้

ส่วนประวัติท่านผู้แปลจากภาษาสิงหลมาเป็นภาษามคธ หรือเรียกว่า ท่านผู้รจนา คือ ท่านพระพุทธโฆสจารย์ ได้เขียนประวัติไว้แล้วในพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งผู้ประสงค้อาจจะค้นดูได้

ธัมมปัทฏฐกถาในประเทศไทย

เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งมั่น มีกุลบุตรเข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา การบวชนั้นย่อมมีความหมายถึงการเล่าเรียนพระ-

(๒๘)

พุทธศาสนาเป็นหลักด้วย การเล่าเรียนพระพุทธรศาสนาที่เป็นหลักนั้นมี ๒ ประเภท คือ เรียนลัด โดยที่ผู้เรียนมุ่งมั่นที่จะศึกษาให้เข้าใจการปฏิบัติธรรม ตามคำสอนของ พระพุทธเจ้าเป็นหลัก เพราะต้องเล่าเรียนในทางปฏิบัติคือทำวัตร สวดมนต์ และ เรียนกรรมฐานคือสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเรียกว่าเป็นการเรียนทาง ปฏิบัติ รวมเรียกว่าวิปัสสนาธุระ แต่มีพระภิกษุสามเณรบางพวกต้องการจะศึกษา ภาษาพระศาสนาที่ได้สั่งสอนกันมาก็เรียนภาษามคธ คือภาษาบาลีเป็นหลัก ซึ่งเรียกว่า คันถธุระ คือการเรียนพระคัมภีร์

การเรียนภาษาบาลีนั้น ในเบื้องต้นเรียนมูลกัจจายน์ คือหลักคำสอนที่เป็น ไวยากรณ์ตามแบบโบราณ และใช้อักษรขอมในการเขียนและการอ่าน เมื่อ เรียนมูลกัจจายน์จบแล้วจึงขึ้นพระคัมภีร์คือเรียนธัมมปัทฏฐกถาสืบต่อไป คัมภีร์ ธัมมปัทฏฐกถานี้ได้จารึกเป็นอักษรขอมมีจำนวนหลายผูก จัดเป็นบันที่เรียกว่า ตอน คือบันต้นและบันปลาย เมื่อพระเจ้าแผ่นดินมีพระราชประสงค์จะทรงอนุเคราะห์ พระภิกษุสามเณรที่รู้พระธรรมวินัยได้แตกฉาน เพื่อจะได้ยกย่องบูชาให้เป็นบุคคลที่ น่านับถือในหมู่ชน จึงได้จัดให้มีการสอบพระปริยัติธรรม โดยการให้แปล ธัมมปัทฏฐกถานี้เป็นภาษาไทย มีสมเด็จพระสังฆราชและพระเถรานุเถระผู้ใหญ่เป็นผู้ รับสนองพระราชประสงค์ตามพระราชศรัทธา จัดให้มีการสอบขึ้นตามที่ปรากฏใน พระราชพงศาวดาร พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงสยาม ทรงมีพระราชศรัทธาปลาทะใน พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีการรบทัพจับศึกก็เพื่อจะป้องกันภัยพิบัติอันเกิดจาก อริราชศัตรูมาเบียดเบียนพระพุทธศาสนา สมณพราหมณาจารย์ และพสกนิกรที่อาศัย พระบรมโพธิสมภารเป็นหลัก เพราะฉะนั้นในยามสงบศึกเมื่อจะมีการบำรุงพระพุทธร ศาสนาจึงจัดให้มีการสอบความรู้พระปริยัติธรรม คัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ พระปริยัติธรรมแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ก็มีการตั้งการสอบขึ้นโดยมีกรรมการ ผู้ทำการสอบมีแม่กองผู้สอบพร้อมทั้งคณะจัดการสอบ ได้ขึ้นว่าในสมัยกรุงรัตน- โกสินทร์ได้มีการสอบพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามบ้าง ที่พระที่นั่ง สุทไธสวรรย์บ้าง ที่วัดสุทัศน์เทพวรารามบ้าง พระภิกษุสามเณรที่สอบท่ามกลาง คณะสงฆ์ ซึ่งมีพระเถระผู้ใหญ่เป็นประธาน พระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปฟังการสอบ โดยนักเรียนผู้สอบแปลด้วยปาก ต่อหน้าคณะกรรมการ การสอบนี้จึงเรียกว่า

การสอบบาลีสนามหลวง มีคณะกรรมการทุกท่วง ต้องแก้ไขให้ถูกต้อง ถูกมติของคณะกรรมการ เมื่อสอบผ่านไปได้ พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงยกย่องว่าเป็นบาเรียน ซึ่งในชั้นแรกแปลว่า ผู้สอบภาษาบาลีได้ พระที่เป็นพระบาเรียนนี้ มีสมณศักดิ์เป็นพระมหาได้รับพระราชทานพัดยศ พระบาเรียนในการสอบเบื้องต้น ประโยค ๑-๒ ใช้ธัมมปทัฏฐกถาเป็นหลักสูตร ต่อเมื่อสูงขึ้นไปถึงประโยค ๓ จึงจะเรียกว่าเป็นพระมหา นี่เป็นคติมาแต่โบราณ ซึ่งในครั้งนั้นไม่มีนักธรรม ผู้จะเรียนรู้ธรรมะจะต้องเรียนจากภาษาบาลีเท่านั้น จึงจะสามารถเข้าใจ ธรรมะในพระพุทธศาสนาได้

ต่อมาเมื่อมีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นอักษรไทยแล้ว ได้มีการพิมพ์อรรถกถาเป็นอักษรไทยขึ้นด้วย

และการตั้งเปรียญได้ถือเป็นราชประเพณีมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ กำหนดทรงตั้งในวันก่อนวันวิสาขบูชา ๑ วัน เมื่อได้รับการตั้งสมณศักดิ์แล้วจึงจะเรียกว่าเป็นพระมหาได้

วิธีเรียนธัมมปทัฏฐกถา

ในชั้นเดิมอาจารย์เป็นผู้บอก นักเรียนเป็นผู้แปลตามอาจารย์บอก ทรงจำไว้ตามแบบแผนของอาจารย์ ผู้สนใจการเรียนธัมมปทัฏฐกถาต้องไปหาอาจารย์ผู้ทรงความรู้จากวัดต่าง ๆ ในสมัยก่อนผู้ที่รู้ธัมมปทัฏฐกถา ลาศึกษาออกไป พระเจ้าแผ่นดินได้มีรับสั่งให้พวกมีความรู้เหล่านี้ไปเป็นอาจารย์สอนพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ชั้นมูลกัจจายน์ จนกระทั่งแปลธัมมปทัฏฐกถา และคัมภีร์สูง ๆ ขึ้นไป อาจารย์เหล่านั้นพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นขุน หลวง พระ พระยา ตามสมควรแก่ฐานะสอนในพระราชวัง ต่อมาเจ้านายที่ทรงมีทรัพย์ ทรงจ้างให้ไปสอนในตำหนักในวังของตนก็มี การทั้งนี้เป็นด้วยความปรารถนาที่จะบำรุง การศึกษาพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรมทาง

(๓๐)

คันถธุระ เมื่อมีการสอบพระปริยัติธรรม ในปีใดปีหนึ่งอาจารย์ผู้สอนส่งนักเรียนเข้าสอบถือกันว่าอาจารย์ผู้สอนนั้นเป็นเจ้าของนักเรียน

เมื่อครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นใหญ่ในคณะสงฆ์ ได้ทรงเปลี่ยนแปลงการศึกษาจากการแปลปาก เป็นการแปลเขียน โปรดให้เรียนบาลีไวยากรณ์ที่ทรงรจนาค้นใหม่แทนมูลกัจจายน์ และการสอบให้มีการเขียนข้อสอบตั้งกรรมการตรวจ ตั้งกองบาลีสนามหลวงขึ้น ผู้ที่จะสอบเปรียญนั้น เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรจนานหนังสือนวโกวาทและหนังสือพุทธประวัติ ทรงเห็นว่าการศึกษาที่พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ต้องเรียนภาษาบาลีเป็นรากฐานก่อน จะเป็นการซ้ำเกินไป จึงให้เรียนธรรมะเป็นภาษาไทย และได้มีการสอบวัดความรู้ สามเณรผู้รู้ธรรมขึ้น เพื่อให้ได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหารในครั้งรัชกาลที่ ๖ ต่อมาในสมัยของพระองค์ท่านได้มีการตั้งการศึกษานักธรรมขึ้น จึงได้ให้มีการสอบนักธรรมเป็นนักธรรมชั้นตรีชั้นโท และเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ได้ตั้งนักธรรมชั้นเอกขึ้น ทางคณะสงฆ์ได้กำหนดให้ผู้ที่จะมีความรู้เป็นมหานั่น จะต้องได้นักธรรมประกอบด้วย คือ ได้นักธรรมชั้นตรี จึงจะสอบประโยค ๓ ได้ ได้นักธรรมชั้นโทจึงจะสอบประโยค ๔-๖ ได้ ได้นักธรรมชั้นเอกจึงจะสอบประโยค ๗-๘ ได้ ถ้าสอบนักธรรมชั้นตรีไม่ได้สอบประโยค ๓ ได้ ปรับเป็นตก สอบนักธรรมชั้นโทไม่ได้สอบประโยค ๔ ได้ ปรับเป็นตก สอบนักธรรมชั้นเอกไม่ได้สอบประโยค ๗ ได้ปรับเป็นตก เพราะฉะนั้นผู้ที่สอบพระปริยัติธรรมได้ จึงเรียกว่า เปรียญธรรม ซึ่งย่อเป็นคำว่า ป.ธ. คือ เปรียญกับนักธรรมนั่นเอง ส่วนเปรียญรุ่นเก่า ๆ ที่ไม่ได้นักธรรมเพราะไม่มีการสอบในครั้งนั้น เรียกว่า ป.บ. เปรียญบาลี หรือ บ.บ. บาเรียนบาลีก็มี ในปัจจุบันนี้ทางคณะสงฆ์มหามกุฏราชวิทยาลัยได้ส่งเสริมให้อุบาลิกานุ่นขาวห่มขาวที่เรียกว่าบวชเป็นชีได้ศึกษานักธรรมและบาลี พวกแม่ชีเหล่านี้สอบเปรียญธรรมได้ก็ถือว่า เป็นผู้มีการศึกษาได้รับการยกย่องจากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เรียกว่า บ.ศ. ย่อมาจากคำว่าบาลีศึกษา มีตั้งแต่ชั้น บ.ศ. ๑-๒ (บาลีศึกษา ๑-๒) จนถึง บ.ศ. ๕ (บาลีศึกษา ๕) ซึ่งทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมกว้างขวางออกไป

การเรียนรัชมปัทมศึกษา

รัชมปัทมศึกษานี้มีการเรียนการสอนที่เป็นแบบอย่างอันครูอาจารย์ได้นำ สืบ ๆ กันมา เมื่อมีการพิมพ์รัชมปัทมศึกษาเป็นอักษรไทยภาษาบาลี ได้แบ่งเป็น ๘ ภาคด้วยกัน ภาค ๑-๔ จัดเป็นขั้นต้น ภาค ๕-๘ จัดเป็นขั้นปลาย

ในปัจจุบันนี้คณะสงฆ์ไทยเห็นความสำคัญของรัชมปัทมศึกษานี้ จึงให้มีการเรียนการสอนและการสอบตั้งแต่ชั้นประโยค ๑-๒ ถึงชั้นประโยค ๖ และได้จัดหลักสูตรไว้ดังนี้

ประโยค ๑-๒ และเปรียญตรีปีที่ ๑-๒ หมวดบาลีศึกษาวิชาแปลมคธ เป็นไทยโดยพยัญชนะและโดยอรรถ หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมศึกษา ภาค ๑-๔

ประโยค ป.ธ.๓ วิชาแปลมคธเป็นไทยโดยพยัญชนะและโดยอรรถ หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมศึกษา ภาค ๕-๘

วิชาสัมพันธไทย หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมศึกษา ภาค ๕-๘

ประโยค ป.ธ.๔ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมศึกษา ภาค ๑

ประโยค ป.ธ.๕ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมศึกษา ภาค ๒-๔

ประโยค ป.ธ.๖ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมศึกษา ภาค ๕-๘ แต่ในการสอบ กรรมการจะแปลประโยคเป็นความไทยโดยสันทัดหรือตัดแปลงสำนวน และท้องเรื่องหรือตัดตอนที่ต่าง ๆ มาเรียงติดต่อกัน เป็นประโยคสอบไล่ก็ได้

คังนั้นจึงเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ไทยเห็นความสำคัญของรัชมปัทมศึกษานี้ จึงใช้เรียน ใช้สอน ใช้สอบ ผู้ที่ศึกษาภาษาบาลีตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงชั้นประโยค ๖

(๓๒)

ประโยคมีชื่อที่ใช้มาแต่โบราณ

สำหรับการศึกษาของนักเรียนและครูบาอาจารย์แต่เก่าก่อน ย่อมถือว่า
ฉันทมัทธกุฎกถานี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นพิเศษ มีเคล็ดลับที่จะต้องศึกษาได้ทำธงขึ้น
และธงลงในประโยคที่จะเรียน แต่ในปัจจุบันนี้ยกเลิกธงนั้น ๆ เสียแล้ว และเรียก
ประโยคต่าง ๆ ที่น่าสนใจในฉันทมัทธกุฎกถาทั้ง ๘ ภาคนั้น มีชื่อต่างๆ เป็นจำนวนมาก
ถึง ๑๐๐ ประโยค ที่โบราณเรียกชื่อ ดังต่อไปนี้

ภาค ๑ มี ๑๕ ประโยค คือ

๑. ประโยคไหว้ครู
๒. ประโยคอดีตีสัทโท/หลงเสียงนาง
๓. ประโยคกงเกวียน - กำเกวียน
๔. ประโยคอิติภาคพาธ
๕. ประโยคกาโกโลกนัย - โลกมีค
๖. ประโยคชักขิมี่ส่งน้ำ
๗. ประโยคยกวัตร
๘. ประโยคข้างลงท่า
๙. ประโยคข้างร้องไห้
๑๐. ประโยคปูอาสนะ
๑๑. ประโยคเทวทัตต์เล็ก
๑๒. ประโยคพุทธดำเนิน
๑๓. ประโยคนันทะกระสัน
๑๔. ประโยคเทวทัตต์ตัดงา
๑๕. ประโยคไก่อ่ปรบปีก - โคโป

ภาค ๒ มี ๑๑ ประโยค คือ

๑. ประโยคข้างออกศึก
๒. ประโยคเผาปราสาท
๓. ประโยคอัปปมาท

๔. ประโยคโจรขุดอุโมงค์
๕. ประโยคปัญญาปราสาท
๖. ประโยคม้าวิ่งเร็ว
๗. ประโยควัดตบตบ/วัดตบต ๗
๘. ประโยคกึ่งกึ่ง - กึ่งกึ่งก
๙. ประโยคมังกรคั่นเมฆ
๑๐. ประโยคครอบจักรวาล
๑๑. ประโยคนครนอก - นครใน

ภาค ๓ มี ๑๓ ประโยค คือ

๑. ประโยคหิ้งห้อยชมสวน
๒. ประโยคมุนีเดินดง
๓. ประโยคจำปาทอง - ประทุมทอง
๔. ประโยคเศรษฐีสอนบุตร
๕. ประโยคกัลยาณธรรม
๖. ประโยคแก้วมงกุฏ
๗. ประโยคอัตตวินิบาต
๘. ประโยคประทุมทอง - ดอกประทุม
๙. ประโยคสิงพาล
๑๐. ประโยคอานันทเศรษฐี
๑๑. ประโยคสังขุจีรัง
๑๒. ประโยคสัมภาระ
๑๓. ประโยคองค์กค

ภาค ๔ มี ๕ ประโยค คือ

๑. ประโยคลากินน้ำหาง
๒. ประโยคสันนิจัย
๓. ประโยคเสาเขื่อน

(๓๔)

- ๔. ประโยคป่าไม้สะแก - ป่าไม้ตะเคียน - ป่าไม้พยอม
- ๕. ประโยคเศรษฐีชายถ่าน

ภาค ๕ มี ๗ ประโยค คือ

- ๑. ประโยคผีเสื้อน้ำ - เทวธรรม
- ๒. ประโยคม้าหลบเส้
- ๓. ประโยคสนิมบาตร
- ๔. ประโยคไตรวิภูษะ - ไตรวัตร
- ๕. ประโยคกายนกร
- ๖. ประโยคหักซี่โครง
- ๗. ประโยคเศรษฐีชายเรือน

ภาค ๖ มี ๖ ประโยค คือ

- ๑. ประโยคกুমภกรรณทนต์น้ำ
- ๒. ประโยคราชสีห์กระทืบถ้ำ
- ๓. ประโยคพุทธวิสัย/พระพุทธเจ้าเปิดโลก
- ๔. ประโยคโอวาทปาติโมกข์
- ๕. ประโยคสรณคมนน์
- ๖. ประโยคอยู่ร่วม

ภาค ๗ มี ๒๘ ประโยค คือ

- ๑. ประโยคขณานที
- ๒. ประโยคกาสูร
- ๓. ประโยคพระครูแขวง
- ๔. ประโยควินิจฉัย
- ๕. ประโยคพรานตกเบ็ด
- ๖. ประโยคพระครูเมือง
- ๗. ประโยคอัญจังกิมรรค

๘. ประโยคเสื่อช้อนเล็บ
๙. ประโยคกาวิคน้ำ
๑๐. ประโยคปทุมทอง
๑๑. ประโยคสองนาง
๑๒. ประโยคห้าลงเมือง
๑๓. ประโยคबारมีสามสิบ
๑๔. ประโยคเสื่อเล็ก
๑๕. ประโยคเสื่อโครง
๑๖. ประโยคป่าช้าเก่า
๑๗. ประโยคดาวคนอง
๑๘. ประโยคภูเขาคิมพานต์
๑๙. ประโยคโลหะปราสาท
๒๐. ประโยคหัวคือ
๒๑. ประโยคปัจฉิมศร - ประตุมือง
๒๒. ประโยคสองลัทธิ
๒๓. ประโยคช้าง - ช้างออกศึก
๒๔. ประโยคพราหมณ์เฒ่า
๒๕. ประโยคผีสิง
๒๖. ประโยคช้างศึกหล่ม
๒๗. ประโยคช้างเผือก
๒๘. ประโยคสุวรรณบรรพต - ภูเขาทอง

ภาค ๘ มี ๑๕ ประโยค คือ

๑. ประโยคคัมภานุสัยน้อย
๒. ประโยคคัมภานุสัยใหญ่
๓. ประโยคเรือนจำ
๔. ประโยคแมงมุมชักใย
๕. ประโยคจันทโครบ

(๓๖)

๖. ประโยคอักษรสันนิบาต
๗. ประโยคโจปนกาย - ศิเสื่อน้ำ
๘. ประโยคกฐธรรม
๙. ประโยคเต่าเหาะ
๑๐. ประโยคราหุอมจันทร์
๑๑. ประโยคเมตตาวินัย
๑๒. ประโยคพราหมณ์ตีพราหมณ์
๑๓. ประโยคถาณิกินเหี้ย
๑๔. ประโยคมารยาหญิง
๑๕. ประโยคพราหมณ์ตีคกระโหลก

ประโยคต่างๆเหล่านี้ ล้วนมีเคล็ดลับที่จะต้องศึกษาเรียนรู้วิธีแปล เงื่อนไข
กลเม็ด ต่าง ๆ ให้ดี ผู้เขียนได้นำมาจากรายชื่อที่พระครูวิจิตรการโกศล (พระมหาสังข์
ญาณพล ป.ธ.๖) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ฉบับพิมพ์ที่บริษัทสหธรรมิก
ปี ๒๕๓๘ ซึ่งนายทศพร ศรีคำ กลมเกลียว ป.ธ.๕ ได้ส่งมาให้เพื่อให้การแนะนำ
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

การแปลเป็นภาษาไทยฉบับภูมิพลโลกขุ

มูลนิธิภูมิพลโลกขุ เพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้เห็นความ
สำคัญของพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้พิมพ์หนังสือพระธรรมบท อัญเชิญ
มาจากพระบาลีพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ และธัมมปัทฏฐกถาทั้ง ๘ ภาค ได้ตั้งเป็น
พระบาลีคอลัมน์หนึ่ง และคำแปลอีกคอลัมน์หนึ่งในหน้าเดียวกัน เพื่อให้ผู้อ่าน
ได้ศึกษาทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยควบคู่กันไป ในเรื่องการทำเป็นสองคอลัมน์นี้
ผู้แนะนำใคร่จะทำความเข้าใจกับท่านผู้สงสัย หากจะมีต่อไปในภายหน้าว่า การตั้ง
เป็นสองคอลัมน์เป็นความดำริขั้นต้นของ นายมณีพันธุ์ จารุกุล ผู้อำนวยการโครงการ

ปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ๆ และมีกรรมการอื่นเห็นชอบร่วมด้วย ซึ่งอาจจะมีทั้งข้อเสียและข้อดีตามที่จะคิด ข้อเสียนั้นอาจจะเห็นว่าเป็นการทำให้เปลืองหน้ากระดาษที่ทำ และทำให้ราคาแพงขึ้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเป็นการทำงานให้ยากกว่าปกติเป็น ๒-๓ เท่า ส่วนข้อดีนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นการอนุรักษ์พระบาลี ซึ่งเป็นภาษาเดิมและคำแปลให้ควบคู่กันไป ทำให้ผู้อ่านสามารถเทียบเคียงระหว่างภาษาทั้งสองเป็นการประกันความตกลงของการแปลได้ และถ้าแปลไม่ถูกต้องก็มีพระบาลีเป็นหลักฐานไว้ อนึ่ง เป็นการอนุรักษ์พระคัมภีร์บาลีที่เป็นภาษาเดิมไว้ ซึ่งได้ปรากฏมีพระคัมภีร์บางฉบับที่ภาษาบาลีเดิมได้หายไป หาไม่ได้เหลือแต่คำแปล เช่นพระคัมภีร์วิมุติมรรค อันเป็นพระคัมภีร์ที่มีชื่อเสียง ซึ่งทางนักปราชญ์ชาวจีนได้แปลเป็นภาษาจีนไว้ ต่อมาฝรั่งได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และเมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษขึ้น นักปราชญ์ชาวไทยซึ่งสำเร็จจากมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ได้ร่วมกันแปลเป็นภาษาไทยขึ้น เป็นประโยชน์แก่ชาวไทยจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ทางคณะสงฆ์เขมรได้แปลพระไตรปิฎกภาษาบาลี พิมพ์ภาษาบาลีหน้าหนึ่ง คำแปลเป็นภาษาเขมรอีกหน้าหนึ่ง เมื่อเกิดจลาจลวุ่นวายในประเทศเขมร หาด้นฉบับพระไตรปิฎกสองภาษานี้ไม่ได้ รัฐบาลไทยโดยกรมการศาสนาได้ขอให้มูลนิธิภูมิพลโลกิขุถ่ายสำเนาส่งไปให้เป็นธรรมบรรณาการที่ประเทศเขมร ซึ่งนับว่าเป็นการอนุรักษ์ทั้งภาษาบาลีและภาษาเขมร การทำความเข้าใจครั้งนี้หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สงสัย และจะทำความเข้าใจไว้ ณ ที่นี้ แต่เพียงแห่งเดียว

มีรายชื่อนักวิชาการผู้แปลพระธรรมบทและธัมมปัทฏฐกถา ดังนี้

๑. พระมหาบุญพา จิตปัญโญ ป.ธ.๕, พ.ม.
๒. นายอรชุน ชาเส็น ป.ธ.๕, พธ.บ.
๓. นายผดุง แปรการिया ป.ธ.๕, พธ.บ.
๔. นายภิญโญ ล่องสกุล ป.ธ.๘, พ.ม., พธ.บ. M.A.

ผู้ตรวจสำนวนแปล

๑. พระมหาเฉลียว เปสโร ป.ธ.๕
๒. นายอาทิตย์ เบิกบานดี ป.ธ.๕
๓. นายทศพร ศรีคำ กลมเกลียว ป.ธ.๕

(๓๘)

ในการพิมพ์พระธรรมปทัฏฐกถานี้ ได้ยกพระบาลีพระธรรมบทไว้ข้างต้น และอรรถกถาอธิบายพระธรรมบทแต่ละเรื่องเพื่อให้นักศึกษาได้ทราบได้เห็นพร้อมกัน แต่ในการทำสารบาญเรื่องได้จัดเรียงไว้เฉพาะเรื่องในพระธรรมปทัฏฐกถาเท่านั้น

การแปลนี้ได้สำเร็จทั้ง ๘ ภาค จึงหวังใจว่าพระธรรมบทและธรรมปทัฏฐกถา ที่มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุได้อัญเชิญมาลงพิมพ์ทั้งพระบาลีและคำแปลนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาค้นคว้าตามสมควรต่อไป

สำหรับพระธรรมบทและธรรมปทัฏฐกถา บาลี-ไทย ภาค ๓ นี้ นายทอง นางพรเพ็ญ หงส์ลดารมภ์ ได้มีจิตศรัทธาสละทรัพย์สร้างไว้เป็นสมบัติของ พระพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ขออานิสงส์แห่งพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และอาจารย์ ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งได้มีความหวังดีสร้างสมบารมีมาให้เป็นปัจจัยได้มีการแปล การพิมพ์ครั้งนี้ จึงสำเร็จเป็นมหิตานุหิตประโยชน์ เกิดเป็นความสุข ความสำราญใจแก่ สรรพสัตว์โดยทั่วไปทุกท่าน เทอญ.

๗๗ เลิศไศ

(นายสิริ เพ็ชรไชย)

หัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะผู้ดำเนินงานจัดสร้างพระคัมภีร์
ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย
ของ มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ

นายมณีพันธ์ จารุคุณ

อุปนายกสมาคมศุภณีย์คันทาทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ
และผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม
และอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

นางอุษา จารุคุณ

นายกสมาคมศุภณีย์คันทาทางพระพุทธศาสนา,
ผู้บรรยายธรรมะของสมาคม ฯ กรรมการ
ผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ และรอง
ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม ฯ

เป็นหัวหน้าคณะผู้ดำเนินงาน

นายสิริ เพ็ชรไชย

กรรมการสมาคมศุภณีย์คันทาทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการมูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ และหัวหน้าฝ่าย
วิชาการโครงการปริวรรตอักษรขอม และอักษร
โบราณท้องถิ่น ฯ

เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะนักวิชาการผู้จัดทำ
พระคัมภีร์ธรรมบท และ ธรรมปทัฏฐกถา
บาลี-ไทย

ภาค ๓
ฉบับภูมิพโลภิกขุ

-----

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย ป.ธ.๕	ประธานกรรมการตรวจชำระ
๒. พระมหาบุญพา จิตปัญโญ ป.ธ.๕	แปล
๓. พระมหาเฉลียว เปสโร ป.ธ.๕	กรรมการตรวจชำระ
๔. นายอาทิตย์ เบิกบานดี ป.ธ.๕	กรรมการตรวจชำระ
๕. นายบรรจบ พุกพญา ป.ธ.๖	กรรมการตรวจชำระ
๖. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย ศศ.บ.(โบราณคดี)	พิสูจน์อักษรต้นร่าง
๗. นายชำนาญ วงศ์ศรี ป.ธ.๘	พิสูจน์อักษรต้นร่าง
๘. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย ศศ.บ.(โบราณคดี)	พิสูจน์อักษรต้นแบบ
๙. พระมหาอภัย อุปฺปติสฺสโต ป.ธ.๖	พิสูจน์อักษรต้นแบบ
๑๐. นายบรรจบ พุกพญา ป.ธ.๖	ควบคุมการแก้ไขต้นแบบ
๑๑. นางชลอ วรรณจันทร์	ตรวจความเรียบร้อยของ ต้นแบบและดำเนินการจัดพิมพ์
๑๒. นายเฉลิมชัย ทองมี	ผู้ช่วยผู้ดำเนินการจัดพิมพ์

**พระคัมภีร์
ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา
บาลี - ไทย
ภาค ๓**

DHAMMAPADA and DHAMMAPADATTHAKATHĀ
Pāli - Thai
Part III

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

พุทธศักราช ๒๕๕๕

สารบาญ
พระคัมภีร์ธรรมปทัฏฐกถา
บาลี - ไทย
ภาค ๓

เรื่อง	หน้า
๔. พรรณนาปุพพวรรค	
๑. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูปผู้ชวนชายในปฐวีกถา	๒
๒. เรื่องพระเถระผู้เจริญกัมมัฏฐานมีพยับแดดเป็นอารมณ์	๘
๓. เรื่องวิฑูฑกะ	๑๓
๔. เรื่องนางปติปุชิกา	๖๓
๕. เรื่องเศรษฐีผู้ตระหนี่	๗๒
๖. เรื่องอาชีวกชื่อปาฎิกะ	๘๕
๗. เรื่องอุบาสกชื่อ ฉัตตปาณิ	๙๗
๘. เรื่องนางวิสาขา	๑๐๖
๙. เรื่องปัญหาของพระอานันทเถระ	๑๖๕
๑๐. เรื่องการถวายบิณฑบาตพระมหากัสสปเถระ	๑๗๖
๑๑. เรื่องพระโคธิกเถระปรินิพพาน	๑๘๕
๑๒. เรื่องกรหทินน์	๑๙๖
๕. พรรณนาพาลวรรค	
๑. เรื่องบุรุษคนใดคนหนึ่ง	๒๑๘
๒. เรื่องสัทธวิหาริกของพระมหากัสสปเถระ	๒๔๕

(๔๔)

เรื่อง	หน้า
๓. เรื่องอานนทเศรษฐี	๒๖๑
๔. เรื่องโจรผู้ทำลายปม	๒๖๕
๕. เรื่องพระอุทายีเถระ	๒๗๓
๖. เรื่องภิกษุชาวเมืองปาวา	๒๗๗
๗. เรื่องสุปปพุทธกฤต	๒๘๑
๘. เรื่องชานา	๒๘๘
๙. เรื่องนายสุนนมาลาการ	๒๙๕
๑๐. เรื่องอุบลวรรณาเถรี	๓๐๘
๑๑. เรื่องจัมพูกาชีวก	๓๑๖
๑๒. เรื่องอหิแปรต	๓๓๘
๑๓. เรื่องสังกฐิกูฏแปรต	๓๔๘
๑๔. เรื่องพระสุธรรมเถระ	๓๕๘
๑๕. เรื่องพระวนวาสิตีสเถระ	๓๗๖

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ

ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมูลนิธิภูมิพ โลภิกขุ

คำย่อ		คำเต็ม
วิ. มหาวิภงค.	วินยปิฎก	มหาวิภงค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภงค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลลวคค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. สี.	ทีฆนิกาย	สีลกขนฺธวคค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคค
ม. มุ.	มชฺฉิมนิกาย	มูลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
สํ. ส.	สํยุตฺตนิกาย	สคาถวคค
สํ. นิ.	สํยุตฺตนิกาย	นิทานวคค
สํ. ขนฺธ.	สํยุตฺตนิกาย	ขนฺธวารวคค
สํ. สพา.	สํยุตฺตนิกาย	สพายตนวคค
สํ. มหา.	สํยุตฺตนิกาย	มหาวารวคค
องฺ. เอกก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	เอกกนิปาต
องฺ. ทุก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	ทุกนิปาต
องฺ. ติก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	ติกนิปาต
องฺ. จตฺก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	จตฺกนิปาต
องฺ. ปณฺจก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	ปณฺจกนิปาต
องฺ. นก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	นกนิปาต
องฺ. สตฺตก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	สตฺตกนิปาต
องฺ. อฏฺจก.	องฺคฺตฺตฺรนิกาย	อฏฺจกนิปาต

คำย่อ	คำเต็ม	คำเต็ม
อง. นวก.	องคฺตุตฺตฺรนิกาย	นวกนิปาต
อง. ทสก.	องคฺตุตฺตฺรนิกาย	ทสกนิปาต
อง. เอกาทสก.	องคฺตุตฺตฺรนิกาย	เอกาทสกนิปาต
ชฺ. ชุ.	ชฺุทฺทกนิกาย	ชฺุทฺทกปาฐ
ชฺ. ฐ.	ชฺุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทคาคา
ชฺ. อุ.	ชฺุทฺทกนิกาย	อุทาน
ชฺ. อิติ.	ชฺุทฺทกนิกาย	อิติวุตฺตก
ชฺ. สุ.	ชฺุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิปาต
ชฺ. วิ.	ชฺุทฺทกนิกาย	วิมานวตฺต
ชฺ. เปต.	ชฺุทฺทกนิกาย	เปตวตฺต
ชฺ. เถร.	ชฺุทฺทกนิกาย	เถรคาคา
ชฺ. เถรี.	ชฺุทฺทกนิกาย	เถรีคาคา
ชฺ. ชา.	ชฺุทฺทกนิกาย	ชาตก
ชฺ. มหา.	ชฺุทฺทกนิกาย	มหานิทฺเทศ
ชฺ. จุฬ.	ชฺุทฺทกนิกาย	จุฬนิตฺเทศ
ชฺ. ป.	ชฺุทฺทกนิกาย	ปฏิสมฺภิทามคฺค
ชฺ. อ.	ชฺุทฺทกนิกาย	อปทาน
ชฺ. พุทฺธ.	ชฺุทฺทกนิกาย	พุทฺธวํส
ชฺ. จริยา.	ชฺุทฺทกนิกาย	จริยาปิฎก
อภ. ส.	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณี
อภ. วิ.	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺก
อภ. ธา.	อภิธมฺมปิฎก	ธาคฺคกถา
อภ. ปุ.	อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคกถปณฺณตฺติ
อภ. ก.	อภิธมฺมปิฎก	กถาวตฺต
อภ. ย.	อภิธมฺมปิฎก	ยมก
อภ. ป.	อภิธมฺมปิฎก	ปฏฺจาน

วิธีใช้ เช่น วิ. มหาวิภงฺก. ๑/๔๑๓. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม
สี.	สีหพไปตถก (ฉบับสิงหพ)
ม.	มรรมไปตถก (ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฏฐสงคีติไปตถก (ฉบับสังคายนาครั้งที่ ๖)
รา.	รามณญไปตถก (ฉบับมอญ)
โป.	โปราณไปตถก (ฉบับไบลานเก่า)
อิ.	อิจฺจลิสไปตถก (ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ย่อว่า ย.)
ก.	กคฺคจฺจไปตถก (คัมภีร์บางฉบับ)

(๔๘)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
as used in this pāli text
of
THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

ะ a   ำ ā   ิ i   ี ī   , u   , ū   ื e   ो o

CONSONANTS - 33

ก ka	ข kha	ค ga	ฆ gha	ง ṅa
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฉ จ ha	ณ ña
ฎ ṭa	ฏ ṭha	ฑ ḍa	ฒ ḍha	ณ ṇa
ด ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
ป pa	ฝ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	
ส sa	ห ha	ฬ ḷa	ฌ ṅm	

FIGURES

๑ 1   ๒ 2   ๓ 3   ๔ 4   ๕ 5   ๖ 6   ๗ 7   ๘ 8   ๙ 9   ๐ 0

COMBINATION

ก ka	กา kā	กิ ki	กี kī
कु ku	กู kū	เก ke	โก ko

พระคัมภีร์
ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา
บาลี - ไทย
ภาค ๓

พระบาลีสุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท

๔. ปุ่ปผวคค

๑. ปฐวีกถาปสุตปญจสตมิกขุ- วตถุ

๔๔. โก อิมํ ปฐวี วิเจสฺสติ
ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ
โก ฐมฺมปทํ สุเทสิตํ
กุสโล ปุ่ปผมิว ปเจสฺสติ

๔๕. เสโข ปฐวี วิเจสฺสติ
ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ
เสโข ฐมฺมปทํ สุเทสิตํ
กุสโล ปุ่ปผมิว ปเจสฺสติ.

๕. ปุ่ปผวรรค

๑. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป ผู้ชวนขวายเป็นปฐวีกถา

๔๔. ไกรจักรู้แจ้งแผ่นดินนี้ ยมโลกและ
มนุษย์โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก, ไกร
จักคัดเลือกบทแห่งธรรม ที่เรา
แสดงไว้ดีแล้ว ดุจช่างจัดดอกไม้ผู้
ฉลาด กัดเลือกดอกไม้ ฉะนั้น.

๔๕. พระเสขะ จักรู้แจ้งแผ่นดิน ยมโลก
และมนุษย์โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก
พระเสขะ จักคัดเลือกบทแห่งธรรม
ที่เราแสดงไว้ดีแล้ว ดุจช่างจัด-
ดอกไม้ผู้ฉลาด กัดเลือกดอกไม้
ฉะนั้น.

พระธัมมปทัฏฐกถา

๔. ปุ่ปุ่ผวคฤควณณา

๑. ปฐวีกถาปฐตปญจสตภิกขุขวตถุ

โก อิมํ ปฐวี วิเจสสตีติ
อิมํ ธมฺมเทศนํ สตถา สวตถียํ
วิหรนฺโต ปฐวีกถาย ปสฺเต
ปญจสเต ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

เต กิร ภควตา สทฺธิ
ชนปทจาริกํ จริตฺวา เขตวนํ
อาคณฺตฺวา สายณฺหสมเย อุปฺภูจฺาน-
สาลาญํ นิสินฺนา อตฺตนา
คตคตฺภูจฺานเ “อสุกคามโต อสุก-
คามคมนฺภูจฺานเ สมนํ วิสมํ กทฺทมนํ
พหุสภฺขรํ พหุภทฺมตฺตีกํ ตามพ-
มตฺตีกนฺ”ติ ปฐวีกถํ กเถสฺสุ สตถา
อาคณฺตฺวา “กาย นุตถ ภิกฺขเว
เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ
ปฺจุจฺิตฺวา “ภนฺเต อเมหิ วิจริตฺว-

๕. พรรณนาปุ่ปุ่ผวรรค

๑. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป ผู้ชวนขวายในปฐวีกถา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ใน
กรุงสาวัตถี ทรงปรารภภิกษุประมาณ
๕๐๐ รูป ผู้ชวนขวายในปฐวีกถา
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ใครจักรู้แจ้ง
แผ่นดินนี้ เป็นต้น.

เล่ากันว่า ภิกษุเหล่านั้น เทียว
จาริกไปในชนบท กับพระผู้มีพระภาค
มาถึงพระเชตวัน ในเวลาเย็น นั่งอยู่
ในหอนั้น พวกนั้นกล่าวถึงเรื่องแผ่นดิน
ในสถานที่ตนได้ไปแล้ว ๆ ว่า “ใน
สถานที่เป็นที่ไปสู่อันโนน จากบ้านโนน
เป็นที่ราบเรียบ เป็นที่ไม่ราบเรียบ มี
เปือกตม มีก้อนกรวดมาก มีดินดำมาก
มีดินแดง”. พระศาสดาเสด็จมา ตรัสถาม
ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอ
นั่งประชุมกันด้วยเรื่องอะไรหนอ?” เมื่อ

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จาเน ปฐวีรกถา”ติ วุตเต “ภิกษเว
เอสา พาหิรปฐวี นาม, ตุมะหิ
อชฺชตติกปฐวี”ติ ปริกมม กาทุ
วฏฺฐตี”ติ วตฺวา อีมา เทว คาทา
อภาสิ

พวกภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ด้วยเรื่อง
แผ่นดินในสถานที่ ที่พวกข้าพระองค์
เที่ยวไปแล้ว พระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ชื่อนั้น ชื่อว่าแผ่นดิน
ภายนอก, พวกเธอควรกระทำปริกรรม
ในแผ่นดินภายใน ดังนี้แล้ว ได้ตรัส
๒ พระคาถานี้ว่า

๔๔. “โก อิมํ ปฐวี วิเจสฺสตี
ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ
โก ฐมฺมปทํ สุเทสิตํ
กุสโล ปุพฺผมิว ปเจสฺสตี

๔๔. “ใครจักรู้แจ้งแผ่นดินนี้ ยมโลกและ
มนุษย์โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก
ใครจักคัดเลือกบทแห่งธรรม ที่เรา
แสดงไว้ดีแล้ว ดุจช่างจัดดอกไม้ผู้
ฉลาด คัดเลือกดอกไม้ ฉะนั้น

๔๕. เสโข ปฐวี วิเจสฺสตี
ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ
เสโข ฐมฺมปทํ สุเทสิตํ
กุสโล ปุพฺผมิว ปเจสฺสตี”ติ.

๔๕. พระเสขะจักรู้แจ้งแผ่นดิน ยมโลก
และมนุษย์โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก
พระเสขะ จักคัดเลือกบทแห่งธรรม
ที่เราแสดงไว้ดีแล้ว ดุจช่างจัด
ดอกไม้ผู้ฉลาด คัดเลือกดอกไม้
ฉะนั้น”.

ตตฺถ โก อิมนฺติ โก อิมํ
อตฺตภาวสงฺฆาตํ ปฐวี. วิเจสฺสตีติ
อตฺตโน ฌาเนน วิจินิสฺสตี
วิชานิสฺสตี ปฏิวิชฺฌิสฺสตี,

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ใครจัก
รู้แจ้งแผ่นดินนี้ คือ ใครจักรู้แจ้งแผ่นดิน
นี้ กล่าวคือ อัตภาพ. คำว่า จักรู้แจ้ง
ความว่า จักรู้แจ้ง คือจักรู้ชัด ได้แก่

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สจฺจนิกิริสฺสตีติ อตฺตโก. ยมโลกญฺจาติ
 จตฺตพฺพิธํ อปายโลกญฺจ. อิมํ
 สทเวกนฺตติ อิมํ มนุสฺสโลกญฺจ
 เทวโลกเณ สทฺธี โท วิเจสฺสติ
 วิชาเนสฺสติ ปฏิวิชฺฌิสฺสติ สจฺจนิ-
 กิริสฺสตีติ ปุจฺฉิ. โท ธมฺมปทํ
 สฺสเทสิตนฺตติ ยถาสภาวโต กถิตตฺตา
 สฺสเทสิตํ สจฺจตฺตีสโพรธิปกฺขิยธมฺมสงฺฆาตํ
 ธมฺมปทํ กุสโล มาลาการโ
 ปุพฺผํ วิจินฺนโต วิย โท
 วิเจสฺสติ วิจินิสฺสติ อุปฺปริกฺขิสฺสติ
 ปฏิวิชฺฌิสฺสติ สจฺจนิกิริสฺสตีติ อตฺตโก.
 เสโขติ “อริสฺสีลสิกฺขา อริจิตฺตสิกฺขา
 อธิปญฺญาสิกฺขา”ติ อิมํ ติสฺโส
 สิกฺขา สิกฺขนโต โสตาปตฺติมคฺคญฺจ
 อาที กตฺวา ยาว อรหตฺตมคฺคญฺจา
 สจฺจตฺวิโร เสโข อิมํ อตฺต-
 ภาวสงฺฆาตํ ปจฺวี อรหตฺตมคฺคเณ
 ตโต ฉนฺทราคํ อปกทฺตฺตมฺนโต
 วิเจสฺสติ วิชาเนสฺสติ ปฏิวิชฺฌิสฺสติ
 สจฺจนิกิริสฺสติ. ยมโลกญฺจาติ ตกา
 วุตฺตปฺปการํ ยมโลกญฺจ อิมํ
 มนุสฺสโลกญฺจ สห เทเวหิ สทเวกํ
 เสว วิเจสฺสติ วิชาเนสฺสติ

จักรู้ตลอด อธิบายว่า จักทำให้แจ้ง
 ด้วยญาณของตน. คำว่า ยมโลกด้วย
 ความว่า ซึ่งโลกคืออบายภูมิ ๔ อย่าง
 ด้วย. ด้วยคำว่า มนุษยโลกนี้
พร้อมทั้งเทวโลก พระศาสดาตรัส
 ทามว่า ใคร จักรู้แจ้ง คือ จักรู้ชัด
 ได้แก่ จักรู้ตลอด จักทำให้แจ้ง ซึ่ง
 มนุษยโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก. คำว่า
 ใครจักคัดเลือกบทแห่งธรรมที่เราแสดง
ไว้ดีแล้ว ความว่า ใครจักคัดเลือก
 คือจักเลือกเฟ้น ได้แก่ จักพิจารณา
 จักรู้ตลอด จักทำให้แจ้ง ซึ่งบท
 แห่งธรรม กล่าวคือ โพรธิปักขิยธรรม
 ๓๗ ประการ ที่ชื่อว่าอันเราแสดงไว้ดีแล้ว
 เพราะความเป็นธรรมที่เรากล่าวตาม
 ความเป็นจริง เปรียบเหมือน ช่างจัด
 ดอกไม้ผู้ฉลาด คัดเลือกดอกไม้ ฉะนั้น.
 คำว่า พระเสขะ เป็นต้น ความว่า
 พระอริยบุคคล ๗ จำพวก ตั้งตั้งแต่
 ท่านผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค จนถึง
 ท่านผู้ตั้งอยู่ในอรหัตมรรค ชื่อว่า
 พระเสขะ เพราะศึกษาสิกขา ๓ นี้
 คือ อริสฺสีลสิกฺขา อริจิตฺตสิกฺขา
 อธิปญฺญาสิกฺขา คร่าออกซึ่งฉนฺทราคะ

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิวชิษุสสุติ สจฺฉิกิริสฺสุติ. เสโขติ
 เสว สตุตฺติโร. เสโข ยถา
 นาม กุสโล มาลาการโ ปุพฺพาราม
 ปริสิตฺวา ตฺรุมมกุลาณี จ
 ปาณกวิฑฺธานิ จ มิลาตานิ จ
 กณฺจิกษาทานิ จ ปุพฺพานิ
 วชฺเชตฺวา โสภณานิ สุชฺชาตานิ
 ปุพฺพานิ วิจินาติ เอวเมว สุกฺกิตฺ
 สุนิฑฺธิภูจํ โพิธิปกฺขิยธมฺมปทํปิ
 ปณฺณาย ปเจสฺสุติ วิจินิสฺสุติ
 อฺปฺปริกฺขิสฺสุติ ปฏิวชิษุสฺสุติ
 สจฺฉิกิริสฺสุตฺติ. สตุตฺตา สยเมว
 ปณฺหํ วิสฺสชฺเชสิ.

จากอรรถภาพนั้น ด้วยอรหัตมรรค ชื่อว่า
 จักรู้แจ้ง คือจักรู้ชัด ได้แก่ จักรู้ตลอด
 จักทำให้แจ้ง ซึ่งแผ่นดิน กล่าวคือ
 อรรถภาพนี้. คำว่า ยมโลกด้วย เป็นต้น
 ความว่า พระเสขะนั้นนั้นเทียว จักรู้แจ้ง
 คือจักรู้ชัด ได้แก่ จักรู้ตลอด จักทำ
 ให้แจ้ง ซึ่งยมโลกอันมีประการดังกล่าว
 แล้วอย่างนั้น และมนุษย์โลกนี้ กับทั้ง
 เทวโลกทั้งหลาย ชื่อว่าพร้อมกับเทวโลก.
 พระอริยบุคคล ๗ จำพวกนั้นนั้นเทียว
 ชื่อว่า พระเสขะ. อธิบายว่า พระเสขะ
 จักเลือก คือจักคัดเลือก ได้แก่
 จักพิจารณาเห็น จักรู้ตลอด จักทำให้แจ้ง
 แม้ซึ่งบทแห่งโพธิปักขิยธรรม ที่เรา
 กล่าวดีแล้ว คือแสดงไว้งามแล้ว ด้วย
 ปัญญา เปรียบเหมือน ช่างจัดดอกไม้
 ผู้ฉลาด เข้าสู่สวนดอกไม้ แล้วเว้น
 ดอกไม้ที่อ่อนและดุ่ม ที่ถูกสัตว์เจาะ
 ที่เหี่ยว และที่เกิดเป็นปมเสีย เลือกเอา
 เฉพาะดอกไม้ที่งาม ที่เกิดดีแล้ว. พระ-
 ศาสดา ทรงเฉลยปัญหาด้วยพระองค์เอง.

เทศนาวิธาน ปณฺจสตา ภิกฺขุ
 สห ปฏิสุมฺภิทาหิ อรหตุตํ ปาปฺปณฺิสฺ. ๕๐๐ รูป บรรลุพระอรหัต พร้อมด้วย

ในกาลจบเทศนา ภิกษุประมาณ

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สมฺปตฺตปริสายปี สาดุติกา ฌมม- ปฏิสัมภิตาทั้งหลาย. ธรรมเทศนา ได้
 เทศนา อโหสิติ. สำเร็จประโยชน์ แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกัน
 ดังนี้แล.

ปจวสีกถาปสฺตปณฺจสตมิกุขฺวตฺตํ ปจมี. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูปผู้ชวนขายใน
 ปฐวีภคคาที่ ๑ จบ.

๒. มริจิกมมฏฐานิกตฺเถรวตฺถุ

๔๖. เฒญฺพมํ กายมิมํ วิทิตฺวา
มริจิมมํ อภิสมฺพุธาโน
เจตฺวาน มารสฺส ปปฺปผกาณี
อทสฺสนํ มจฺจฺราชาสฺส คจฺเจ.

๒. เรื่องพระเถระผู้เจริญ กัมมัฏฐานมีพยับแดดเป็น อารมณ์

๔๖. ภิกษุทราบร่างกายนี้เปรียบเหมือน
ฟองน้ำ รู้ชัดร่างกายนี้มีธรรม
เสมอด้วยพยับแดด ตัดพวงดอกไม้
แห่งमारเสียบ ฟิงไปถึงที่ซึ่งมัจจฺราชา
มองไม่เห็น.

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. มรีจิกมมฏฐานิกตเถรวตถุ.

๒. เรื่องพระเถระผู้เจริญกัมมัฏฐาน มีพยับแดดเป็นอารมณ์

ฌณูปมนุติ อิม ฌมมเทศนํ
 สตถา สาวตถิยํ วิหรนุโต
 อณฺเวยตรํ มรีจิกมมฏฐานิกํ ภิกขุ
 อารพภ กถเสสิ.

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ใน
 กรุงสาวัตถี ทรงปรารภภิกษุผู้เจริญ
 กัมมัฏฐาน มีพยับแดดเป็นอารมณ์รูป-
 หนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า เปรียบ
 เหมือนฟองน้ำ เป็นต้น.

โส กิร สตถุ สนฺติเก
 กมฺมฏฐานํ คเหตุวา “สมณธมฺม
 กริสฺสามิ”ติ อรณฺญํ ปวิสิตฺวา
 ฌญฺเฏตฺวา วายเมตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตํ
 อสกุโกนุโต “วิเสเสตฺวา กมฺมฏฐานํ
 กถาเปสฺสามิ”ติ สตถุ สนฺติกํ
 อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค มรีจิ
 ทิสฺวา “ยถา อยํ ทิมฺหสมเย
 อฏฺฐจิตา มรีจิ ทูเร จิตานํ
 รูปคตํ วย ปญฺญาตติ, สนฺติกํ
 อากจฺจนฺตานํ เนว ปญฺญาตติ,
 อยํ อตฺตภาโวปิ อูปฺปาทวยตฺถเนน
 เอวรูโป”ติ มรีจิกมมฏฐานํ ภาเวนุโต
 อากจฺจนฺโต มคฺคกิลฺลนุโต อจิรวตฺติยํ
 นฺหายิตฺวา เอกสฺสมิ จณฺทโสเต

เล่ากันว่า พระเถระนั้น เรียนเอา
 กัมมัฏฐานในสำนักพระศาสดาแล้ว คิดว่า
 “เราจักบำเพ็ญสมณธรรม” จึงเข้าไป
 สู่ป่า เพียรพยายาม ก็ยังไม่สามารถ
 บรรลุพระอรหัตได้ จึงกลับมาสู่สำนัก
 ของพระศาสดา ด้วยตั้งใจว่า “จัก
 ทูลอาราธนาให้ตรัสบอกพระกัมมัฏฐาน
 ให้พิเศษ” ในระหว่างทางเห็นพยับแดด
 ก็เจริญกัมมัฏฐานมีพยับแดดเป็นอารมณ์
 ว่า “พยับแดดนี้ เกิดขึ้นแล้ว ใน
 ฤดูร้อน ย่อมปรากฏแก่บุคคลทั้งหลาย
 ผู้ยืนอยู่ที่ไกล เหมือนมีรูปร่าง ฉะนั้น,
 (แต่) ย่อมไม่ปรากฏแก่บุคคลทั้งหลาย
 ผู้มาสู่ที่ใกล้เลย ฉะนั้น, แม้อัตภาพนี้
 ก็มีรูปเห็นปานนั้น เพราะอรรถว่า

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นทีดีเร ฉายาย^๑ นิสินโน
 อุทกเวคาภิมาเตน อุฏฐหิตวา มหนฺเต
 เณปนินฺเต ภิชฺชมาเน ทิสฺวา “อย
 อตฺตภาโวปี อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชนตฺถเน
 เอวฺรุโปเยวา”ติ อารมฺมณํ อคฺคเหสิ.
 สตฺถา คณฺธกฺกุญฺยํ จิตฺว ตํ เถร
 ทิสฺวา “เอวเมว ภิกฺขุ เอวฺรุโปวาย
 อตฺตภาโว เณปนินฺโต วีย มรีจ
 วีย อุปฺปชฺชนภิชฺชนสภาโวเอวา”ติ
 วตฺวา อิมํ คาถมาห

๔๖. “เพณฺอุปมํ กายมิมํ วิทิตฺวา
 มรีจิชฺมมํ อภิสมฺพุธาโน
 เจตฺวาน มารสฺส ปปฺปผกานิ
 อทสฺสนํ มจฺจุราชสฺส คจฺจเ”ติ.

เกิดขึ้นและเสื่อมไป ฉะนั้น” ดังนี้
 เดินมาอยู่เมื่อยล้าแล้วในหนทาง อาบน้ำ
 ในแม่น้ำอจิรวดีนั่งที่ร่ม(ไม้)ใกล้ฝั่งแม่น้ำ
 อันมีกระแสน้ำเชี่ยวแห่งหนึ่ง ก็เห็นก้อน
 ฟองน้ำใหญ่ตั้งขึ้น ด้วยกำลังแห่งน้ำ
 กระทบกันแล้วแตกไป จึงถือเอาเป็น
 อารมณ์ว่า “แม้อัตภาพนี้ ก็มีรูปเช่นนั้น
 เหมือนกัน เพราะอรรถว่าเกิดขึ้นแล้วก็
 แตกไปนั้นเทียว”. พระศาสดาประทับยืน
 อยู่ที่พระคันธกุฎีนั้นแล ทอดพระเนตร
 เห็นพระเถระนั้นแล้ว จึงตรัสว่า
 “เหมือนอย่างนั้นแหละภิกษุ อัตภาพนี้
 ก็เปรียบอย่างนั้นนั้นแหละ มีอันเกิดขึ้น
 และแตกไปเป็นสภาพโดยแท้ เปรียบ-
 เหมือนก้อนฟองน้ำ เปรียบเหมือน
 พยับแดด ฉะนั้น” ตรัสพระคาถานี้ว่า

๔๖. “ภิกษุทราบร่างกายนี้ เปรียบ-
 เหมือนฟองน้ำ รู้ชัดร่างกายนี้มี
 ธรรมเสมอด้วยพยับแดด ตัดพวง
 ดอกไม้แห่งมารเสีย ฟังไปถึงที่ซึ่ง
 มัจจุราชมองไม่เห็น”.

^๑ ฉ. รุกขฉายาย.

ตตถ เพญปมนุตติ อิมิ
 เกสาทิสมุหสงฆาต กายิ อพล-
 ทุพพลตถเนน อนทุทธนียดาวกาลิกตถเนน
 เณปิตนทสริกขโกติ วิทิตวา.
 มริจิมมนุตติ ยถา มริจิจิ ทูเร
 จิตานัน รูปคต วิย คยหุปคา
 วิย โหติ, สนตติเก อุปคจจนุตานัน
 วิตตา ตจจณา อคยหุปคา สมุปชชติ,
 เอวเมว ขณิกิตตตรปจจุปฏจานตถเนน
 อยิ กาโยปิ มริจิมโมติ
 อภิสสมพุธาโน พุชฌนุโต ชานนุโตติ
 อตถโก. มารสส ปปุปผกานินิติ มารสส
 ปปุปผกสงฆาตานิ เตภูมิกาวภูฏานิ
 อริยมกเคน ฉินทิตวา ชินาสโว
 ภิกขุ มจจุราชสส อทสสนัน อวิสัย
 อมตมหานิพพานัน คจเจยยาติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า
 เปรียบเหมือนฟองน้ำ ความว่า รู้แจ้ง
 ร่างกายนี้ คือที่นับว่าเป็นที่ประชุมแห่ง
 ส่วนต่าง ๆ มีผมเป็นต้นว่า เห็นสม
 ด้วยฟองน้ำ เพราะอรรถว่าไม่มีกำลัง
 และหย่อนกำลัง เพราะอรรถว่าตั้งอยู่
 ไม่นาน และอยู่ได้ชั่วคราว. คำว่า มี
 ธรรมเสมอด้วยพยับแดด ความว่า
 รู้ชัด คือทราบ ได้แก่ รู้ว่า แม้
 ร่างกายนี้ ชื่อว่ามีธรรมเสมอด้วย
 พยับแดด เพราะอรรถว่า ดำเนินไปได้
 ชั่วขณะ และปรากฏชั่วคราวนิดหน่อย
 เปรียบเหมือนพยับแดด เป็นประจุมิ
 รูปร่าง เป็นจุดเข้าถึงความเป็นของควร
 ถือเอาได้ แก่ชนทั้งหลายผู้ยืนอยู่ในที่ไกล
 เมื่อชนทั้งหลายเข้าไปใกล้ย่อมปรากฏเป็น
 ธรรมชาติว่างเปล่าเป็นของเข้าถึงความ
 ถือเอาไม่ได้ ฉะนั้น. คำว่า พวงดอกไม้
 ของมารเป็นต้น ความว่า ภิกษุผู้
 ชินาสพ ตัดวัฏฏะอันเป็นไปในภุมิ ๓
 กล่าวคือ พวงดอกไม้ของมารด้วยอริย-
 มรรคแล้ว ฟังถึงที่มองไม่เห็น คือไม่เป็น
 วิสัยของมัจจุราช ได้แก่ อมตมหา-
 นิพพาน.

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คาถาปริโยसानะ เกโรปี สห
 ปฏิสัมภิทาหิ อรหตุตฺ ปตฺวา สตุถุ
 สุวณฺณวณฺณํ สิริํ โถเมนฺโต
 วนฺทนฺโต จ อากโตติ.

ในเวลาจบคาถา แม้พระเถระ
 บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้ง-
 หลายแล้ว จึงชมเชยและถวายบังคม
 พระสรีระของพระศาสดา ซึ่งมีวรรณะ
 ดุจทองคำมาแล้ว ดังนี้แล.

มรฺจิกมฺมฏฺฐานิกตฺเถรวตฺตฺ ทฺติยํ.

เรื่องพระเถระผู้เจริญกัมมัฏฐานมี
 พยับแดดเป็นอารมณ์ที่ ๒ จบ.

๓. วิฑูทภวตฤ

๔๗. ปุ่ปฺพานิ เหว ปจันนุต
พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
สฺสุดํ คามํ มโหโฆว
มจฺจุ อาทาย กจฺจติ.

๓. เรื่องวิฑูทภะ

๔๗. มัจจุยอมพาเอานระผู้มีใจข้อง โดย
อาการต่าง ๆ ผู้เลือกเก็บดอกไม้
นั้นแล ไปอยู่ เหมือนห้วงน้ำใหญ่
พัดเอาชาวบ้านผู้หลับแล้วไปจะนั้น.

๓. วิทูรกษะ^๑

ปุปฺพานิเหว ปจันนตฺตุนฺติ อิมํ
 ธมฺมเทสนํ สตฺถา สาวตฺถิยํ วิหรนฺโต
 สปริสํ โอเขน อชฺโฆตฺถกริตฺวา
 มาริตํ วิทูรกฺษํ อารพฺภ กณฺเธิ.

ตตฺตฺรายํ อณฺุพฺพุพิกฺกา. “สาวตฺถิยํ
 มหาโกสฺลรณฺโณ ปุตฺโต ปเสนทิกฺกุมารโ
 นาม เวสาลียํ ลิจฺฉวิราชกุมารโ
 มหาลีนํ นาม, กุสินารายํ
 มลฺลราชปุตฺโต พนฺธุโล นาม”ติ
 อิมํ ตโย ราชนุมารโ
 ทิสปาโมกฺขสฺส อัจฉริยสฺส สนฺติเก
 สิปปุคฺคหนตฺถํ ตกฺกสิลล์ กนฺตฺวา
 พหฺนคเร สาลายํ สมากนฺตฺวา
 อณฺุณมณฺุณสฺส อากตฺถการณฺณจ
 กุลณฺุจ นามณฺุจ ปุจฺฉิตฺวา
 สหายกา หุตฺวา เอกโต อัจฉริยํ
 อุปสงฺกมิตฺวา น จิรฺสฺเสว

๓. เรื่องวิทูรกษะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเมือง
 สาวัดถิ ทรงปรารภพระเจ้าวิทูรกษะ
 พร้อมทั้งบริษัท ถูกห้วงน้ำท่วมทับให้
 สวรรคตแล้ว ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า
 ผู้เลือกเก็บดอกไม้ผู้นั้นเที่ยว เป็นต้น.

ในเรื่องนั้น มีอนุพพุพิกกา ดังต่อ-
 ไปนี้. พระราชกุมาร ๓ พระองค์เหล่านี้
 คือ “พระโอรสของพระเจ้ามหาโกศล
 ในเมืองสาวัดถิ พระนามว่า ปเสนทิก-
 กุมาร พระกุมารของเจ้าลิจฉวี ในเมือง
 เวสาลี พระนามว่ามหาลีน, พระโอรส
 ของพระเจ้ามัลลละ ในเมืองกุสินารา
 พระนามว่า พันธุละ” เสด็จไปเมือง
 ตักสิลา เพื่อทรงเรียนศิลปะในสำนัก
 ของอาจารย์ทิสปาโมกข์ ทรงมา
 ประชุมกันที่ศาลาภายนอกพระนคร
 ต่างทรงถามถึงเหตุที่มา ตระกูลและ
 พระนามของกันและกันแล้ว เป็น
 สหายกัน พร้อมใจกันเข้าไปหาอาจารย์
 ต่อกาลไม่นานนัก ทรงเรียนศิลปะ

^๑ น. วิญญูภาควค.

อุคคหิตสิปปา อาจารย์ อุปสงกมิตวา
 อาปุจจิตวา เอกโต นิกขมิตวา
 สกสกุฏจานานิ อคมंस.

เตสุ ปเสนทิกุมารโ ปิตุ สิปปิ
 ทสเสตวา ปสนนเนน ปิตรา รชเช
 อภิสัญจิโต. มหาลิกุมารโ ลิจฉวิน
 สิปปิ ทสเสนโต มหนฺเตน อุตสาเห
 ทสเสสิ, ตสฺส อภินิ ภิขชิตวา
 อคมंस. ลิจฉวिरาชาโน “อมหาก
 อาจารย์โย อภินิวินาสํ ปโต, น
 ปริจฺจชิสฺสาม, อุปฺภูจหิสฺสาม นน”ติ
 สตสฺสทสฺสกุฏจานกํ เอกํ ทวาร
 อทฺส. โส ตํ อุปนิสฺสาย ปญฺจสเด
 ลิจฉวिरาชปฺตเต สิปปิ ลิกฺขาเปนโต
 วสิ. พนฺธุลฺกุมารโ สกุฏิเวหุ กเหตฺวา
 พนฺธุลฺกุมารสฺส อชานาเปตฺวา เตส
 มชฺเฒ อยสฺลากํ ปกฺขิปปิตฺวา
 สกุฏิกฺลาเป อุตสาเปตฺวา จปีเต
 มลฺลราชกุเลหิ “อิเม กปฺเปตฺว”ติ
 วุตเต อสิตีหตฺถํ อากาสํ อุลฺลงฺกมิตฺวา
 อสินา กปฺเปนโต อคมาสิ.

จบแล้ว จึงเข้าไปหาอาจารย์ อํลา
 แล้วพร้อมกันเสด็จออก(จากเมืองตักสิลา)
 ได้ไปสู่วิวังของตน ๆ.

บรรดาพระกุมารทั้ง ๓ พระองค์นั้น
 ปเสนทิกุมาร ทรงแสดงศิลปปะถวาย
 พระชนกอันพระชนกทรงเลื่อมใสแล้ว
 จึงอภิเษกในราชสมบัติ. มหาลิกุมารเมื่อ
 ทรงแสดงศิลปปะถวายแก่เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย
 ทรงแสดงด้วยความอุตสาหะมาก, พระ-
 เนตรทั้ง ๒ ของพระองค์ได้แตกไปแล้ว.
 พวกเจ้าลิจฉวีจึงปรึกษากันว่า “อาจารย์
 ของพวกเรา ถึงความเสียพระเนตรแล้ว,
 พวกเราจักไม่ทอดทิ้งท่าน, จักบำรุง
 อาจารย์นั้น” ดังนี้ ได้ถวายประตุด้าน-
 หนึ่ง ซึ่งเก็บส่วยได้วันละแสน. พระองค์
 ทรงอาศัยประตุนั้นยังพระโอรสของ
 พระเจ้าลิจฉวี ๕๐๐ องค์ ให้ทรงศึกษา
 ศิลปะอยู่แล้ว. พันธุลกุมาร เมื่อตระกูล
 มัลลราช กล่าวว่า “พันธุลกุมาร จงพิน
 ไม้ไผ่เหล่านี้” ดังนี้ แล้วทรงโดดขึ้น
 สู่อากาศ (สูง) ประมาณ ๘๐ ศอก ใช้
 ดาบพินมัดไม้ไผ่ ๖๐ ลำ ที่พวกเจ้า
 มัลลเอาไม้ไผ่ ๖๐ ลำใส่ซีเหล็กใน

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โส โอสานกลาเป อยสลากาย
 “กิริ”ติ สททํ สุตฺวา “กิเมตฺนุ”ติ
 ปุจฺฉิตฺวา สพฺพกลาเปสุ อยสลาگانํ
 จปิตฺภาวํ สุตฺวา อสึ ฉทฺเขตฺตฺวา
 โรทฺมาโน “มยฺหํ เอตฺตเกสุ
 ฅาติสุทฺทเชสุ เอโกปี สสิเนโห
 หุตฺวา อิมํ การณํ นาจิกฺขิ
 สเจปี อหํ ชาเนยฺยํ, อยสลากาย
 สททํ อนุญฺจาเปนุโต ว จินฺทเยยฺนุ”ติ
 วตฺวา “สพฺเพปิเม มาเรตฺวา รชฺชํ
 กาเรยฺยนุ”ติ มาตาปิตุณํ กเกสิ.
 เตหิ “ปเวณิรชฺชํ นาม ตาต
 อิทํ, น ลพฺภา เอวํ กาทฺนุ”ติ
 นานปฺปกาเรน วาริโต “เตนหิ
 มม สหายสฺส สนฺติกํ คมิสฺสสามิ”ติ.
 โส สาวตฺถิยํ อคมาสิ.

ท่ามกลางแห่งไม้ไผ่เหล่านั้น (โดย)
 ไม้ให้พันธุลกุมารล่วงรู้ ให้ยกขึ้นตั้งไว้
 แล้ว (ขาดกระเด็น) ไปแล้ว.

พันธุลกุมารนั้น ได้ยินเสียงดัง “กริก”
 ของซี่เหล็กในมัดสุดท้าย จึงถามว่า
 “นั่นอะไร ?” ฟังว่าเขาเอาซี่เหล็ก
 ใส่ไว้ในไม้ไผ่ทุกมัด แล้วทิ้งดาบ ร้องให้
 พลังกล่าวว่า “บรรดาญาติและเพื่อน
 ของเรามีประมาณเท่านี้ แม้แต่คนเดียว
 เป็นผู้มีความรัก(ในเรา) ก็ได้บอกเหตุนี้
 แม้ถ้า เราฟังรู้ไซ้, ฟังพันไม้ให้เสียง
 ซี่เหล็กดังขึ้นเลย” ดังนี้แล้วจึงทูลแด่
 พระชนนีและพระชนกว่า “หม่อมฉัน
 จักฆ่าพวกเจ้ามัลละเหล่านี้แม้ทั้งหมดแล้ว
 ครองราชสมบัติ”. ผู้อันพระชนนี และ
 พระชนกห้ามแล้วโดยประการต่าง ๆ ว่า
 “พ่อ นี้ชื่อว่าเป็นราชประเพณี, เจ้า
 จะทำอย่างนั้นไม่ได้” ก็ทูลว่า “ถ้า
 เช่นนั้น หม่อมฉันจักไปยังสำนักแห่ง
 สหายของหม่อมฉัน”. พันธุลกุมารนั้น
 ได้เสด็จไปเมืองสาวัตถี.

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปเสนทิโกศล ราชา ตสฺสาคมน์
 สุตฺวา ปจฺจุคฺคณฺตฺวา มหนฺเตน
 สกฺกาเรน ตํ นครํ ปเวเสตฺวา
 เสนาปติฏฺฐาเน จเปสิ. โสปี
 มาตาปิตโร ปกฺโกสาเปตฺวา ตตฺถ
 วาสํ กปฺเปสิ.

อถกทิวสํ ราชา อฺปฺริปาสาเท
 จิตฺ อนฺตรวិถิยํ โอลอกฺยมาโน
 “อนาถปิณฺฑิกสฺส จุพฺพอนาถปิณฺฑิกสฺส
 วิสาขาย สฺปฺปวาสาया”ติ เอเตสํ
 เกหํ ฆตฺตกิจฺจตฺถาย กจฺฉนฺเต
 อนเฆสฺสเส วิกฺขุ ทิสฺวา “กหํ
 อยฺยา กจฺฉนฺติ”ติ ปุจฺฉิตฺวา “เทว
 อนาถปิณฺฑิกสฺส เกหํ นิจฺจฆตฺต-
 สลาภฆตฺตคิลานฆตฺตาทินํ อตฺถาย
 เทวสิกํ เทว วิกฺขุสฺสสฺสาณิ
 กจฺฉนฺติ, จุพฺพอนาถปิณฺฑิกสฺส เกหํ
 ปณฺจสตา วิกฺขุ นิจฺจํ กจฺฉนฺติ,
 ตถา วิสาขาย, ตถา สฺปฺป-
 วาสาया”ติ วุตฺเต เตสํ วจฺนํ
 สุตฺวา สยंपิ วิกฺขุสฺสํ
 อฺปฺภูจฺหิตฺกามา มหนฺเตน ปรีวาเรน

พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้สดับการ
 เสด็จมาของพันธุกุมารนั้น ทรงต้อนรับ
 เชิญให้เสด็จเข้าไปสู่พระนครนั้น ด้วย
 สักการะใหญ่ ทรงตั้งไว้ในตำแหน่ง
 เสนาบดี. พันธุกุมารนั้นให้คนเชิญ
 พระชนนีและพระชนกมาพักอาศัยอยู่ใน
 เมืองสาวัตถินั้นนั้นเทียว.

ต่อมาวันหนึ่ง พระราชาประทับ
 ยืนอยู่ ณ ปราสาทชั้นบน ทอดพระเนตร
 ไประหว่างถนน ทรงเห็นภิกษุหลาย-
 พันรูป ผู้ไปเพื่อต้องการทำภักดิ์กิจ ยัง
 คฤหาสน์ ของท่านเหล่านี้ คือ
 “ท่านอนาถปิณฺฑิกเศรษฐี ท่าน
 จุพฺพอนาถปิณฺฑิกเศรษฐี นางวิสาขา
 นางสฺปฺปวาสา” จึงตรัสถามว่า “พวก
 พระผู้เป็นเจ้าของจะไป ณ ที่ไหนกัน?”
 เมื่อพวกราชบุรุษกราบทูลว่า “ข้าแต่
 สมมติเทพ ภิกษุสองพันรูป ย่อมไป
 สู่คฤหาสน์ ของท่านอนาถปิณฺฑิกเศรษฐี
 เพื่อประโยชน์แก่ภักดิ์ทั้งหลาย มีนิจฺจ
 สลาภภักดิ์ และคิลานภักดิ์ เป็นต้น ทุก ๆ
 วัน, ภิกษุ ๕๐๐ รูป ย่อมไปสู่คฤหาสน์
 ท่านจุพฺพอนาถปิณฺฑิกเศรษฐี เป็น

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิหาร กนฺตฺวา ภิกฺขุสฺสสฺสเสณ สทฺธิ
 สตุถารํ นิมนฺเตตฺวา สตุตฺตาหํ
 สหตฺถา มหาทานํ ทตฺวา สตุตฺตเม
 ทิวเส สตุถารํ วนฺทิตฺวา “ภนฺเต
 ปญฺจสเตหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ นิพฺพุทฺธํ
 มม เกเห ภิกฺขุํ กณฺหกา”ติ
 อาห. “มหาราช พุทฺธา จ
 นาม เอกภูจฺจาเน นิพฺพุทฺธํ ภิกฺขุํ
 น กณฺหนฺตฺติ, พหุ ชนา พุทฺธานํ
 อากมฺนํ ปจฺจาสีสนฺตฺติ”ติ. “เตนหิ
 ภนฺเต เอกํ ภิกฺขุํ นิพฺพุทฺธํ
 เปเสถา”ติ. สตุถา อานนฺทตฺเถรสฺส
 ภาโร อกาสิ.

ประจำ, ของนางวิสาขา, ของนาง-
 สุปปาวาสาก็เหมือนกัน” ทรงสดับคำ
 พวกราชบุรุษเหล่านั้นแล้ว ทรงมี
 พระประสงค์จะบำรุงภิกษุสงฆ์ ด้วย
 พระองค์เองบ้าง จึงเสด็จไปสู่วิหาร ด้วย
 บริวารมาก ทูลนิมนต์พระศาสดากับ
 ภิกษุพันรูป ถวายมหาทาน ด้วย
 พระหัตถ์ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗
 ถวายบังคมพระศาสดา ทูลอาราธนาว่า
 “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์
 พร้อมกับภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป จงทรง
 รับภิกษาในพระตำหนักของข้าพระองค์
 เป็นนิตย์เกิด”. พระศาสดา ตรัสว่า
 “มหาบพิตร ก็ธรรมดาพระพุทธรเจ้าทั้ง-
 หลาย ย่อมไม่ทรงรับภิกษาเป็นประจำ
 ในที่แห่งเดียว, ชนเป็นอันมาก ย่อมหวัง
 เฉพาะการมาของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย”.
 พระราชาทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 ถ้าเช่นนั้น ขอพระองค์โปรดส่งภิกษุรูป
 หนึ่งไปเป็นประจำเกิด”. พระศาสดา
 ได้ทำให้เป็นหน้าที่ของพระอานนทเถระ.

ตโต ปญฺจาย ราชานํ “ภิกฺขุสฺสเม
 อากเต ปตฺตํ คเหตุวา อิมํ นาม

จำเดิมแต่นั้นมา พระราชา ไม่
 ทรงจัด(เจ้าหน้าที่)ไว้ว่า “เมื่อภิกษุสงฆ์

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริวิสนตุ”ติ อวิจาเรตฺวา สดฺดาหํ
 สยเมว ปริวิสิตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส
 วิกฺขิตฺโต ปปญฺจํ อกาสิ. ราชกุเล
 จ นาม อนาถตฺตา อาสนานิ
 ปณฺญาเปตฺวา ภิกฺขุ นิสิตฺวาเปตฺวา
 ปริวิสิตฺุ น ลภนฺติ. เต ภิกฺขุ
 “น มยฺ อธิ จาตุํ สกฺขิสฺสามา”ติ
 พหุ ปกฺกมฺิสฺสุ. ราชา ทฺติยทิวเสปิ
 ปมชฺชิ. ทฺติยทิวเส ภิกฺขุ ปกฺกมฺิสฺสุ.
 ตติยทิวเส ปมชฺชิ.

ตทา อานนฺทตฺเถโร เอกเมว จเปตฺวา
 อวเสสา ปกฺกมฺิสฺสุ. ปุณฺณวณฺตนา
 นาม การณวสิกา โหนฺติ กุลานํ
 ปสาทํ รกฺขนฺติ, ตถาคตฺสฺส จ
 สารีปฺุตตฺเถโร มหาโมคฺคัลลฺลานตฺ-
 เถโรติ เทว อคฺคสวากา, เขมา
 อฺุปลวณฺณาติ เทว อคฺคสาวิกา จ,
 อฺุปาสเกสฺสุ จิตฺตคหฺปติ หตฺถโก
 อาพรโกติ เทว อฺุปาสกา,

มาแล้ว ชื่อว่าพวกชนเหล่านี้จึงรับบาตร
 แล้วอังคาสเกิด” ดังนี้ จึงทรงอังคาส
 ด้วยพระองค์ที่เดียวตลอด ๗ วัน ใน
 วันที่ ๘ ทรงลี้ม จึงได้ทำความเนิ่นช้า.
 ก็กรรมดาในราชสกุล ชนทั้งหลายที่
 พระราชามีได้ทรงสั่งไว้ ย่อมไม่ได้เพื่อ
 จะปูอาสนะทั้งหลาย นิมนต์พวกภิกษุ
 ให้นำแล้วอังคาสได้. ภิกษุเหล่านั้น
 จึงคิดกันว่า “พวกเราจักไม่อาจเพื่อหยุด
 ในที่นี้ได้” ก็พากันหลีกไปเป็นจำนวน
 มาก. แม้ในวันที่ ๒ พระราชา
 ทรงลี้ม, ในวันที่ ๒ ภิกษุทั้งหลาย
 ก็หลีกไปแล้ว. แม้ในวันที่ ๓ พระราชา
 ก็ทรงลี้มแล้ว.

ในกาลนั้น เว้นพระอานนทเถระรูปเดียว
 เท่านั้น พวกภิกษุที่เหลือ หลีกไปแล้ว.
 ธรรมดาพวกชนผู้มีบุญ เป็นไปในอำนาจ
 แห่งเหตุ ย่อมรักษาความเลื่อมใสของ
 ตระกูลทั้งหลายไว้ได้, ก็ เหล่าสาวกแม่
 ทั้งหมดของพระตถาคต ผู้ได้รับฐานันดร
 ตั้งต้นแต่ชน ๘ จำพวกเหล่านี้ คือ
 อัครสาวก ๒ รูป คือ พระสารีบุตรเถระ
 พระมหาโมคคัลลนเถระ, อัครสาวิกา

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปาสิกาสุ เวพุกณฎิกิ นนุทมาตา
 ชุชชุตตราติ เทว อุปาสิกา, อิติ
 อิเม อฏฺจ ชเน อาทิ กตฺวา
 จานนฺตรํ ปตฺตา สพฺเพปิ สวากา
 เอกเทเสน ทสนฺนํ ปารมีนํ ปุริตตฺตา
 มหาปุณฺณา อภินิหารสมฺปนฺนา.

อานนฺทตฺเถโรปิ กปฺปสฺตสฺหสฺสํ
 ปุริตปารมี อภินิหารสมฺปนฺโน
 มหาปุณฺโณ อตฺตโน การณฺวสิกตฺยา
 กุสฺสํ ปสาทํ รกฺขนฺโถ อฏฺจาสิ.
 ตํ เถรํ เอกเมว นิสิตฺทาเปตฺวา
 ชนา ปรีวิสิสุ.

ราชา ภิกฺขุณฺโณ กตกาเล
 อากนฺตฺวา ขาทนียโกชนียานิ ตเถว
 จปีตานิ ทิสฺวา “กึ อยฺยา
 นาคมีสุ”ติ ปุจฺจิตฺวา “อานนฺทตฺเถโร
 เอกโกว อากโต เทวา”ติ สุตฺวา
 “อยฺยา อทฺธา เอตฺตกเมว
 เจทนมกํสุ”ติ ภิกฺขุณฺโณ กุฑฺโธ สดฺตุ

๒ รูป คือ นางเขมา นางอุบลวรรณา
 บรรดาอุบาสกทั้งหลาย อุบาสก ๒ คน
 คือ จิตตคฤหบดี หัตถกอุบาสก ชาวเมือง
 อาฬวี, บรรดาอุบาสิกาทั้งหลาย
 อุบาสิกา ๒ คน คือ นางเวพุกณฎิกิ
 ผู้นั้นทมาตา นางชุชชุตตรา, ชื่อว่า
 เป็นผู้มียุญมาก ถึงพร้อมด้วยอภินิหาร
 เพราะความเป็นผู้บำเพ็ญบารมี ๑๐
 ประการ โดยเอกเทศ(เฉพาะตัว).

ถึงพระอานนทเถระ ได้บำเพ็ญบารมี
 แล้ว สิ้นแสนกัป ผู้ถึงพร้อมด้วยอภินิหาร
 มีบุญมาก เมื่อรักษาความเลื่อมใสแห่ง
 ตระกูล จึงได้ยั้งอยู่ เพราะความที่
 ตนเป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ. ชนทั้งหลาย
 จึงนิมนต์ให้พระเถระนั้นรูปเดียวเท่านั้นนั่ง
 แล้วพากันอังกาส.

พระราชเสด็จมา ในเวลาที่ภิกษุ
 ทั้งหมดไปแล้ว ทอดพระเนตรเห็น
 ขาทนียะ(ของควรรชบฉัน) โภชนียะ(ของ
 ควรรบริโกท) ยังตั้งอยู่เหมือนเดิมนั่นเอง
 ตรัสถามว่า “พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายมิได้
 มาหรือ?” ทรงสดับว่า “พระอานนท-
 เถระเพียงรูปเดียวเท่านั้นมาแล้ว พระ-

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สนฺติกั กนฺตฺวา “ภนฺเต มยา เจ้าข้า” ทรงพิโรธต่อภิกษุทั้งหลายว่า
 ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตํ ภิกฺขา “พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายได้ทำการตัดขาด
 ปฏฺยตฺตาว, อานนฺตฺเถโร กิร (ศรัทธา)เพียงเท่านั้นเสียเป็นแน่” จึงเสด็จ
 เอกโกว อาคโต ปฏฺยตฺตา ภิกฺขา ไปสู่สำนักของพระศาสดา กราบทูลว่า
 ตตฺถเว จปีตา, ปญฺจสฺตา ภิกฺขุ “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
 มม เคาเห สณฺณํ น กรีสฺสุ, กิ จัดแจงภิกษาไว้เพื่อภิกษุ ๕๐๐ รูป
 นุ โข การณฺน”ติ อาท. สตฺถา ได้ยินว่า พระอานนตเถระเพียงรูปเดียว
 ภิกฺขุณฺ ทิสํ อวตฺวา “มหाराช เท่านั้นมาแล้ว ภิกษาที่หม่อมฉันจัดแจง
 มม สวากานํ ตฺเมหฺหิ สทฺธิ ไว้ตั้งอยู่ในที่นั้นเหมือนเดิม, ภิกษุ ๕๐๐
 วิสฺสาโส นตฺถิ, เตนาคตา รูป ไม่ทำความสำคัญในพระราชวัง
 ภวิสฺสนฺติ”ติ วตฺวา กุลานํ ของหม่อมฉัน, จักมีเหตุอะไรหนอแล”.
 อุนฺปกมฺนการณฺนจ อุนฺปกมฺนการณฺนจ พระศาสดาไม่ตรัสโทษของพวกภิกษุ
 ปกาเสนฺโต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา ตรัสว่า “มหาบพิตร สวากทั้งหลายของ
 อิมํ สุตฺตํ^๒ อาท อาตมภาพ ไม่มีความคุ้นเคยกับพระองค์,
 เพราะเหตุนั้น สวากเหล่านั้น จึง
 “ไม่ไป” เมื่อจะทรงประกาศเหตุแห่ง
 การไม่เข้าไปใกล้ และเหตุแห่งการเข้า
 ไปใกล้ตระกูลทั้งหลาย จึงตรัสเรียก
 ภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสสูตรนี้ว่า

“นฺวหิ ภิกฺขเว อญฺเคะหิ
 สมฺนฺนาคตํ กุลํ อุนฺปกนฺตฺวา วา

“ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลที่ประกอบ
 ด้วยองค์ ๔ ภิกษุยังไม่เข้าไปใกล้ ไม่

^๑ ฉ. เคน น คตา ก. นาคตา.

^๒ อญ. นวก. ๒๓/๔๐๑.

นาล์ อุปคณฺตุ อุปคณฺตฺวา วา
 นาล์ อุปนีสีทิตฺ. กตเมหิ นวหิ ?
 น มนาเปน ปจฺจุปฏฺเจนฺติ, น
 มนาเปน อภิวาเทนฺติ. น มนาเปน
 อาสนํ เทนฺติ สนฺตมสฺส ปรีคฺยุหนฺติ,
 พหุภมฺหิ โถกํ เทนฺติ, ปณฺตีตมฺหิ
 ลุขํ เทนฺติ, อสกุภจฺจํ เทนฺติ,
 โน สกุภจฺจํ, น อุปนีสีทิตฺ
 ธมฺมสฺสวานาย, ภาสฺนตฺสฺส น
 รณฺชียนฺตี อิเมหิ โข ภิกฺขเว
 นวหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ
 อนฺอุปคณฺตฺวา วา นาล์ อุปคณฺตุ
 อุปคณฺตฺวา วา นาล์ อุปนีสีทิตฺ.

สมควรจะเข้าไปใกล้ หรือ ครั้นเข้าไป
 ใกล้แล้ว ก็ไม่สมควรจะเข้าไปนั่งใกล้.
 (ตระกูลที่ประกอบ) ด้วยองค์ ๕ คือ
 อะไรบ้าง? คือ พวกเขายอมไม่ต้อนรับ
 ด้วยความเอิบอิมใจ ย่อมไม่กราบไหว้
 ด้วยความเอิบอิมใจ ย่อมไม่ถวายอาสนะ
 ด้วยความเอิบอิมใจ ย่อมช้อนของที่มืออยู่
 ของเขาไว้, เมื่อของมืออยู่มาก ก็ยอมถวาย
 ของน้อย เมื่อมีของที่ประณีต ก็ยอม
 ถวายของเสรำหมอง ย่อมถวายโดยไม่
 เคารพ ย่อมไม่ถวายด้วยความเคารพ,
 ย่อมไม่เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม, เมื่อ
 ภิกษุกล่าวธรรมอยู่ พวกเขาที่ย่อมไม่
 ยินดี ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลที่ประกอบ
 ด้วยองค์ ๕ เหล่านี้แล ภิกษุยังไม่เข้า
 ไปใกล้ ไม่สมควรเข้าไปใกล้ หรือครั้น
 เข้าไปใกล้แล้ว ก็ไม่สมควรนั่งใกล้.

นวหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ
 สมนฺนาคตํ กุลํ อนฺอุปคณฺตฺวา วา
 อลํ อุปคณฺตุ อุปคณฺตฺวา วา
 อลํ อุปนีสีทิตฺ. กตเมหิ นวหิ ?

ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลที่ประกอบ
 ด้วยองค์ ๕ ภิกษุยังไม่เข้าไปใกล้
 สมควรเข้าไปใกล้ หรือครั้นเข้าไปใกล้
 แล้ว ก็สมควรนั่งใกล้. (ตระกูลที่

๑ ฉ. สุตฺตฺสฺสนฺติ.

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มณาเปน ปจฺจุปฺภูเจนฺติ มณาเปน
 อภิวาเทนฺติ มณาเปน อาสนํ เถนฺติ,
 สนฺตมสฺส น ปริคฺยุหนฺติ, พหุภุมฺหิ
 พหุํ เถนฺติ, ปณฺเฑิตมฺหิ ปณฺเฑิตํ
 เถนฺติ, สกุกจฺจํ เถนฺติ โน
 อสกุกจฺจํ, อฺปนีสีทฺนฺติ ฐมฺมส-
 สวานาย, ภาสฺนตฺสฺส รณฺชียนฺติ,
 อิเมหิ โข ภิกฺขเว นวหิ องฺเคหิ
 สมฺนุณาคตํ กุลํ อฺนุปกฺนตฺวา อลํ
 อฺปกฺนตฺตุํ อฺปกฺนตฺวา วา อลํ
 อฺปนีสีทฺตฺนุ”ติ.

“อิตฺติ โข มหาราช มม
 สวากา ตุมฺหากํ สนฺติกา
 วิสฺสาสํ อลภฺนตฺวา น คตา
 ภวิสฺสนฺติ. โปราณกปณฺฑิตา หิ
 อวิสฺสาสนียฺภูจฺจาเน สกุกจฺจํ
 อฺปฺภูจฺจิมานาปิ มรณฺนฺตีกํ เวทนํ
 ปตฺวา วิสฺสาสิกฺภูจฺจานเมว คมฺมิสฺสุ”ติ
 “กทา ภนฺเต”ติ รณฺณา ปฺภุจฺโจ
 อตฺตํ อหาริ

ประกอบ)ด้วยองค์ ๙ คืออะไรบ้าง? คือ
 พวกเขายอมต้อนรับด้วยความเอิบอิมใจ
 ย่อมกราบไหว้ด้วยความเอิบอิมใจ ย่อม
 ถวายอาสนะ ด้วยความเอิบอิมใจ ย่อม
 ไม่ช้อนสิ่งของที่เขามีอยู่, เมื่อสิ่งของมีมาก
 ก็ถวายมาก, เมื่อมีสิ่งของประณีต
 ก็ให้ของประณีต ย่อมถวายโดยเคารพ,
 ย่อมไม่ถวายโดยไม่เคารพ, ย่อมนั่งใกล้
 เพื่อฟังธรรม, เมื่อภิกษุกล่าวธรรมอยู่
 พวกเขา ก็ยินดี, ภิกษุทั้งหลาย ตระกูล
 ที่ประกอบด้วยองค์ ๙ เหล่านี้แล ภิกษุ
 ยังไม่เข้าไปใกล้ สมควรเข้าไปใกล้ หรือ
 ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ก็สมควรนั่งใกล้”.

(พระศาสดา) ตรัสว่า “มหาบพิตร
 สวาททั้งหลายของอาตมภาพ เมื่อไม่ได้
 ความคุ้นเคยจากพระดำหนักของพระองค์
 จึงจักไม่ไปแล้ว ด้วยเหตุฉะนี้แล. จจริงอยู่
 บัณฑิตในกาลก่อนทั้งหลาย แม้เขา
 บำรุงอยู่ด้วยความเคารพ ในสถานที่
 ที่ไม่มีความคุ้นเคย ถึงเวทนาปางตาย
 ก็ได้ไปสู่ที่ผู้คุ้นเคยกันเช่นกัน” อันพระ-
 ราชาตรัสถามว่า “ในกาลไร? พระ-
 เจ้าข้า” ดังนี้แล้วทรงนำอดีตนิทานมาว่า

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“อดีเต พาราณสียิ พุรหมทตเต
 รชชั กาเรนเต, เกสโว นาม
 ราชา รชชั ปหาย อสิปพพชชั
 ปพพชช. ตัง ปณจ ปุริสสตานิ
 อนุปพพชชิสฺ. โส เกสวตาปโส
 นาม อโหสิ. ปสาธนกปโป
 ปนสฺส อนุปพพชชิตฺวา กปโป
 นาม อนุเตวาสิโก อโหสิ.
 เกสวตาปโส ปริสาย สทฺธิ อฏฺจ
 มาเส หิมานฺเต วสิตฺวา
 วสฺสวารตเต โลกมฺพิลเสวนตฺถาย
 พาราณสียิ^๑ ปตฺวา ภิกฺขุขาย นคร
 ปาวิสิ.

อก เน^๒ ราชา ทิสฺวา
 ปสฺสิตฺวา จตฺมาสฺ^๓ อตฺตโน สนฺติเก
 วสนตฺถาย ปฏฺิณฺณํ คเหตุวา
 อญฺยานเ วสาเปนฺโต สายํ ปาตํ
 ตสฺส อฺปฏฺจานํ คจฺจติ. อวเสสา
 ตาปสา กติปาหํ วสิตฺวา
 หตฺถิสทฺททาทีหิ อพฺพาพฺพา “อาจริย

“ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติ ในพระนครพาราณสี
 พระราชาพระนามว่า เกสวะ ทรงสละ
 ราชสมบัติ ผนวชเป็นฤษี. บุรุษ ๕๐๐
 คน พากันบวชตามพระราชานั้น.
 พระองค์ได้มีพระนามว่า เกสวตาปส.
 ส่วนนายภุชามาลาของพระองค์ ก็ได้
 บวชตามเสด็จ ได้เป็นอันเตวาสิกนามว่า
 กัปปกะ. เกสวตาปส กับบริษัท อยู่ใน
 หิมวันตประเทศสิ้น ๘ เดือนแล้ว เพื่อ
 ต้องการเสพรสเค็ม และรสเปรี้ยว จึง
 ไปยังกรุงพาราณสีแล้วเข้าไปสู่พระนคร
 เพื่อภิกษาในฤดูฝน.

ครั้งนั้น พระราชาทอดพระเนตร
 เห็นดาบสเหล่านั้น ทรงเลื่อมใสแล้วทรง
 รับปฏิญญา เพื่อประโยชน์แก่การอยู่
 ในสำนักของพระองค์ตลอด ๘ เดือน จึง
 นิมนต์ให้อยู่ในพระราชอุทยาน ได้เสด็จ
 ไปสู่ที่บารุงของดาบสนั้น ทั้งตอนเย็น
 ทั้งตอนเช้า. พวกดาบสที่เหลือ พักอยู่

^๑ ม. ม. ร. พาราณสี (ธ. บ. ๓/๑๐)

^๒ ม. ม. ร. นี. (ธ. บ. ๓/๑๐)

^๓ ม. ม. ร. จาคุมมาส (ธ. บ. ๓/๑๐).

อุกุกณฺจิตมฺหา อจฺจามา”ติ อาหํสุ.
 “กหนฺตาดตา”ติ. “หิมวณฺตํ อจฺริยา”ติ.
 “ราชา อมฺหากํ อาคตทิวเสเยว
 จตฺตมาสํ^๑ อิทฺ วสนตฺถาย ปฏฺยณฺ
 คณฺหิ กถํ คมิสฺสถ ตาดตา”ติ.
 “ตฺตฺเมหฺหิ อมฺหากํ อนาจิกฺขิตฺวา
 ปฏฺยณฺ ทินฺนา, มยฺ อิท
 น สกฺโกมฺ วสิตฺ, อิตฺ อวิทฺเร
 ตฺตฺมฺหากํ ปวตฺตี สวณฺฺจฺจาเน
 วสิสฺสามา”ติ วณฺฺทิตฺวา ปกฺกมิสฺ.
 กปฺปกนฺเตวาสิเกน สทฺธิ อจฺริโย
 โอิหฺยิ.

๒-๓ วัน รำคาญใจด้วยเสียงต่าง ๆ
 มีเสียงข้างเป็นต้น กล่าวว่่า “อาจารย์
 ขอร้บ พวกกระผมระอาใจ จะไปละ”
 ดั่งนี้. เกสวดาบส จึงถามว่่า “จะไป
 ที่ไหนกัน? พ่อทั้งหลาย”. พวกดาบส
 กล่าวว่่า “(จะไป) สู่หิมวันตประเทศ
 ท่านอาจารย์”. เกสวดาบส กล่าวว่่า
 “ในวันที่พวกเรามา นั้นเทียว พระราชา
 ทรงรับปฏิญญา เพื่อประโยชน์แก่การ
 พักอยู่ในที่นี้ตลอด ๔ เดือน, พวกเธอ
 จักไปเสียอย่างไรเล่า? พ่อเอ๋ย”. พวก
 อันเตवासิกกล่าวว่่า “ท่านไม่บอกแก่
 พวกกระผมก่อนแล้ว จึงถวายปฏิญญา
 พวกกระผมจักไม่อาจเพื่อพักอยู่ในที่นี้ได้,
 จักอยู่ในที่พึงความเป็นไปของท่านในที่
 ไม่ไกลจากที่นี่” ไหว้อาจารย์แล้ว พวกกัน
 หลีกไป. อาจารย์พักอยู่กับอันเตवासิก
 ชื่อกัปปกะ.

ราชา อุปฺภูจฺจานํ อาคโต พระราชาเสด็จมาสู่ที่บ่ารุง ตรัส
 “กฺุหิ อยฺยา”ติ ปุจฺฉิ. ถามว่่า “พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายไป
 “อุกุกณฺจิตมฺหา”ติ วตฺวา หิมวณฺตํ ที่ไหน?”. เกสวดาบสทูลว่่า “มหาบพิตร

^๑ ม. ม. ร. จาคฺคฺมาสํ (ธ. บ. ๓/๑๐)

คตมา มหาราชา”ติ. กปุปโกปิ น
 จิรสเสว อุกกณจิตวา อจาริเยน
 ปุณปุณฺนี วาริยามาโนปิ “น
 สกโกมิ”ติ วตฺวา ปกฺกามิ. อิตเรสํ
 ปน สนฺติกํ อคนฺตฺวา อจาริยสฺส
 ปวตฺติ สฺนฺนโต อวิทูเร จาเน
 วสิ. อปรภาเค อจาริยสฺส
 อนฺเตवासิเก อนฺตฺสรนฺตสฺส กุจฺฉิโรโค
 อปุปฺชฺชิ.

ราชา เวชเชหิ ติกิจฺฉาเปติ.
 โรโค น วุปสมฺมติ. ตาปโส
 อาห “มหาราช อิจฺฉสิ เม
 โรคํ วุปสมิตฺตฺนุ”ติ. “ภนฺเต สจําหํ
 สกฺกณฺเณยฺยํ, อิทาเนว โว ผาสุกํ
 กเรยฺยนุ”ติ. “มหาราช สเจ เม
 ผาสุกํ อิจฺฉสิ มํ อนฺเตवासิกานํ
 สนฺติกํ เปเสหิ”ติ. ราชา “สาธุ
 ภนฺเต”ติ ตํ มณฺจเก นิปฺชฺชาเปตฺวา
 นารทามจฺจปุปฺมุเข จตฺตาโร อมจฺเจ
 “มม อยฺยสฺส ปวตฺติ ฃตฺวา
 มยฺหํ สาสนํ ปหิณฺเณยฺยาถา”ติ

พวกดาบสเหล่านั้น กล่าวว่ ‘พวก
 กระผมรำคาญใจ’ ดังนี้แล้ว จึงพากัน
 ไปสู่หิมวันตประเทศ”. ฝ่ายกัปปกดาบส
 ต่อกาลไม่นานนั้นนั้นเทียว ก็รำคาญใจ
 แม้ถูกอาจารย์ห้ามอยู่บ่อย ๆ ก็กล่าวว่
 “จะไม่อาจ” ดังนี้แล้ว ก็หนีไป.
 ก็กัปปกดาบสไม่ไปสู่สำนักของพวกดาบส
 นอกนี้ คอยฟังความเป็นไปของอาจารย์
 จึงอยู่ที่ไม่ไกลนัก. ในกาลต่อมา
 เมื่ออาจารย์หวนระลึกถึงพวกอันเตवासิก
 โรคในท้องก็เกิดขึ้น.

พระราชาทรงมีรับสั่งให้แพทย์รักษาแล้ว.
 โรคก็ยังไม่สงบ. พระดาบส จึงทูลว่
 “มหาบพิตร พระองค์ทรงประสงค์จะให้
 โรคของอาตมภาพสงบหรือ”. พระราชา
 ตรัสว่ “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าข้าพเจ้า
 ฟังอาจ, ข้าพเจ้าฟังทำความผาสุกแก่
 พระคุณท่าน บัดนี้นั้นเทียว”. ดาบส
 ทูลว่ “มหาบพิตร ถ้าพระองค์ทรง
 ปรารถนาความผาสุกแก่อาตมภาพไซ้
 โปรดส่งอาตมภาพไปสู่นักของพวก
 อันเตवासิก”. พระราชาทรงรับรองว่
 “ดีแล้วละ ขอรบ” ดังนี้ จึงให้ดาบสนั้น

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุยโยเชสิ. กปุปกนุเตवासโก
 อจริยสุสาคมนัน สุตวา ปจจุคคมนัน
 กตวา "อิตเร กุหิณ"ติ วุตเต,
 "อสุกฏจาเน กิร เต วสนุติ"ติ
 อาห. เตปี อจริยสุสาคตภาว
 สุตวา ตตถเว สโมสริตวา อจริยสุ
 อุโณหทกั ทตวา ผลาผลัน อทสุ.
 ตังณณเวว โรโค วุปสมิ. โส
 กติปาเหเนว สุวณฺณวณฺโณ อโหสิ.
 อถ นัน นารโท ปุจฺจนฺโต อาห

นอนบนเตียงน้อยแล้ว ทรงส่งอำมาตย์
 ๔ คน ซึ่งมีนารถอำมาตย์เป็นหัวหน้า
 ด้วยรับสั่งว่า "พวกท่านทราบความ
 เป็นไปของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเราแล้ว
 ฟังส่งข่าวมาถึงเราบ้าง". กัปปก-
 อันเตवासิก ได้ฟังว่าอาจารย์มา จึงทำ
 การต้อนรับ เมื่ออาจารย์ถามว่า "พวก
 อันเตवासิกนอกนี้ไปที่ไหนกัน", จึงเรียน
 ว่า "นัยว่า พวกอันเตवासิกเหล่านั้น
 พักอยู่ในที่โน้น". แม้พวกอันเตवासิก
 เหล่านั้น ฟังว่า อาจารย์มาแล้ว จึง
 ประชุมกัน ณ ที่นั้นนั้นเดียว ถวาย
 น้ำร้อนแล้ว ได้ถวายผลไม้เล็กใหญ่แก่
 อาจารย์. ในทันใดนั้นนั้นเดียว โรคก็
 สงบแล้ว. พระดาบสนั้น ก็ได้มีผิวพรรณ
 ดุจทองคำ โดย ๒-๓ วันเท่านั้น.
 ลำดับนั้น นารถอำมาตย์ เมื่อจะถาม
 ดาบสนั้น จึงกล่าวว่า

"มนุสฺสินฺทํ ชหิตวาน
 สพุพกามสมิทฺธินํ
 กถํ นุ ภควา เกสิ
 กปุปสุส รมสิ อสุสเม"ติ.
 "สาทฺฐนิ รมณียานิ,

"ข้าแต่ท่านเกสิผู้มีโชค ท่านละ
 พระราชาผู้เป็นจอมมนุษย์ ผู้ยัง
 สมบัติน่าใคร่ทุกอย่างให้สำเร็จ ได้
 ยินดีในอาศรม ของกัปปกดาบส
 อย่างไรหนอ?". (เกสวดาบส

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สนธิ รุกษา มโนรมา.
 สุภาสิตานี กปฺปสฺส
 นารท รมยนฺติ มนฺ”ติ.
 “สาสินฺ โอทนฺ ภูตฺวา
 สฺวจิมฺสฺสฺสจฺนํ
 กถํ สามากนฺนิวารว
 อโลณว สาทยนฺติ ตนฺ”ติ.
 “อสาทํ วา ยทิวา สาทํ
 อปฺปํ วา ยทิวา พหุ,
 วิสฺสฏฺโฆ ยตถ ภูตฺเชยฺย
 วิสฺสาสปรมา รสา”ติ.

สตฺถว อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 อหริตฺวา ชาตกํ สโมธาเนนฺโต
 “ตทา ราชา โมคฺคฺลฺลาโน อโหสิ,
 นารโท สารีปฺตฺโต, กปฺปกนฺเตวาสิกโก
 อานนฺโท, เกสวตฺวาปโส อหเมว”ติ
 วตฺวา “เอวํ มหาราช ปุพฺเพ
 ปณฺทิตา มรณนฺตีกํ เวทนํ ปตฺวา
 วิสฺสาสิกฏฺจฺจํ อคมิสฺส, มม สวากา

กล่าวว่) “ถ้อยคำไพเราะ บุคคล
 ฟังยินดี มีอยู่ ต้นไม้ทั้งหลายเป็นที่
 รื่นรมย์ใจก็มีอยู่ ดูก่อนนารท
 ถ้อยคำที่กัปปกะ กล่าวดีแล้ว ย่อม
 ให้เรายินดี”. (นารทอำมาตย์
 กล่าวว่) “ท่านฉันข้าวสุกแห่ง
 ข้าวสาลี อันราดด้วยเนื้ออันสะอาด
 ข้าวฟ่าง และลูกเดือย ไม่มีรสเค็ม
 จะทำให้ท่านยินดีได้อย่างไร?”.
 (เกสวดาบสตอบว่) “โภชนะที่
 บุคคลบริโภคอยู่ในสถานที่ที่บุคคล
 ผู้คั้นเคยกั้นพึงบริโภค จะไม่อร่อย
 หรืออร่อยก็ตาม จะน้อยหรือมาก
 ก็ตาม ดีทั้งนั้น รสทั้งหลาย มี
 ความคั้นเคยกั้นเป็นอย่างยิ่ง”.

พระคาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนาเข้ามาแล้ว ทรงประมวลชาดก
 ตรัสว่ “พระราชา ในกาลนั้น ได้เป็น
 พระโมคคัลลานะ นารทอำมาตย์ ได้เป็น
 พระสารีบุตร, กัปปกอันเตวาสิก ได้เป็น
 พระอานนท์, เกสวดาบส เป็นเรา
 นั้นเอง” ดังนี้แล้ว จึงตรัสว่ “อย่างนั้น
 มหาบพิตร บัณฑิตทั้งหลาย ในกาล

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตุมหากัม สนฺตฺติเก วิสฺสุสาสํ น
 ลภนฺตฺติ มณฺเฑ”ติ อาห. ราชา
 “ภิกฺขุสฺสเมน สทฺธิ มยา วิสฺสุสาสํ
 กาทํ วฏฺฏติ กถนฺนุ โข
 กฤษฺสामी”ติ “สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
 ฅาตฺติธฺตโร เกเห กาทํ วฏฺฏติ
 เอวํ สนฺเต ทหฺรา จ สามเณฺร
 จ ‘สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฅาตฺติ
 ราชา’ติ มม สนฺตฺติกํ วิสฺสุสฺสจฺจา
 นิพฺพุทฺธํ อากมฺิสฺสนฺตฺติ”ติ จินฺเตตฺตวา
 “เอกํ เม ธฺตโร เทนฺตฺตฺ”ติ
 สากิยานํ สนฺตฺติเก สาสนํ เปเสสิ
 “กตฺรสฺกฺกสฺส ธฺตโร”ติ ปุจฺฉิตฺตวา
 ฅตฺตวา อากจฺเจยฺยาถา”ติ วตฺตวา
 ทฺเต อาณาเปสิ. ทฺตา กนฺตฺตวา
 สากิเย ทาริกํ ยาจิสฺสุ.

ก่อนได้ประสบเวทนาปางตาย ก็ได้ไป
 สู่ที่คนผู้มีความคุ้นเคยกัน, สาวกทั้งหลาย
 ของอาตมภาพคงจะไม่ได้ความคุ้นเคยกัน
 ในสำนักของพระองค์”. พระราชา ทรง
 ดำริว่า “เราทำความคุ้นเคยกับภิกษุสงฆ์
 จึงจะสมควร เราจักทำอย่างไรหนอ
 แล?” จึงทรงดำริว่า “เราควรจะทำ
 พระธิดาแห่งพระญาติของพระสัมมา-
 สัมพุทฺธเจ้าไว้ในพระราชวัง เมื่อเป็น
 เช่นนั้น พวกภิกษุหนุ่มและพวกสามเณร
 ก็จักคุ้นเคยแล้วจักมายังสำนักของเรา
 เป็นประจำ ด้วยคิดว่า ‘พระราชา
 เป็นพระญาติของพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า’
 ดังนี้ จึงส่งพระราชสาสน์ไปสำนักของ
 พวกเจ้าศากยยะว่า “ขอเจ้าศากยยะ
 ทั้งหลาย จงประทานพระธิดาคนหนึ่งแก่
 หม่อมฉัน” ดังนี้แล้ว รับสั่งบังคับ
 พวกทนต์ว่า “พวกท่านพึงถามว่า ‘เป็น
 พระธิดาของเจ้าศากยยะองค์ไหน’ ทราบ
 แล้วพึงมาเถิด”. พวกทนต์ไปแล้ว ทูลขอ
 เจ้าหญิงกะพวกเจ้าศากยยะ.

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เต สมนิบัติตวา “ปกขนตรีโย
 ราชา, สเจ น ทสสาม,
 วินาสเสสสติ โน, น โข ปน
 อเมหิ กุเลน สทิส, กิณฺนุ โข
 กาทพฺพน”ติ จินฺตยีสฺ. มหานาโม
 “มม ทาสยา กุจฉิสฺมี ชาตา
 วาสภขตติยา นาม ธีตา
 รูปโสภคคปฺตตวา อตฺถิ, ตํ
 ทเพยยาม”ติ วตฺวา ทูเต อาห
 “สาธฺ รณฺโณ ทาริกํ ทสสามา”ติ.
 “กสฺส ธีตา”ติ. “สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
 จุฬปิตุ ปุตฺตสฺส มหานามสฺส
 สกฺกสฺส ธีตา วาสภขตติยา
 นามา”ติ.

พวกเจ้าศากยะเหล่านั้น ประชุมกันแล้ว
 ทรงดำริว่า “พระราชาทรงเป็นศัตรู,
 ถ้าพวกเราจักไม่ถวาย, ท้าวเธอ จัก
 ทำให้พวกเราฉิบหายเสีย, ก็ ว่าโดย
 ตระกูลท้าวเธอไม่เสมอกับพวกเราเลย,
 พวกเราควรทำอย่างไรกันดีเล่า ?”.
 เจ้ามหานามะ ตรัสว่า “หม่อมฉันมีธิดา
 ชื่อว่า วาสภขตติยา ซึ่งเกิดในท้องของ
 นางทาสี ถึงความเป็นผู้มีรูปร่างงามเลิศอยู่,
 พวกเราจักประทานนางให้ (ท้าวเธอ)”
 จึงตรัสกับพวกทูตว่า “ได้ซี พวกเรา
 จักประทานเจ้าหญิงแด่พระราชาท”.
 พวกทูตทูลถามว่า “เป็นพระธิดาของ
 เจ้าศากยะองค์ไหน ?”. พวกเจ้าศากยะ
 ตรัสว่า “เป็นพระธิดาของเจ้ามหานาม
 ศากยะ ผู้เป็นพระโอรสของพระเจ้าอา
 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่า พระ-
 นางวาสภขตติยา”.

เต คนุตวา รณฺโณ อาโรจยีสฺ.
 ราชา “ยทิ เอวํ สาธฺ สีนํ

ทูตเหล่านั้น ไปกราบทูลแด่
 พระราชา. พระราชา ตรัสว่า “คิดว่า

^๑ ฉ. ปกขนตรีโก.

^๒ ม. ม. ร. ทสสาม (ธ. บ. ๓/๑๒)

อาเนถ, ขตุติยา นาม พหุมายา
 ทาสีธิดา ปหิณเณยฺย, ปิตรา สหฺริ
 เอกภาชเน ภูณฺชนฺติ อาเนยฺยาถา”ติ
 เปเสสิ. เต กนฺตฺวา “เทว
 ตฺมุเหหิ สหฺริ เอกโต ภูณฺชนฺติ
 ราชา อิจฺฉตี”ติ อาหฺสุ. มหานาโม
 “สาธฺ ๓๓๓”ติ ตํ อลงฺการาเปตฺวา
 อตฺตโน ภูณฺชนฺถาเล ตํ
 ปกฺโกสาเปตฺวา ตาย สหฺริ เอกโต
 ภูณฺชนาการํ ทสฺเสตฺวา ทุตานํ
 นียฺยาเทสิ. เต นํ อาทาย
 สาวตฺถิ กนฺตฺวา ตํ ปวตฺติ
 อาโรเจสฺสุ. ราชา ตฺมุจฺมานโส ตํ
 ปญฺจนนํ อิตฺถิสถานํ เขฏฺจกํ
 กตฺวา อคฺคฺมเหสิฏฺจาเน อภิสินฺนิจิ.
 สาน จิรสฺเสว สฺวณฺณวณฺณํ
 ปุตฺตํ วิชายิ.

เป็นอย่างนั้น ก็ดีแท้, พวกเจ้าจงรีบ
 อัญเชิญมาเถิด, ธรรมดากษัตริย์ทั้งหลาย
 มีเล่ห์เหลี่ยมมาก จะพึงส่งลูกสาวของ
 นางทาสีมาก็ได้, พวกเจ้าพึงนำเอาธิดา
 ผู้สวยในภาชนะเดียวกันกับพระชนกมา”
 ดังนี้แล้ว ทรงส่งไป. ทูตเหล่านั้นไป
 กราบทูลว่า “ขอเดชะ พระราชาทรง
 ปรรณนาพระธิดาผู้สวยร่วมกับ
 พระองค์”. เจ้ามหานามะ รับสั่งว่า
 “ได้ซิพ่อทั้งหลาย” จึงให้ตกแต่งนาง
 ในเวลาที่พระองค์สวย รับสั่งให้เรียก
 นางมาแล้ว แสดงอาการ(เหมือน)ร่วม
 สวยกับนาง แล้วจึงมอบแก่ทูตทั้งหลาย.
 ทูตเหล่านั้น ได้พานางไปถึงเมืองสาวตถิ
 แล้ว กราบทูลความเป็นไปนั้น. พระ-
 ราชา ทรงมีพระทัยโปรดปราน จึง
 ตั้งให้นางเป็นใหญ่กว่าสตรี ๕๐๐ คน
 แล้วอภิเษกไว้ ในตำแหน่งอัครมเหสี.
 ต่อกาลไม่นานนัก นางก็ประสูติพระโอรส
 มีผิวพรรณดุจทองคำ.

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดุลย์ นามกษัตริย์ทิวเส ราช
 ทารกษัตริย์ อัยยิกาย สนั่นกั เปเสสิ
 “สาทุกยราชธิดา วาสภขัตติยา ปุตุต
 วิชาดา, กิมสสุ นาม กโรนตุ”ติ.
 ตั ปน สาสัน คเหตุวา คโต
 อดจุใจ โถกั พธิธธาตุโก. โส
 คนตุวา รณโย อัยยิกาย
 อาโรเจสิ. ^๑ ตั ปวตุตี
 สตุวา “วาสภขัตติยา ปุตุต
 อวิชายิตวาปี สพพั ชนั อภิภาวิ,
 อิทานิ ปน รณโย อติวิย
 วลลภา ภวิสสุตี”ติ อาห.
 พธิรามจุใจ “वलลภา”ติ วจน
 ทุสสุต สตุวา “วิทูรกษ”ติ
 สลลภเชตุวา ราชานั อุปคนตุวา
 “เทว กุมารสสุ “วิทูรกษ”ติ นาม
 กโรธา”ติ อาห. ราชานั “ไปราณกั
 โน กุลสนตุกั นาม ภวิสสุตี”ติ
 จินเตตุวา “วิทูรกษ”ติ นาม อกาสิ.
 อดุลย์ ทหรกาเลเยว ราชานั
 “สตุตุ ปิย กโรมิ”ติ เสนาปติภูจัน

ครั้งนั้น ในวันชานพระนาม
 พระโอรสนั้น พระราชา ทรงส่ง
 (พระสาสน์) ไปสู่สำนักของพระอัยยิกา
 ของพระโอรสว่า “พระนางวาสภขัตติยา
 พระธิดาของพระเจ้าศากยะ ประสูติ
 พระโอรสแล้ว, พระประยูรญาติจะ
 ชานนามพระโอรสนั้นว่าอย่างไร”.
 ฝ่ายอำมาตย์ ผู้รับพระราชสาสน์นั้น
 ไปแล้ว เป็นคนหูตึง. เขาไปแล้ว
 กราบทูลแก่พระอัยยิกาของพระราชา.
 พระอัยยิกานั้นได้สดับเรื่องเป็นไปนั้นแล้ว
 ตรัสว่า “พระนางวาสภขัตติยา แม้
 ไม่ประสูติพระโอรส ก็ครอบครองชน
 ทั้งปวง, แต่บัดนี้ นางคงจักเป็นที่
 โปรดปรานของพระราชายิ่ง”. อำมาตย์
 หูตึง ได้ยินคำว่า “वलลภา” ไม่ถนัด
 กำหนดได้ว่า “วิทูรกษ” จึงเข้าไป
 เผ้าพระราชา กราบทูลว่า “ขอเดชะ
 ขอพระองค์ทรงชานพระนาม พระ
 กุมารว่า “วิทูรกษ” เกิด. พระราชา
 ทรงดำริว่า “คำว่า วิทูรกษคงจักเป็น

^๑ ฉ. อชยกษัตริย์.

^๒ ฉ. โส.

อทาสี.

โส กุมารปริหาเรน วทฺฒเนโต
 สตตวสฺสสิกกาเล อญฺเฆสํ กุมารานํ
 มาตามหกุลโต หตฺติรูปกอสฺสรูปกาทีนึ
 อหฺริยมานานึ ทิสฺวา มาตรํ
 ปุจฺฉึ “อมฺม อญฺเฆสํ มาตามหกุลโต
 ปณฺณากาโร อหฺริยติ, มยฺหํ
 โกจิ กิณฺจึ น เปเสสิ, กิ
 ตฺวํ นิมฺมาตาปิตฺตกา”ติ. อถ นํ
 สว “ตาด ตว สากฺยราชาโน
 มาตามหา, ทูเร ปน วสนฺติ,
 เตเน เต น กิณฺจึ เปเสนฺติ”ติ
 วญฺเจสิ. ปุน โส โสทสวสฺสสิกกาเล
 “อมฺม มาตามหกุลํ ปสฺสิตฺตกาโมมฺหิ”ติ
 วตฺวา “อลํ ตาด, กิ ตตฺถ
 คนฺตฺวา กริสฺสสิ”ติ วาโรมาโนปิ
 ปุนปฺปุนํ ยาจึ.

ชื่อประจำตระกูลเก่าแก่ของพวกเรา”
 ได้ทรงขนานพระนามว่า “วิฑูทกะ”.
 ต่อมา ในกาลที่พระกุมารยังทรงพระเยาว์
 นั้นเทียว พระราชาได้ประทานตำแหน่ง
 เสนาบดี ด้วยตั้งพระทัยว่า “เราจะทำ
 พระกุมารให้เป็นทีโปรดปรานของพระ-
 ศาสดา”.

วิฑูททกุมารนั้น ทรงเจริญด้วย
 เครื่องบำรุงกุมาร ในเวลาที่มีพระชนมายุ
 ๗ พระพรรษา ทรงเห็นของเล่นต่าง ๆ
 มีรูปช้างน้อย ๆ และรูปม้าน้อย ๆ เป็นต้น
 ของพระกุมารเหล่าอื่น ที่บุคคลนำมา
 จากตระกูลยาย จึงถามพระมารดาว่า
 “เจ้าแม่ ไกร ๆ เขาก็นำเอาเครื่อง
 บรรณาการมาจากตระกูลยาย เพื่อ
 พระกุมารเหล่าอื่น, พระญาติคน
 ไหน ๆ ไม่ส่งเครื่องบรรณาการอะไรมา
 เพื่อหม่อมฉันเลย, เสด็จแม่ ไม่มีพระชนนี
 พระชนกหรือ?”. ที่นั้น พระนาง
 จึงพูดลงพระโอโรสนั้นว่า “พ่อเอ๋ย
 เจ้าศากยะทั้งหลาย เป็นยายของลูก
 แต่อยู่ไกล, เพราะฉะนั้น พวกศากยะ
 เหล่านั้นจึงไม่ได้ส่งเครื่องบรรณาการ

ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อถสฺส มาตา “เตนหิ กจฺจนา”ติ
 สมฺปฏฺิจฺฉิ. โส ปิตุ อโรเจตฺวา
 มหนฺเตน ปรีวาเรน นิกฺขมิ.
 วาสภขตฺติยา ปุเรตรเมว ปณฺณํ
 เปเสสิ “อหํ อิธ สุขํ วสामิ,
 มาสฺส กิณฺจิ สามีโน อนฺตรํ
 ทสฺสยีสฺสุ”ติ. สากิยา วิทูรกษตฺสาคมนํ
 ฅตฺวา “วนฺทิตฺตํ น สิกฺกา”ติ
 ตสฺส ทหรทหร กุมาเร ชนปทํ
 ปหิณฺตีวา ตสฺมี กปิลปุริ
 สมฺปตฺเต, สนฺจาคาเร สนฺนิปตฺติสฺสุ.
 กุมาโร ตตฺถ กนฺตฺวา อฏฺฐาสิ.

อะไร ๆ มาเพื่อลูก”. ในกาลที่ทรงมี
 พระชันษาได้ ๑๖ พรรษา พระกุมาร
 นั้นจึงทูลอีกว่า “เจ้าแม่ หม่อมฉัน
 ประสงค์จะเยี่ยมตระกูลพระเจ้ายาย”
 แม้ถูกพระมารดาห้ามอยู่ว่า “อย่าเลย
 ลูกเอ๋ย, ลูกจักไปทำอะไรในที่นั้น”
 ก็เฝ้าอ่อนวอนเสมอ.

ต่อมา พระมารดาของวิทูรกษัตริย์
 จึงยอม(อนุญาต)ว่า “ถ้าเช่นนั้น ลูกก็
 จงไปเถิด”. พระกุมารกราบทูลแด่
 พระราชบิดาแล้ว เสด็จออกไปด้วย
 บริวารมาก. พระนางวาสภขตฺติยา ทรง
 ส่งจดหมายไปล่วงหน้าก่อนว่า “หม่อมฉัน
 อยู่ในที่นี้สำราญ, ขอพระญาติทั้งหลาย
 อย่าได้แสดงโทษอะไร ๆ ของพระสวามี
 แก่พระกุมารนั้นเลย”. พวกเจ้าศากยะ
 ได้ทราบข่าว วิทูรกษัตริย์เสด็จมา ทรง
 ปรีกษากันว่า “พวกเราไม่อาจจะไหว
 (วิทูรกษัตริย์)ได้” จึงส่งพวกพระกุมาร
 ที่เด็ก ๆ กว่าวิทูรกษัตริย์นั้นไปสู่ชนบท
 เมื่อวิทูรกษัตริย์นั้น เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์

• ฉ. สกฺโกม.

ออก นั “อยนุเต ตาต
 มาตามโห, อย มาตุโล”ติ วตฺวา
 วนฺทาเปสฺสุ. โส สพฺเพ วนฺทมาโน
 วิจฺริตฺวา เอกํปิ อตฺตานํ วนฺทนฺตํ
 อทิสฺวา “กิณฺนุ โข มํ วนฺทนฺตา
 นตฺถิ”ติ ปุจฺฉิ. สากิยา “ตาต
 กนิฏฺฐกุมารา เต ชนฺปทํ คตา”ติ
 วตฺวา ตสฺส มหฺนตํ สกุกาโร
 กริสฺสุ. โส กติปาหํ วสิตฺวา
 มหฺนเตนฺ ปริวารเณ นครา นิกุมมิ.

อถกา ทาสี สณฺจาคาเร ตสฺส
 นิสินฺนผลกํ “อิทํ วาสภขตฺติยา
 ทาสิยา ปุตฺตสฺส นิสินฺนผลกนฺ”ติ
 อกฺโกสิตฺวา . อกฺโกสิตฺวา ชีโรทเกน
 ໄ໓วติ. เอโก ปุริโส อตฺตโน
 อาวุํ ปมฺมุสฺสิตฺวา นิวตฺโต ตํ

ก็ประชุมกันในท้องพระโรง. พระกุมาร
 ได้เสด็จไปประทับอยู่ในที่นั้น.

ลำดับนั้น พวกเจ้าศากยะ ตรัสกับ
 พระกุมารนั้นว่า “พ่อ ผู้นี้เป็นพระเจ้า
 ยายของเจ้า, ผู้นี้เป็นพระเจ้าลุง
 (ของเจ้า)” ดังนี้แล้ว ให้ถวายบังคม
 แล้ว. พระกุมารนั้นก็เที่ยวถวายบังคม
 พวกเจ้าศากยะทั้งหมด ไม่ทรงเห็นเจ้า
 ศากยะแม้องค์หนึ่งให้วदन ทูลถามว่า
 “ทำไมเล่าหนอ จึงไม่มีพวกเจ้าศากยะ
 ให้ไหว้หม่อมฉันเลย?”. พวกเจ้าศากยะ
 ตรัสว่า “พ่อ พวกกุมารที่เป็นน้อง
 ของเจ้า เสด็จไปยังชนบทกัน” ดังนี้
 ได้ทำสักการะใหญ่แก่พระกุมารนั้น.
 วิทูทกุมารนั้นประทับอยู่สิ้น ๒-๓ วัน
 ก็เสด็จออกจากพระนครพร้อมกับบริวาร
 เป็นจำนวนมาก.

ครั้งนั้น นางทาสีคนหนึ่งได้ด่าแข่งว่า
 “นี่เป็นแผ่นกระดานที่บุตรของนางทาสี
 ชื่อวาสภขตฺติยานั่งแล้ว” ก็ล้างแผ่น
 กระดานที่พระกุมารนั้นนั่ง ณ ท้องพระ-
 โโรงด้วยน้ำผสมด้วยน้ำนม. มหาเดเล็ก
 คนหนึ่ง ได้ลืมหาวุธของตนไว้ จึง

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กณฺหฺนโต ตํ วิทูรกษัตริย์
 อภิโกสนสทฺทํ สุตฺวา ตํ อนฺตรํ
 ปุจฺฉิตฺวา “วาสภขตฺติยา ทาสิกุจฺฉิมฺหิ
 มหานามสกุณฺสฺส ชาตา”ติ จตฺวา
 พลกายสุส กเถสิ. “วาสภขตฺติยา
 กิร ทาสีธิตา”ติ มหาโกลาหล
 อโหสิ.

ตํ สุตฺวา วิทูรกษัตริย์ “เอเต
 ตาว มม นิสินฺนผลกํ ชีโรทเกน
 โธวณฺตุ, อหํ ปน รชเช
 ปตฺติฏฺฐิตกาเล เตสํ คลโลหิตํ
 กเหตฺวา มม นิสินฺนผลกํ
 โธวิสฺสามิ”ติ จิตฺตํ จเปสิ.^๑ ตสฺมี
 สาวตฺถิยํ กเต, อมจฺจา สพฺพํ
 ปวตฺติ รณฺเอย อารอจฺยิสฺสุ. ราชา
 “มยฺหํ ทาสีธิตํ อทฺสู”ติ
 สากิยานํ กุชฺฉิตฺวา วาสภขตฺติยาย
 จ ปุตฺตสฺส จ ทินฺนํ ปรีหารํ
 อจฺฉินฺหิตฺวา ทาสทาสีหิ ลทฺฐพฺพ-
 มตฺตเมว ทาเปสิ.

กลับไปถือเอาอาวุธนั้น ได้ยินเสียงด่า
 วิทูรกษัตริย์นั้น จึงถามถึงโทษนั้น
 ก็ทราบว่ “พระนางวาสภขตติยา
 เกิดในท้องของนางทาสีของพระเจ้ามหา-
 นามศากยะ” จึงบอกเล่าแก่หมู่พล
 (กองทัพ). ได้มีความอื้อฉาวกันมากมายว่า
 “ทราบว่า พระนางวาสภขตติยาเป็น
 ธิดาของนางทาสี”.

วิทูรกษัตริย์ได้สดับเรื่องนั้น ทรงตั้งพระทัย
 ไว้ว่า “เจ้าศากยะเหล่านี้ จงล้าง
 แผ่นกระดานที่เรา นั่งด้วยน้ำผสมน้ำนม
 ก่อน, แต่ในกาลที่เราดำรงอยู่ในราช-
 สมบัติแล้ว เราจักเอาเลือดในลำคอของ
 เจ้าศากยะเหล่านี้ล้างแผ่นกระดานที่เรา
 นั่ง”. เมื่อวิทูรกษัตริย์เสด็จถึงกรุงสาวัตถี,
 พวกอำมาตย์จึงกราบทูลเรื่องทั้งหมด
 แด่พระราชา. พระราชาทรงพิโรธ
 ต่อพวกเจ้าศากยะว่า “ได้ให้ธิดา
 ของนางทาสีแก่เรา” จึงรีบเครื่องบำรุง
 ที่ประทานแก่พระนางวาสภขตติยาและ
 พระโอรสเสีย แล้วให้ประทานเพียง
 สิ่งของที่ทาสและนางทาสีควรได้เท่านั้น.

^๑ ฉ. ปฏฺฐเปสิ.

ดโต กติปาหจฺจน สตุถา
 ราชนิเวสนํ คนฺตฺวา นิสิตฺติ. ราชา
 อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต
 ตุมฺหากํ กิร ฌาตเกหิ ทาสีธิตา
 มยฺหํ ทินฺนา, เตนฺสฺสา อหํ
 สปุตฺตาย ปรีหารํ อจฺฉินฺทิตฺวา
 ทาสทาสีหิ ลทฺฐพฺพมตฺตเมว
 ทาเปสินฺ”ติ อาห. สตุถา “อยตฺตํ
 มหาราช สากิเยหิ กตํ, ททฺนฺเตหิ
 นาม สมชาติกา ทาทพฺพา อสฺส,
 ตํ ปน มหาราช วทามิ
 ‘วาสภขตฺติยา ขตฺติยธิตา, ขตฺติย-
 รณฺโณ เกเห อภิเสกํ ลภิ.
 วิทฺฐทโกปิ ขตฺติยราชานเมว ปฏิจฺจ
 ชาโต’ติ มาตุโคตตํ นาม กิ
 กริสฺสติ, ปิตุโคตตเมว ปมาณนฺ”ติ
 “ไปราณปณฺธิตา ทลิตฺทิตฺติยา
 กฏฺฐหาริกาย อคฺคฺมเหสิฏฺฐจฺฉนํ
 อทฺสฺ, ตสฺสา จ กุจฺฉิมฺหิ
 ชาตกฺุมารो ทฺวาทสโยชนิกาย
 พาราณสียํ รชฺชํ ปตฺวา
 กฏฺฐวาหนราชา นาม ชาโต’ติ
 กฏฺฐหาริยชาติกํ กณฺธิ. ราชา

โดยกาลล่วงไป ๒-๓ วัน ต่อมา
 พระศาสดาเสด็จไปสู่พระราชนิเวศน์
 ประทับนั่งแล้ว. พระราชาเสด็จมาถวาย
 บังคมแล้ว กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์
 ผู้เจริญ ทราบว่า พวกพระญาติของ
 พระองค์ ได้ประทานคริธาแห่งทาสีแก่
 หม่อมฉัน เพราะเหตุนั้น หม่อมฉัน
 จึงรับสั่งริบเครื่องบำรุงของพระนาง-
 วาสภขตฺติยานั้น พร้อมทั้งพระโอรสแล้ว
 ให้ประทานคริธาของเพียงที่ทาสและทาสี
 ควรได้เท่านั้น”. พระศาสดา ตรัสว่า
 “มหาบพิตร พวกเจ้าศากยะทำกรรม
 ไม่สมควร, ธรรมดาเมื่อจะประทานคริธา
 ก็ควรที่จะประทานคริธาผู้มีชาติเสมอกัน,
 มหาบพิตร แต่อาตมาขอทูลกับพระองค์
 ว่า ‘พระนางวาสภขตฺติยาเป็นพระธิดา
 ของกษัตริย์, ได้อภิเษกในพระราช-
 มนเทียรแห่งขตฺติยราช. แม่วิทฺฐทภะก็ทรง
 อาศัยขตฺติยราชนั้นเทียว ประสูติแล้ว’,
 ธรรมดาว่าโคตรข้างมารดา จักทำอะไร
 ได้, โคตรข้างบิดาเท่านั้นเป็นสำคัญ”
 ดังนี้แล้ว ตรัสกัฏฐหาริยชาติกว่า
 “บัณฑิตปางก่อนทั้งหลาย ได้ประทานคริธา

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธมมกถิ สุตวา “ปิตุโคตตเมว กิร
ปมาณน”ติ ตุสิตวา มาตาปุตตานัน
ปกติปริหารเมว ทาเปสิ. วิทูรกษัตริย์
เสนาปติภูจาเน จเปสิ.

ตำแหน่งอัศวมเหสีแก่หญิงยากจน ชื่อ
กัญฐหาริก, พระกุมาร ซึ่งเกิดในท้อง
ของนางครองราชสมบัติในกรุงพาราณสี
มีประมาณ ๑๒ โยชน์ ทรงพระนามว่า
พระเจ้ากัญฐวาหนะ”. พระราชาทรง
สดับธรรมกถาแล้ว ทรงพอพระทัยว่า
“นัยว่าโคตรข้างบิดาเท่านั้นสำคัญ”
ดังนี้แล้ว รับสั่งให้ประทานเครื่องบำรุง
แก่มารดาและโอรสเช่นเดิมนั้นเทียว.
ทรงแต่งตั้งแม่วิทูรกษัตริย์ไว้ในตำแหน่ง
เสนาบดี.

พณฺธุลเสนาปติสฺสปี โข
กุสินารายํ มลลราชธิดา มลลิกา
นาม ภริยา ที่มรตตํ น
วิชาเย. อถ นํ พณฺธุโล “อตุตโน
กุลขรเมว กจฺจนา”ติ อโยเชสิ.
สา “สตถุการํ ทิสฺวา ว กมิสฺสามิ”ติ
เชตวันนํ ปวิสิตฺวา ตถาคตํ
วนฺทิตฺวา จิตา “กหํ กจฺจสิ”ติ
วุตฺตา “สามิโก มํ ภนฺเต
กุลขรํ เปเสตี”ติ อาห. “กิการณา”ติ.
“วณฺณมา กิรสมิ อปฺตฺติกา”ติ.
“ยทิ เอว, กมนกิจจํ นตฺถิ,

ภรรยาแม่ของพณฺธุลเสนาบดีแล
ชื่อมัลลิกา ซึ่งเป็นธิดาของพระเจ้ามัลล
ในกรุงกุสินารา ไม่คลอด (บุตร) สิ้น
กาลนาน. ครั้งนั้น พณฺธุลเสนาบดี
จึงส่งนางไป ด้วยกล่าวว่า “เธอจง
ไปสู่เรือนแห่งตระกูลของตนเสียเถิด”.
นางจึงคิดว่า “เราเฝ้าพระศาสดาก่อน
จึงจักไป” ดังนี้แล้ว เข้าไปสู่พระเชตวัน
ยืนถวายบังคมพระตถาคต อันพระองค์
ตรัสถามว่า “เธอจะไปไหน?” กราบทูล
ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สามิจะส่ง
หม่อมฉันไปสู่เรือนแห่งตระกูล”. พระ-

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิวัตตสสุ”ติ.

สา ตุฏจมานสา หุตวา สตุถาร
 วนทิตวา นิเวสน์ คนุตวา “กสฺมา
 นิวัตตาสี”ติ วุตตา “ทสพเลน
 นิวัตติตมฺหี”ติ อาห. พนฺธุโล “ทิฏฺฐ
 ภวิสฺสติ ทิมทสฺสินา การณน”ติ
 สมฺปฏิจฺฉิ. สา น จิรสฺเสว คพฺภ
 ปฏิลภิตวา อุปฺปนฺโทหพา “โทหโพ
 เม อุปฺปนฺโน”ติ อาโรเจสิ.
 “กิ โทหโพ”ติ “เวสาลินคเร
 คณราชกุลานํ อภิเสกมฺกุลโปกฺขรณีย
 โอตริตวา นฺหุตวา ปานีย
 ปิวิตุกามมฺหิ สามี”ติ. พนฺธุโล
 “สาธู”ติ วุตวา สหสฺสตามธฺนุ
 คเหตุวา ตํ รถํ อาโรเปตฺวา
 สาวตฺถิตโต นิกฺขมิตฺวา รถํ วาหนฺโต
 มหาลิลิจฺฉวิโน ทินฺนทฺวาเรน เวสาลี
 ปาวิสฺสิ. มหาลิลิจฺฉวิโน จ

ศาสดาตรัสถามว่า “เพราะเหตุไร
 เล่า?”. นางกราบทูลว่า “เขาว่า
 หม่อมฉันเป็นหญิงหมั้น ไม่มีลูก”.
 พระศาสดา ตรัสว่า “ผิดๆ เป็นอย่าง
 นั้น, ไม่มีกิจที่เธอต้องไป, เธอจงกลับ
 เกิด”.

นางดีใจ ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว
 ไปสู่निเวศน์อันสามีถามว่า “เธอกลับมา
 ทำไม?” จึงตอบว่า “พระทศพล
 ให้ฉันกลับ”. พันธุลเสนาบดีคิดว่า
 “พระทศพลผู้ทรงเห็นการณโกล จัก
 ทรงเห็นเหตุแล้ว” ดังนี้ จึงยอมรับ.
 ต่อมาไม่นานนัก นางได้ตั้งครรภ์ เกิด
 แพ้ท้อง จึงบอก(สามี)ว่า “ความ
 แพ้ท้องเกิดขึ้นแก่ฉันแล้ว”. พันธุล
 ถามว่า “แพ้ท้องอะไร?”. นางกล่าวว่า
 “นาย ฉันต้องการจะลงอาบ แล้วดื่มน้ำ
 ในสระโบกขรณี อันเป็นมงคลในการ
 อภิเชกแห่งคณะราชตระกูล ในเมือง
 เวสาลี”. พันธุลจะกล่าวว่า “ได้สิ”
 ก็เอาสหัสสตามธฺนุ (ธฺนุที่ต้องใช้บุรุษ
 แข็งแรงพันคนโก่ง) อุ้มนางขึ้นสู่รถ
 ออกจากเมือง สาวตฺถิตี ขับรถเข้าไปสู่

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทวารสมิเปเอว นิเวสน์ โหติ. เมืองเวสาลี ทางประตูที่พวกเจ้าลิจฉวี
 โส รตสฺส อุมมาเร ปฏิฆาตสทฺทํ ประทานแก้มหาลิลิจฉวี. กิราชนิเวศน์
 สุตฺวา ว “พณฺธุลฺมลฺลกสฺส รตสทฺโท”ติ ของมหาลิลิจฉวี มีอยู่ที่ใกล้ประตูนั้นเที่ยว
 ฌตฺวา “อชฺช ลิจฉวีเน ภัย ท่านพอได้ฟังเสียงรถกระทบธรณีประตู
 อปฺปชฺชิสฺสตี”ติ อห. ก็ทราบว่าเป็นเสียงรถของเจ้ามัลละ
 ชื่อพันธุละ” จึงกล่าวว่า “วันนี้ ภัยจัก
 เกิดแก่พวกเจ้าลิจฉวี”.

ไปกษัตริย์ยา จ อนุโต จ ก็ภายในและภายนอกแห่งสระ
 พหิ จ อารกฺโข พลวา, อุปริ โบกษัตริย์มีการรักษาอย่างแข็งแรง,
 โลหชาลํ ปตฺถฏํ, สกฺุณานํปิ เบื้องบนเขาซึ่งชายเหล็ก, แม่น้ำตก
 โอกาโส นตฺถิ, พนฺธุลฺเสนาปติ ทั้งหลาย ก็ไม่มีโอกาส(เข้าไปได้),
 ปน รธา โอตริตฺวา อารกฺขเก ฝ่ายพันธุละเสนาบดี ลงจากรถแล้วเอา
 มนฺุสฺเส เวตฺเตน ปหรนฺุโต หวายเชี่ยนพวกมนุษย์ผู้รักษา ให้
 ปลาเปตฺวา โลหชาลํ. ฉินฺุทิตฺวา หลีกหนีไปแล้ว ตัดชายเหล็ก ให้
 อนุโตไปกษัตริย์ ภาริยํ ปาเยตฺวา ภรรยาเต็ม อาบน้ำภายในสระโบกษัตริย์
 นฺุหาเปตฺวา สยํปิ นฺุหาตฺวา แม่น้ำเองก็อาบเต็มเสร็จแล้ว อ้วนนาง
 ปายิตฺวา ปน ตํ รถํ อารोเปตฺวา ขึ้นสู่อีกแล้ว ออกจากพระนครแล้ว
 นครา นิกฺขมิตฺวา อาคตมคฺเคเนว ขับ (รถ) ไปตามทางที่มาแล้วนั้นเที่ยว.
 ปายาสิ. เต อารกฺขิกา ลิจฉวีเน พวกมนุษย์ผู้ดูแลรักษา จึงบอกแก่พวก
 อารอเจสฺสุ. ลิจฉวีราชาโน กุชฺฉิตฺวา เจ้าลิจฉวี. พวกเจ้าลิจฉวี ทรงกริ้วแล้ว
 ปญฺจ รตสฺตานิ อารุห “พณฺธุลฺมลฺลคฺคณฺุหิสฺสามา”ติ เสด็จขึ้นสู่อีก ๕๐๐ คัน เสด็จออกด้วย
 มหาสิสฺส อารอเจสฺสุ. มหาสิ “มา ตั้งพระทัยว่า “จักจับเจ้ามัลละชื่อพันธุละ”.
 มา ท้าวเธอทั้งหลาย จึงแจ้งเรื่องนั้น แก่

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาโรเปสิ. รถจุกก็ ยาว นากิโต
ปจวี ปาวิสี.

นั้นเที่ยว”. พันธุละกล่าวว่า “ถ้า
เช่นนั้น เธอจงถือเชือกเหล่านี้ไว้” ดังนี้
ให้เชือกแก่นางแล้ว ยืนอยู่บนรถนั้นเที่ยว
โก่งธนูขึ้น. ล้อรถจมเข้าสู่แผ่นดินจนถึง
ดุมแล้ว.

ลิจจวินโน ตัง ทิสฺวาปิ น
นิวัตตีสฺ. อิตโร โถกํ คนฺตฺวา
ชยํ โปถสิ. อสนิสฺทุโท วีย
อโหสิ. เต ตโตปิ น นีวัตตีสฺ,
อนฺุพฺนฺธฺนฺตา กจฺจนฺเตว. พนฺธุโล
รเถ จิตฺโกว เอกํ สรํ ชยิ.
โส ปญฺจนฺนํ รทสฺตานํ รทสิเส
ฉิทฺทํ กตฺวา ปญฺจราชสฺตานิ
ปริกรฺขารพฺนฺธฺนฺฏจฺานเ^๑ วิเนวิชฺฌิตฺวา
ปจฺวียํ ปาวิสี. เต อตฺตโน
วิหิงฺภาวํ อชานิตฺวา “ติฏฺฐ
ติฏฺฐ เร”ติ วทฺนฺตฺวา ตํ
อนฺุพฺนฺธฺสิยฺเวว. พนฺธุโล รทํ จเปตฺวา
“ตฺมุเห มตกา, มตเกหิ สทฺธิ
มยฺหํ ยฺทฺธํ นาม นตฺถิ”ติ อาห.
“มตกา นาม อมฺุหากํ สทิสฺสา น

พวกเจ้าลิจจวินโน แม่ทอดพระเนตร
เห็นเหตุนั้นแล้ว ก็ไม่เสด็จกลับ.
เจ้าพันธุละนอกนี้ไปได้หน่อยหนึ่ง จึง
ดีดสาย (ธนู). เสียงสายธนูนั้น ได้เป็น
เหมือนเสียงอสณีบาด. พวกเจ้าลิจจวิน
เหล่านั้น ก็ไม่ยอมเสด็จกลับแม้จากที่นั้น,
ยังขึ้นเสด็จติดตามไปอยู่นั่นเอง. พันธุละ
ยืนอยู่บนรถนั้นเที่ยว ได้ยิงลูกศรไป
ดอกหนึ่ง. ลูกศรนั้น ทำงอนรถ ๕๐๐
คัน ให้เป็นช่องแล้วแทงทะลุพระราชาทัง
๕๐๐ พระองค์ ในที่ ๆ ผูกเกราะ
แล้วจมลงในแผ่นดิน. เจ้าลิจจวินเหล่านั้น
ไม่ทรงทราบว่าได้ตนถูกลูกศรแทงทะลุแล้ว
ตรัสว่า “จงหยุดเว้ย, จงหยุดเถอะเว้ย”
พลางเสด็จติดตามเจ้าพันธุละเสนาบดีนั้น
เรื่อยไปทีเดียว. พันธุละหยุดรถแล้ว

^๑ ม. ม. ร. ปริกรพนฺธฺนฺฏจฺาน (ธ. บ. ๓/๑๘)

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โหนดิ”ติ. “เตนหิ สพฺพปจฺฉิมสฺส
 ปริกฺขารํ โมเจถา”ติ. เต
 โมจยีสฺส.

กล่าวตอบว่า “พวกพระองค์ สวรรคต
 แล้ว, ชื่อว่า การรบของข้าพเจ้ากับพวก
 คนตายแล้ว ย่อมไม่มี”. พวกเจ้าลิจฉวี
 ตรัสว่า “ธรรมดา พวกคนที่ตายแล้ว
 ย่อมไม่เป็นเหมือนพวกเรา”. พันธุละ
 กล่าววว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกพระองค์
 ก็จงแก้แค้นของเจ้าลิจฉวีองค์สุดท้าย
 เพื่อนดูเถิด”. พวกเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น
 ให้แก้ได้แล้ว.

โส มุตฺตมตฺเตยฺว มริตฺวา ปติ.
 อถ เน “สพฺเพปิ ตุมฺเห
 เอวรูปา, อตฺตโน อตฺตโน ฆฺรานิ
 คนฺตฺวา สํวิธาตพฺพํ สํวิทฺติวา
 ปุตฺตทวารํ อนุสฺสาเสตฺวา สนฺนาหํ
 โมเจถา”ติ อาท. เต ตถา กตฺวา
 สพฺเพปิ ซีวิทฺกฺขยํ ปตฺตา. พนฺธุโลปิ
 มลฺลิกํ สาวตฺถิ อานะสิ. सा
 โสพสฺกฺขตฺตุํ ยมเก ยมเก ปุตฺเต
 วิชಾಯิ. สพฺเพปิ สุรา ทามสมฺปนฺนา
 อหะสุ, สพฺพสิปฺปานํ นิปฺผตฺติ
 ปาปฺุณิสฺส. เอเกกสฺส ปุริสสหสฺสํ
 ปริวารो อโหสิ. ปิตฺรา สทฺธิ
 ราชนิเวสนํ คจฺจนฺเตหิ เตเหว

เจ้าลิจฉวีองค์นั้น ล้มลงสวรรคตในขณะที่
 พอเขาแก้แค้นเท่านั้น. ลำดับนั้น
 พันธุละกล่าวกับพวกเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า
 “แม้พวกพระองค์ทั้งหมด ก็เป็นเหมือน
 เช่นนั้น, พวกพระองค์ไปยังเรือน
 ของตน ๆ แล้ว จงจัดสิ่งของที่ควรจัด
 พร้าสอสนลูกเมียแล้วแก้แค้นออกเถิด”.
 พวกเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ทำตามวิธีนั้น
 แล้วแม้ทุกพระองค์ก็ถึงชีพิตักษัยแล้ว.
 ฝ่ายพันธุละเสนาบดีก็ได้นำพระนางมัลลิกา
 มาสู่กรุงสาวัตถี. นางมัลลิกานั้น ก็
 คลอดบุตรฝาแฝดถึง ๑๖ ครั้ง. พวกบุตร
 ของนางแม้ทุกคนเป็นผู้แก้แค้นแล้วด้วยกำลัง,
 ถึงความสำเร็จแห่งศิลปะ

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชวงศ์ ปริปุรี.

ทุกอย่าง. แต่ละคนได้มีบุรุษพันคนเป็นบริวาร. พระลานหลวงเต็มเพียบไปด้วยบุตรเหล่านั้นนั้นเทียว ผู้ไปสู่ราชนิเวศน์กับบิดา.

อเทกทิวส์	วินิจฉเย	กุกุกุก-
ปราชิตา	มนุสสา	พนุรุล
อาคจุนต์	ทิสวา	มหาวิรว
วิรวนตา	วินิจฉยามจจัน	กุกุกุกกรณ
ตสส	อาโรเจสุ.	โส
คนุตวา	ด	อฏฏ
สามิกเมว	สามิก	อกาส.
มหาชโน	มหาสทุเทน	สาธุการ์
ปวตเตสิ.	ด	สุตวา
อิทนุ”ติ	ปุจฉิตวา	ตมตถ
ตูลิตวา	สพเพปี	เต
หราบเตวา	พนุรุลสเสว	วินิจฉย
นียยาเทสิ.		

ครั้นต่อมาวันหนึ่ง พวกมนุษย์ที่แพ็คดีโกงในการวินิจฉัย เห็นพันธุเสนาบดีกำลังเดินมาจึงร้องกันดังลั่นแจ้งถึงการกระทำคดีโกง ของพวกอำมาตย์ผู้วินิจฉัย แก่ท่านพันธุละนั้น. ท่านจึงไปสู่โรงวินิจฉัย พิจารณาคดีนั้นแล้ว ได้ทำเจ้าของเดิมนั้นเทียว ให้เป็นเจ้าของ. มหาชน ยังสาธุการ์ให้เป็นไปด้วยเสียงดัง. พระราชาทรงสดับเสียงนั้นแล้ว ตรัสถามว่า “นี่เสียงอะไรกัน” ทรงสดับความนั้นแล้ว ทรงโสมนัสรับสั่งให้ถอดพวกอำมาตย์เหล่านั้น แม้ทั้งหมดแล้ว ทรงมอบหมายการวินิจฉัยให้แก่ท่านพันธุละนั้นเทียว.

โส	ตโต	ปฏจาย	สมมา	วินิจฉย.
ตโต	โปราณก	วินิจฉย	กอมจจา	ลณจ
อลภนตา	อปปลาภา	หุตวา		
“พนุรุโล	รชช	ปตเตตี”ติ	ราชกุเล	

ตั้งแต่นั้นมา พันธุละนั้นก็ตัดสิน (คดี) โดยถูกต้อง. ตั้งแต่นั้นมา พวกอำมาตย์ผู้วินิจฉัยคนเก่า ๆ เมื่อไม่ได้สินบน (ค่าจ้าง) มีรายได้น้อย จึงยุงใน

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริภินทิสฺส. ราชา เตสํ กถํ ราชตระกูลว่า
 กเหตฺวา จิตฺตํ นิคฺคเหตฺวํ นาสกฺขิ, ปรารธนาความเป็นพระราชา”. พระ-
 “อิมสฺมि อิวา มาติยมาเน, ราชา ทรงเชื่อคำของพวกอำมาตย์
 กรหา เม อุปฺปชฺชิสฺสตี”ติ ปุณฺ เหน่านั้นแล้วไม่ทรงสามารถข่มพระทัยได้,
 จินฺเตตฺวา ปยุตฺตกปริเสหิ ปจฺจนตํ จึงทรงดำริอีกว่า “เมื่อพันธฺุละนี้ถูกฆ่า
 ปหฺราเปตฺวา พันธฺุลํ ปกฺโกสาเปตฺวา ตายเสีย ในที่นี้เทียว, ข้อครหาที่จักเกิด
 “ปจฺจนฺโต กิร กุปฺปิโต, ตว ขึ้นแก่เรา” ดังนี้ รับสั่งให้บุรุษที่ทรง
 ปุตฺเตหิ สทฺธิ กนฺตฺวา โจเร แต่งไว้ โจมตีปัจฉินฺตนครแล้ว รับสั่ง
 กณฺหา”ติ ปหิณฺตีวา “เอตฺถเวสฺส ให้เรียกพันธฺุละมา ทรงส่งไปด้วยพระ-
 ทฺวตฺตีสาย ปุตฺเตหิ สห สีสํ ดำรัสว่า “ข้าว่า ปัจฉินฺตประเทศ
 จินฺทิตฺวา อารถา”ติ เตน (ประเทศชายแดน) พวกโจรกำเริบ, ท่าน
 สทฺธิ อณฺเวยปิ สมตฺถเ มหาโยเช พร้อมด้วยบุตรทั้งหลายของท่าน จงไป
 เปเสสิ. ตสฺมि ปจฺจนตํ จับพวกโจร” จึงส่งพวกนายทหารผู้ใหญ่
 กจฺจนฺเตเยว, “เสนาปติ กิราคจฺฉตี”ติ ผู้มีความสามารถแม้นคนอื่น ๆ ไปกับ
 ปยุตฺตกโจรา ปลาโยสฺส. โส ตํ พันธฺุลเสนาบดีนั้น ด้วยพระดำรัสว่า
 ปเทสํ อาวาสาเปตฺวา สณฺฺจาเปตฺวา “พวกท่านจงตัดหัวของพันธฺุลเสนาบดี
 นิวตฺติ. นั้นพร้อมด้วยบุตร ๓๒ คนเสีย ในที่นั้น
 นั้นเทียว แล้วนำมาในที่นี้”. เมื่อ
 พันธฺุละนั้น พอลี้ยังประเทศชายแดน,
 พวกโจรที่พระราชา ทรงแต่งตั้ง กล่าว
 กันว่า “ได้ยินว่า ท่านเสนาบดี
 กำลังมา” ดังนี้ จึงพากันหนีไปเสีย.

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภนฺเต”ติ อาท. ธมฺมเสนาปติ

เมื่อเถาเดินเสียดอก, ดิฉันจะต้องคิดไป
ทำไมเล่าเจ้าข้า”. พระธรรมเสนาบดี
จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า

“อนิมิตฺตมนนฺตฺวาตํ
มจฺจานํ อิทฺ ชีวิตํ
กสิรณฺจ ปริตฺตณฺจ
ตณฺจ ทฺกฺเขน สยฺตฺตณฺ”ติ

“ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ในโลกนี้
ไม่มีเครื่องหมาย ใคร ๆ รู้ไม่ได้
ทั้งผิดเคือง ทั้งเล็กน้อย, และชีวิต
นั้นประกอบพร้อมไปด้วยทุกข”

อาทีนึ วตฺวา ธมฺมํ เทเสตฺวา
อฏฺฐายาสนา วิหารํ อคมาสิ.
สาปิ ทฺวตฺตีสสุณฺนิสาโย ปกฺโกสาเปตฺวา
“ตฺมุหํ สามีกา นิรปฺราธา
อตฺตโน ปุริมกมฺมผลํ ลภิสฺสุ,
ตฺมุเห มา โสจิตฺต, มา
ปริเทวิทฺต, มา รณฺโณ อฺปริ
มโนปโทสํ กริตฺถา”ติ โอวทิตฺ.

ครั้งแสดงธรรมเสร็จแล้ว ก็ลุกขึ้นจาก
อาสนะ ได้ไปยังวิหาร. แม่นางมัลลิกา
นั้นให้เรียกลูกสะใภ้ ๓๒ คน มาแล้ว
ก็พรั่งพร้อมว่า “พวกสามีของพวกเธอ
ไม่ได้มีความผิดเลย (แต่) ได้ผลกรรม
ในชาติก่อนของตน, พวกเธออย่าได้
เศร้าโศก, อย่าคร่ำครวญเลย อย่าทำ
ความผูกใจแค้นในเบื้องบนของพระราชา
เลย”.

รณฺโณ จารปฺริสา ตํ กถํ
สุตฺวา กนฺตฺวา เตสํ นิตฺโทสภาวํ
รณฺโณ กถยิสฺสุ. ตํ สุตฺวา ราชา
สํเวคปฺปตฺโต ตสฺสา นินฺเวสนํ
กนฺตฺวา มลฺลิกณฺจ สฺสุณฺนิสาโย
จสฺสา ขมาเปตฺวา มลฺลิกาย วรํ

พวกจารบุรุษ (นักสืบ) ของพระ-
ราชาฟังถ้อยคำนั้น จึงไปกราบทูลแด่
พระราชาถึงความที่ชนเหล่านั้นไม่มีโทษ.
พระราชา ทรงสดับความนั้นแล้ว
ทรงถึงความสังเวช เสด็จไปยังเรือนพัก
ของนางมัลลิกานั้น ทรงให้นางมัลลิกา

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มาริตกาลโต ปฏุจาย วิปปฏิสารี
 หุตวา จิตตสสาท น ลภติ,
 รชชสุขิ นานุโภติ. ตทา สตุถา
 สากิยานิ เมทุพุปนี นาม นิคม
 อุปนิสสาย วิหริติ. ราชา ตตุถ
 คนตุวา อารามโต อวิทุเร
 ขนุชวาริ นิวาเสตุวา มหนุเตน
 ปรีวาเรน “สตุถาริ วนุทิสสามิ”ติ
 วิหาริ คนตุวา ปญจราชกกุธภณุทานิ
 ทิมการายนสสุ ทตุวา เอกโกว
 คนุชกุฎิ ปาวิสิ. สพุพิ ฐมมเจติย-
 สตุตนิยาเมเนว เวทิตพุพิ. ตสมิ
 คนุชกุฎิ ปรีฎุเจ ทิมการายนโน
 ตานิ ราชกกุธภณุทานิ คเหตุวา
 วิทุทภัก ราชานัน กตุวา รณุโย
 เอกิ อสสุ เอกณุจ อุปฎุจานการิกิ
 มาตุคามิ จเปตุวา นิวัตเตตุวา
 สาวตถิ อคมาสิ.

ตั้งแต่กาลที่พันธธุละผู้ไม่มีความผิดถูกฆ่า
 แล้ว พระราชาทรงเดือดร้อน ย่อมไม่ได้
 ความสำราญพระทัย, ย่อมไม่ได้เสวย
 ความสุขในราชสมบัติ. ในกาลนั้น
 พระศาสดาทรงอาศัยนิคมชื่อเมทุพุปะ
 ของพวกเจ้าศากยะ ประทับอยู่. พระ-
 ราชาเสด็จไปในที่นั้น รับสั่งให้ตั้งค่ายพัก
 ในที่ไม่ไกลจากอาราม เสด็จไปสู่วิหาร
 ด้วยบริวารมาก ด้วยทรงดำริว่า “จัก
 ถวายบังคมพระศาสดา” ดังนี้ จึง
 ประทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ อย่าง
 แก่ทิมการายนเสนาบดี แล้วเสด็จ
 เข้าไปสู่พระคันธกุฎิ แต่พระองค์เดียว
 เท่านั้น. เรื่องทั้งหมด บัณฑิตพึงทราบ
 ตามทำนองแห่งธรรมเจติยสูตร. เมื่อ
 พระราชานั้น เสด็จเข้าสู่พระคันธกุฎิ
 ทิมการายนะ ถือเอาเครื่องราชกกุธภัณฑ์
 เหล่านั้น ยกวิทุทภะขึ้นเป็นพระราชา
 เหลือมาตัวหนึ่งกับหญิงพนักงานผู้
 อุปัฏฐากคนหนึ่งไว้ แล้วได้กลับไปสู่
 เมืองสาวตถิ.

๑ ฉ. เมทาหุปี.

ราชา สตุถารา สหุธิ ปิยกถ์
 กเถตุวา สตุถาร์ วนุทิตวา
 นิกุขมนุโต เสน่ อทิสวา ต้
 มาตุคาม์ ปุจฉิตวา ต้ ปวตตี
 สุตวา “อหิ ภาคิเนยย์ อาทาย
 คนุตวา วิทูรกษั คเสสุสามิ”ติ
 ราชคหนคร์ คจฉนุโต วิกาเล
 ทวารเรสุ ปิททิตเสสุ นคร์ ปตวา
 เอกิสสา สาลาย นิปชชิตวา
 วาตาตเปน กิลนุโต รตติภาเค
 ตตุเถว กาลมกาสิ. วิกาตาย
 รตติยา, “เทว โกสลนรินท
 อนาโถสิ ชาโต”ติ วิปปลปนุติยา
 ตสฺสา อิตฺติยา สททํ สุตวา
 รญฺเอย อาโรเจสุ. โส มาตุลสฺส
 มหนุเตน สกุกาเรน สริริกิจจ
 กาเรสิ.

วิทูรกษโภปิ รชชํ ลมิตฺวา ต้
 เวรํ สริตฺวา “สพฺเพปิ สากิเย
 มาเรสุสามิ”ติ มหติยา เสนาย
 สาวตฺถิโต นิกุขมิ. ต้ทิวสํ สตุถา
 ปจฺจุสกาเล โลกํ โวลเณนุโต
 ฌาติสงฺฆสฺส วินาสํ ทิสฺวา

พระราช ตรีสพระดำรัสอัน
 ไพเราะกับพระศาสดาแล้ว ถวายบังคม
 พระศาสดา เสด็จออกไป ไม่ทรงเห็น
 เสนา จึงตรัสถามหญิงพนักงานนั้น
 ทรงสดับเรื่องนั้นแล้วทรงดำริขึ้นว่า “เรา
 จักพาหลานชายไปจับวิทูรกษะ” ดังนี้
 จึงเสด็จไปเมืองราชคฤห์ เสด็จถึงพระนคร
 ในเมื่อประตูปิดหมดแล้ว ในเวลาวิกาล
 ทรงบรรทมแล้วที่ศาลาแห่งหนึ่ง ทรง
 บอบช้ำแล้วเพราะลมและแดด ได้สวรรคต
 ณ ที่นั้นนั่นเอง ในตอนกลางคืน. เมื่อ
 ราตรีสว่างแล้ว, ประชาชนได้ยินเสียง
 หญิงนั้น พร่ำเพ้ออยู่ว่า “ข้าแต่สมมติ-
 เทพผู้เป็นจอมแห่งแคว้นโกศล พระองค์
 หมดที่ฟุ้งแล้ว” ดังนี้แล้ว จึงกราบทูล
 แด่พระราชชา. พระองค์รับสั่งให้ปลง
 พระศพของพระเจ้าลุงด้วยสักการะใหญ่.

ฝ่ายพระเจ้าวิทูรกษะ ได้ครอง
 ราชสมบัติแล้วทรงระลึกถึงเวรนั้นแล้ว
 ทรงดำริว่า “เราจักฆ่าพวกเจ้าศากยะ
 เสียทั้งหมด” จึงเสด็จออกจากเมือง
 สาวตฺถิ ด้วยเสนามาก. ในวันนั้น
 พระศาสดา ทรงตรวจดูสัตว์โลกใน

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“ฉาติสงคหํ กาคตุ วฏฏตี”ติ
 จินฺเตตฺตวา ปุพฺพณฺหสมเย ปิณฺฑทาย
 จริตฺตวา ปจฺจนามตฺตํ ปิณฺฑทปาด-
 ปฏิกุกนฺโต กนฺธกุกฺกียํ สีหเสยฺยํ
 กปฺเปตฺตวา สายณฺหสมเย อากาเสน
 กนฺตฺตวา กปิลวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 กพรจฺฉายเย รุกฺขมฺมูลे นิสิตฺติ.

ตโต วิฑฺฒกาสฺส รชฺชสีมายํ
 มหนฺโต สนฺทจฺฉายโย นิโคธฺธรูกฺโข
 อตฺตติ. วิฑฺฒกโก สตฺถการํ ทิสฺสวา
 อุปฺสงฺกมิตฺตวา “ภนฺเต กิการณา
 เอวรูปาย อุนฺหเวลาย อิมสฺมี
 กพรจฺฉายเย รุกฺขมฺมูลे นิสินฺนตฺต,
 เอตสฺมี สนฺทจฺฉายเย นิโคธฺธมฺมูล
 นิสิตฺต ภนฺเต”ติ วตฺตวา “โหดุ
 มหาราช ฉาตกานํ ฉายา นาม
 สิตฺตลา”ติ วตฺตเต, “ฉาตกานํ
 รุกฺขณตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ภวิสฺสตี”ติ จินฺเตตฺตวา สตฺถการํ
 วนฺทิตฺตวา นินฺวตฺเตตฺตวา สวาทฺตฺตฺตฺต
 ปจฺจจากมิ. สตฺถกาปิ อุปฺปตฺติตฺตวา
 เชตวนเมว คโต.

เวลาใกล้รุ่ง ทอดพระเนตรเห็นความ
 พิณาศแห่งหมู่พระญาติแล้ว ทรงดำริว่า
 “เราควรทำการสงเคราะห์พระญาติ”
 ในเวลาเช้า เสด็จเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต
 ภายหลังนั้น เสด็จกลับจากบิณฑบาต
 ทรงสำเร็จสี่หไสยา ในคันทกุกฎิในตอนเย็น
 เสด็จไปทางอากาศ ประทับนั่ง ณ
 โคนต้นไม้มีเงาโปร่งใกล้เมืองกบิลพัสดุ์.

ต่อแต่นั้นมีต้นไม้ใหญ่ ซึ่งมีร่มเงาที่บ
 ในรัชสีมาของพระเจ้าวิฑฺฒกาทะ. พระเจ้า-
 วิฑฺฒกาทอดพระเนตรเห็นพระศาสดา
 เข้าไปเฝ้าแล้ว กราบทูลว่า “ข้าแต่-
 พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร พระองค์
 จึงประทับนั่ง ณ โคนต้นไม้มีเงาโปร่งนี้
 ในเวลาร้อนเห็นปานนี้เล่า, ขอพระองค์
 โปรดประทับนั่งที่โคนต้นไม้อันมีเงาที่บ
 นี้เถิด พระเจ้าข้า” เมื่อพระศาสดาตรัสว่า
 “ช่างเถอะ มหาบพิตร ชื่อว่าร่มเงาของ
 หมู่พระญาติ เป็นธรรมชาติเย็น” จึง
 ทรงดำริว่า “พระศาสดา คงจักเสด็จ
 มาแล้วเพื่อประสงค์จะรักษาหมู่พระญาติ”
 ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว เสด็จกลับ
 ไปสู่เมืองสาวัตถินั้นแล. แม้พระศาสดา
 ทรงเหาะไปสู่พระเชตวันนั้นเที่ยว.

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชานันท์   สากิยานันท์   โทส   พระราชา   ทรงระลึกถึงโทษของ
 สรีตวา   ทุดิยปี   นิกุมมิตวา   ตตถเว   พวกเจ้าศากยะแล้ว   แม้ครั้งที่ ๒   ก็
 สตุถวาริ   ปสฺสิตวา   ปุณ   นีวตฺติ.   เสด็จออกไปแล้ว   ทอดพระเนตรเห็น
 ตติยวาเรปี   นิกุมมิตวา   ตตถเว   พระศาสดา   ที่ต้นไทรมีเงาโปรยโปรงนั้น
 สตุถวาริ   ปสฺสิตวา   นีวตฺติ.   นั้นเทียว   ก็เสด็จกลับอีก.   แม้วาระ
 จตุตถวาเร   ปุณ   ตสฺมี   นิกุมมิตวา,   ที่ ๓   พระองค์เสด็จออกแล้วจึงเข้าไป
 สตุถวา   สากิยานันท์   ปุพฺพกมฺม   เผ้าพระศาสดาในที่นั้นนั้นเทียว   ก็เสด็จ
 ไวลเกตฺวา   เตสํ   นทียํ   วิสปกฺขเปน-   กลับ.   ในวาระที่ ๔   เมื่อพระองค์เสด็จ
 ปาปกมฺมสฺส   อปฺปฏิพาหิยภาวํ   ฌตฺวา   ออกอีก,   พระศาสดาทรงตรวจดูบุรพ-
 จตุตถวาเร   นาคมาสิ.   วิทูรกโ   กรรมของพวกเจ้าศากยะแล้ว   ทรงทราบ
 “สากิเย   มาเตสฺสามิ”ติ   มหนฺเตน   ว่ากรรมชั่วช้า   คือ   การที่พวกเจ้า
 พเลน   นิกุมมิ.   สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส   ศากยะเหล่านั้น   ไปรยยาพิษลงในแม่น้ำ
 ปน   ฌตฺกา   อสตุตฺตมาตฺกา   นาม   เป็นกรรมที่ใคร ๆ   ห้ามไม่ได้   จึงไม่
 มรณฺดาปี   ปเรสํ   ชีวิตํ   น   เสด็จไปในวาระที่ ๔.   พระเจ้าวิทูรกษณะ
 ไวโรเปนฺติ.   เต   จินฺตยีสฺ   “มยํ   ทรงดำริว่า   “เราจักต้องฆ่าพวกเจ้า
 สิกฺขิตฺตฺวา   กตฺปาสนา   มหิสฺสาสา,   ศากยะให้ได้”   จึงเสด็จออกไปด้วยพล
 น   โข   ปน   สกฺกา   อเมหฺหิ   จำนวนมาก.   ก็พระญาติทั้งหลาย
 ปรี   ชีวิตา   ไวโรเปตฺ   อตฺตโน   ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชื่อว่าผู้ไม่ฆ่า
 กมฺม   ทสฺเสตฺวา   ปลาเปสฺสามา”ติ.   สัตว์   แม้ว่าจะตายอยู่   ก็ไม่ปลงชีวิต
 เต   กตฺสนฺนาหา   นิกุมมิตวา   ยฺทุธ   ของสัตว์ เหล่าอื่น.   พวกเจ้าศากยะ
 อารภิสฺ.   เตหิ   ชิตฺตา   สรา   เหล่านั้น   จึงคิดว่า   “พวกเราฝึกหัด
 วิทูรกษณฺส   ปุริสานันท์   อนฺตรนฺตเรน   ฝีมือแล้ว   มีเครื่องผูกสอดอันทำแล้ว

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คจฺจนฺติ, ผลกนฺตรกณฺณฉิทฺทนฺตราทิหิ
 นิภฺขมนฺติ. วิฑฺฑทโก ทิสฺวา “นฺนุ
 ภณฺเ สากิยา ‘อฺสฺตตฺตมาตกมฺหา’ติ
 วทฺติ, อถ จ ปน เม ปุริเส
 นาสาเปนฺติ”ติ.

อถ นํ เอโก ปุริโส อาท
 “กิ สามี นิวตฺติตฺวา โอลฺเกสฺ”ติ.
 “สากิยา เม ปุริเส นาเสนฺติ”ติ.
 “ตฺมุหํ อเอโกปิ ปุริโส มโต
 นาม นตฺถิ, อิงฺฆ เณ
 คณาเปถา”ติ. คณาเปนฺโต เอกสฺสปิ
 ขยํ น ปสฺสิ. โส ตโตว
 นิวตฺติตฺวา “เย เย ภณฺเ
 ‘สากิยมฺหา’ติ ภณฺนฺติ, สพฺเพ

ฝีกปรือไว้มาก, แต่พวกเราไม่สามารถ
 ปลงชีวิตสัตว์อื่นได้แล พวกเรา
 จักแสดงกรรมของตนแล้วให้วิฑฺฑทกะหนี
 ไป”. เจ้าศากยะเหล่านั้น ผูกเกราะ
 แล้วเสด็จออกเริ่มรบกัน. ลุกครที่พวก
 เจ้าศากยะเหล่านั้นยิงไปแล้ว ย่อม
 ไปตามระหว่าง ๆ พวกบุรุษของ
 พระเจ้าวิฑฺฑทกะ, ย่อมออกตามสิ่งต่าง ๆ
 มีช่องโล่และช่องหูเป็นต้น. พระเจ้าวิฑฺฑทกะ
 ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ตรัสว่า “พนาย
 พวกเจ้าศากยะ ตรัสว่า ‘พวกเราไม่
 ฆ่าสัตว์’ มิใช่หรือ, ก็แล เมื่อเป็น
 เช่นนั้น พวกเจ้าศากยะย่อมยังพวกบุรุษ
 ของเราให้พินาศ” ดังนี้.

ที่นั่น บุรุษคนหนึ่งกราบทูลพระเจ้า
 วิฑฺฑทกะนั้นว่า “ข้าแต่เจ้า พระองค์
 ทรงเหลียวกลับตรวจดูแล้วหรือ”. พระเจ้า
 วิฑฺฑทกะตรัสว่า “พวกเจ้าศากยะย่อมยัง
 พวกบุรุษของเราให้พินาศ”. บุรุษคนหนึ่ง
 กราบทูลว่า “บุรุษแม่คนหนึ่งของ
 พระองค์ เชื่อว่าตายแล้ว ไม่มี, ขอเชิญ
 พระองค์โปรดให้นับบุรุษเหล่านั้นเกิด”.
 พระเจ้าวิฑฺฑทกะเมื่อรับสั่งให้นับ ไม่ทรง

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มาเรณ, มาตามหสฺส ปน เม
 มหานามสกุทสฺส สนฺติเก จิตานํ
 ซีวิตํ เทธา”ติ อาห.

เห็นความหมดไป แม่แห่งบุรุษคนหนึ่ง.
 พระเจ้าวิฑูทภะนั้น จึงเสด็จกลับจากที่
 นั้นเที่ยว ตรัสว่า “พนาย พวกเจ้า
 จงมาพวกคนที่กล่าวอยู่ว่า ‘พวกเรา
 เป็นเจ้าศากยะ’ เสียให้หมด, แต่จง
 ให้ซีวิตแก่พวกคนผู้ยืนอยู่ในสำนักของ
 เจ้าศากยะมหานามะ ผู้เป็นพระเจ้าตา
 ของเรา”.

สาเกีย อเหตุพพคหณํ อปสฺสนฺตา
 เอกจฺเจ ตินํ ทํสิตฺวา เอกจฺเจ
 นพํ คเหตุวา อฏฺจฺสุ, “ตุเมห
 สาเกีย โน”ติ ปุจฺฉิตา ปน
 ยสฺมา เต มรฺนฺตาปี มุสฺวาทํ
 น ภณฺนฺติ, ตสฺมา ตินํ ทํสิตฺวา
 จิตา “โน สาโก, ตินนฺ”ติ
 วทฺนฺติ นพํ คเหตุวา จิตา
 “โน สาโก, นโห”ติ วทฺนฺติ.
 เต จ มหานามสฺส จ สนฺติเก จิตา
 ซีวิตํ ลภีสุ. เตสุ ตินํ ทํสิตฺวา
 จิตา ตินฺนฺสาเกีย นาม นพํ
 คเหตุวา จิตา นพฺสาเกีย นาม
 ชาตา. อวเสเส ซีรปเกปี ทารเก
 อวิสฺสชฺเชตฺวา มาตาเปนฺโต โลหิตนฺที

พวกเจ้าศากยะไม่เห็นเครื่องถือที่ตนควร
 ถือเอา บางพวกยืนคาบหญ้า บางพวก
 ได้ยืนถือไม้้อ, แต่พวกที่ถูกเขาถามว่า
 “พวกท่านเป็นเจ้าศากยะใช่หรือไม่”
 ก็เพราะพวกเจ้าศากยะเหล่านั้นถึงจะ
 ตายยอมไม่กล่าวคำเท็จ ฉะนั้น จึงยืน
 คาบหญ้า พลังกล่าวว่า “ไม่ใช่
 ศากยะหรอก, (แต่) เป็นหญ้า” พวกที่
 ยืนถือไม้้อ ก็กล่าวว่า “ไม่ใช่ศากยะ
 หรอก, (แต่) เป็นไม้้อ”. พวกเจ้า
 ศากยะเหล่านั้นและพวกเจ้าศากยะที่ยืน
 อยู่ในสำนักของพระเจ้ามหานามะได้ซีวิต.
 บรรดาเจ้าศากยะเหล่านั้น พวกเจ้า
 ศากยะที่ยืนคาบหญ้า ชื่อว่า ศากยะ
 หญ้า, พวกที่ยืนถือไม้้อ ชื่อว่า

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปวตเตตฺวา เตสํ กลโลหิเตน ผลกั
โธวาเปสิ. เอวํ สากิยวํโส วิฑูทเมณ
อุปัจฉินฺโน.

โส มหานามํ สกุกั
คาหาเปตฺวา นีวตฺโต ปาตฺราสเวลาย
“ปาตฺราสํ กิริสฺสามา”ติ เอกสุมิ
จानะ โอตริตฺวา โภชเน อุปนีเต
“เอกโตว ภูฏชิสฺสามา”ติ อยฺยกั
ปกุโกสาเปสิ. ขตฺติยา ปน ชีวิตั
ชหนฺตานิ ทาสีปฺตฺเตน สทฺธิ น
ภูฏชนฺติ. ตสฺมา มหานาโม เอกั
สรํ โอลิเกตฺวา “กิลิฏฺจคตฺโตมฺหิ,
นุหายิสฺสามิ ตาตา”ติ อาห.
“สาธฺ อยฺยก, นุหายถา”ติ. โส
“อโย มํ เอกโต อภูฏชนฺตึ
มาเตสฺสติ, สยเมว เม มตํ
เสยฺโย”ติ เกเส มุฏฺจิตฺวา อकुเค
คณฺฐึ กตฺวา เกเสสุ ปาทงฺกุฏฺจเก
ปเวเสตฺวา อุทเก นิมุชฺชิ. ตสฺส

ศากยะไม้อ้อ. พระเจ้าวิฑูทมะรับสั่งให้
ฆ่าพวกเจ้าศากยะที่เหลือ ไม่เว้นพวก
เด็ก ๆ แม้ยังดื่มน้ำนม ยังแม่น้ำคือ
โลหิตให้นองไปแล้ว รับสั่งให้เอาเลือดใน
ลำคอของเจ้าศากยะนั้นล้างแผ่นกระดาน.
ด้วยประการอย่างนี้ วงศ์เจ้าศากยะถูก
พระเจ้าวิฑูทมะตัดขาดแล้ว.

พระเจ้าวิฑูทมะนั้น รับสั่ง ให้จับ
พระเจ้าศากยะมหานามะ เสด็จกลับแล้ว
ในเวลาเสวยพระกระยาหารเช้า ทรง
ดำริว่า “เราจักเสวยอาหารเช้า” ดังนี้
แล้ว ทรงข้ามลงในที่แห่งหนึ่ง เมื่อ
บุคคลนำโภชนะเข้าไปแล้ว, รับสั่ง ให้
เรียกพระเจ้าตามา ด้วยพระดำรัสว่า
“เรา ๒ คนจักเสวยร่วมกัน”. ก็
กษัตริย์ทั้งหลาย แม้จะสละพระชนม์ชีพ
ย่อมไม่เสวยกับบุตรของนางทาสี. เพราะ
ฉะนั้น พระเจ้ามหานามะทรงแลดูสระ
แห่งหนึ่ง ตรัสว่า “ตามีร่างกายสกปรก,
จักอาบน้ำนะ พ่อ”. พระเจ้าวิฑูทมะ
ตรัสว่า “ได้ซิ ตา, เชิญตาอาบน้ำ
เถิด”. ท้าวเธอ ทรงดำริว่า “พระเจ้า-
วิฑูทมะนี้จักฆ่าเราผู้ไม่เสวยร่วมกัน,

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คุณเตเชน นาคภวนัน อัญหาคาร
ทสเสสิ. นาคราชา “กินนุ โข”ติ
อุปราเรนโต ทิสวา ตสส สนฺติกั
อาคนตุวา ตั ผณ นิสิตาเปตวา
นาคภวนัน ปเวเสสิ.

เราตายด้วยตัวเองนั่นแหละดีกว่า” ทรง
สยายผม สอดหัวแม่เท้าเข้าไปในผมขอด
ให้เป็นปมที่ปลายแล้วดำลงไปใต้น้ำ. ด้วย
เดชแห่งความดีของพระเจ้ามหรานาม-
ศากยะนั้น ภพของนาคแสดงอาการร้อน
แล้ว. พญานาคใคร่ครวญว่า “เรื่อง
อะไรเล่าหนอ?” ทอดพระเนตรเห็นแล้ว
จึงเสด็จมาสำนักของพระเจ้ามหรานามะนั้น
ให้ท้าวเธอประทับนั่งบนพวงพานแล้ว
ทูลเชิญเสด็จเข้าไปสู่นาคภพ.

โส ทวาทส วสุธานี ตตฺถเว วสิ.
วิทูรกโภ “มยหํ อยฺยโก อิทานิ
อาคมิสฺสตี, อิทานิ อาคมิสฺสตี”ติ
นิสิติตวา ตสฺมี อติจฺรายนฺเต
สเร วิจินาเปตวา ทิปาโลเกน
ปริสพฺภนฺตฺรานิปิ. โอลิเกตวา
อทิสฺวา “คโต ภวิสฺสตี”ติ ปกุกามิ.
โส รตฺติภาเค อจฺรวัตติ ปตฺวา
ขนฺธาวารํ นิเวเสสิ. เอกจฺเจ
อนฺโตนทียํ วาลุกาปฺลิเน นิปชฺชิสฺสุ,
เอกจฺเจ พหิ ๓เส, อนฺโต
นิปนฺเนสฺสุปี ปุพฺเพ อกตปาปกมฺมา
อตฺติ, พหิ นิปนฺเนสฺสุปี ปุพฺเพ

ท้าวเธอ ทรงอยู่ในนาคภพนั้นนั้นเที่ยว
สิ้น ๑๒ ปี. พระเจ้าวิทูรกษัตริย์ ประทับนั่ง
อยู่ด้วยพระดำริว่า “พระเจ้าตาของ
เราจักเสด็จมา ณ บัดนี้, จักเสด็จมา
ณ บัดนี้” เมื่อพระเจ้ามหรานามะนั้น
ทรงชักช้าอยู่, จึงรับสั่งให้คนตรวจค้น
ในสระ ทรงตรวจดูแม้ระหว่างบริษัท
ด้วยแสงประทีป ไม่ทรงเห็น ทรงดำริว่า
“พระเจ้าตากคงจักเสด็จไปแล้ว” จึง
เสด็จหลีกไป. พระเจ้าวิทูรกษัตริย์นั้นเสด็จ
ถึงแม่น้ำอจิรวดี ในตอนกลางคืน
รับสั่งให้ตั้งค่ายพักแล้ว. คนบางพวก
นอนบนหาดทราย ภายในแม่น้ำ,

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กตปาปกมฺมา, เตสํ นิปนฺนญฺจาเนสุปี
กิปิลฺลิกา อญฺจหีสฺสุ.

เต “มยฺหํ นิปนฺนญฺจาเน กิปิลฺลิกา”ติ
อญฺจหิตฺวา อกตปาปกมฺมา อุตฺตริตฺวา
ถเล นิปชฺชีสุ, กตปาปกมฺมา
โอตฺตริตฺวา วาลิกาปฺลึเน นิปชฺชีสุ.
ตสฺมี ขณฺเ มหามาโม อญฺจหิตฺวา
ฉนกรกาสฺสํ วสฺสิ. นทียา
โอโม อากนฺตฺวา วิชฺชุกมํ สทฺธิ
ปริสาย สมฺมุตฺตเมว ปาเปสิ. สพฺเพ
ตตฺถ มจฺจนฺจกฺกปภาฯ อหฺเสสุ.

มหาชนโน กถํ สมฺมญฺจาเปสิ
“สาเกยานํ มรณํ อยฺยตฺตํ, โหวนฺนาม
โกญฺญเวตฺวา สาเกยา มาเวตฺตพฺพา”ติ
อนฺจจฺจวิกเมตฺน”ติ. สตฺถา ตํ กถํ
สุตฺวา “ภิกฺขเว อิมสฺมี อตฺตภาเว

บางพวกพากันนอนบนบก ภายนอก,
แม้บรรดาพวกที่นอนแล้วในภายใน
(แม่น้ำ) พวกที่ไม่ได้ทำกรรมชั่วช้าใน
กาลก่อนมีอยู่, แม้บรรดาพวกที่นอนแล้ว
ในภายนอก พวกที่ทำกรรมชั่วช้าไว้ใน
กาลก่อน มีอยู่, มดแดงทั้งหลาย ตั้งขึ้น
แล้ว แม้ในที่ที่พวกคนเหล่านั้นนอนแล้ว.

พวกคนเหล่านั้น กล่าวกันว่า “มดแดง
ทั้งหลาย ตั้งขึ้นแล้วในที่ที่เรานอนแล้ว”
ลุกขึ้นแล้ว, พวกที่ไม่ได้ทำกรรมชั่วช้า
ไว้ ขึ้นไปนอนบนบก, พวกที่ทำกรรม
อันชั่วช้าไว้แล้วลงไปนอนที่หาดทราย.
ในขณะนั้น มหาเมฆ ตั้งขึ้นแล้ว ยังฝน
ลูกเห็บให้ตกลง. ห้วงน้ำหลากมายัง
พระเจ้าวิชฺชุกะพร้อมทั้งบริษัทให้ถึง
สมุทรนั้นเทียว. ชนทั้งหมด ได้เป็น
ภัคฺษาหารแห่งปลาและเต่าในสมุทรนั้น.

มหาชนต่างสนทนากันว่า “ความ
ตายของพวกเจ้าศากยะไม่สมควร, ความ
ตายนี้คือ ‘พวกเจ้าศากยะถูกพระเจ้า
วิชฺชุกะทุบ ซื่อด้วยอาการอย่างนี้ให้ตาย’
จึงสมควร”. พระศาสดา ทรงสดับ

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กัญญาปิ สาเกียนันท์ เอวัง มรณ
 อุตตัม ปุพเพ กตปาปกมวเสน
 ปน ยุตตเมว เอเตหิ ลทฺธนฺ”ติ
 อาห. “กิ ปน ฆนฺเต เอเต
 ปุพเพ อภิสุ”ติ. “สพฺเพ เอกโต
 หุตฺวา นทียํ วิสํ ปกฺขิปีสฺสุ.
 มจฺจกจฺจปาปิ มรณปตฺตา พหุ
 โหนติ, เตน ปาปกมฺเมน สพฺเพ
 สาเกีย วินาสํ ปตฺตา โหนตี”ติ.

คำนั้นแล้ว ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย
 ความตายอย่างนี้ ไม่เหมาะสมแก่พวก
 เจ้าศากยะในอัตภาพนี้ แม้ก็จริง
 ถึงกระนั้น เจ้าศากยะเหล่านั้นก็ได้
 ความตายที่สมควรแล้วด้วยสามารถแห่ง
 กรรมอันชั่วช้าที่ได้ทำไว้แล้วในปางก่อน
 นั้นเทียว”. พวกภิกษุ ทูลถามว่า
 “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เจ้าศากยะ
 เหล่านั้น ได้กระทำความอะไรไว้ใน
 ปางก่อน”. พระศาสดา ตรัสว่า
 “เจ้าศากยะทั้งหมดร่วมกันไปรยาพิช
 ลงในแม่น้ำ. แม้ปลาและเต่าก็ถึงความ
 ตายไปเป็นจำนวนมาก, ด้วยบาปกรรม
 นั้น พวกเจ้าศากยะทั้งหมด จึงถึง
 ความพินาศ”.

ปุเนกทิวสํ ภิกฺขุ ฐมฺมสภายํ
 กถํ สมฺมุจฺจาเปสฺสุ “วิทฺทูรกโ
 เอตฺตเก สาเกีย มาเรตฺวา
 อากจฺจนฺโต อุตฺตโน มโนเรถ
 มตฺถกํ อปฺปตฺเตเยว, เอตฺตกํ ชนํ
 อาทาย สมฺมุเท มจฺจกจฺจปภฺกฺโข
 ชาโต”ติ. สตฺถา อากนฺตฺวา “กาย
 นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย

ในวันรุ่งขึ้น พวกภิกษุ สนทนากันใน
 โรงธรรมว่า “พระเจ้าวิทูรกษัตริย์
 พวกเจ้าศากยะมีประมาณเท่านี้แล้ว
 เสด็จกลับมาอยู่, เมื่อมโนรถของตน
 ยังไม่ถึงที่สุดนั้นเทียว, ก็พาชนมี
 ประมาณเท่านี้ ไปเป็นเหยื่อของปลา
 และเต่า ในสมุทร”. พระศาสดา เสด็จ
 มาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สนฺนิสิหนฺนา”ติ ปุจฺจิตฺวา “อิมาย
 นามา”ติ วุตฺเต, “ภิกฺขเว อิมสฺ
 สุตฺตานํ มโนเรถ มตฺถกํ
 อปฺปตฺเตเอว, มจฺจุราชา สุตฺตํ
 คามํ อชฺโฆตฺถกรนฺโต มโหโฆ วย
 ชีวิตินฺทริยํ ฉินฺทิตฺวา จตฺตอปายสมฺมุทเท
 นิมุชฺชาเปตี”ติ วตฺวา อิมํ กถมาห

พวกเขอนั่งประชุมกันแล้วด้วยถ้อยคำอะไร
 เล่าหนอ?” เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า
 “ด้วยถ้อยคำเช่นนี้” ตรัสว่า “ภิกษุ
 ทั้งหลายเมื่อมโนเรถของสัตว์เหล่านี้ ยัง
 ไม่ถึงที่สุดนั้นแล, มัจจุราช(ความตาย)
 ตัดชีวิตินทริย์แล้ว ให้จมลงในสมุทร คือ
 อบาย ๔ เปรียบเหมือนห้วงน้ำใหญ่
 ท่วมทับชาวบ้านผู้หลับแล้ว ฉะนั้น”
 จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๔๗. “ปุပ္ผานิ เหว ปจินนุตํ
 พุยาสตุตฺตมนสํ นรํ
 สุตฺตํ คามํ มโหโฆว
 มจฺจุ อาทาย คจฺจตี”ติ.

๔๗. “มัจจุยอมพาเอานระผู้มีใจของ โดย
 อากาต่าง ๆ ผู้เลือกเก็บดอกไม้
 นั้นแล ไปอยู่ เหมือนห้วงน้ำใหญ่
 พัดเอาชาวบ้านผู้หลับแล้วไป ฉะ-
 นั้น”.

ตตฺถ พุยาสตุตฺตมนสํ นรนฺติ
 สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต วา
 ลกฺขมานสํ. อิทํ วุตฺตํ โหติ
 ยถา มาลาการโ ปุပ္ผารามํ
 ปริสิตฺวา “ปุပ္ผานิ ปจินิสฺสามิ”ติ
 ตโต ปุပ္ผานิ อคฺคเหตฺวา
 อญฺญมญฺญํ วา คจฺจํ ปตฺเตนฺโต
 สกเล ปุပ္ผารามे मानสํ पेเสสิ

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ซึ่ง
 นรชนผู้มีใจของโดยอาการต่าง ๆ คือ
 (นรชน) ผู้มีใจของแล้ว ในอารมณ์
 อันถึงพร้อมแล้วหรือยังไม่ถึงพร้อม. มี
 พระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดังนี้ว่า
 “นายมาลาการเข้าไปสู่สวนดอกไม้ คิดว่า
 “จักเก็บดอกไม้ทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว
 ไม่เก็บดอกไม้จากสวนนั้นปรารถนาจะ

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“อิโต จ ปุบุผานิ ปจិនิสสามิ”ติ
 ตโต ปุบุผานิ อคฺคเหตฺวา อญฺญตฺถ
 มนํ เปเสติ ตเมว คจฺฉ
 ปจินนุโต ปมาทํ อापชฺชติ,
 เอวเมว เอกจฺใจ ปุบุผารามสทิสํ
 ปญฺจกามคุณมชฺฉมํ โอตริตฺวา มโนรมํ
 รูปํ ลมิตฺวา มโนรมานํ
 สทฺทกนฺธรสโฆฏฺฐพฺพานํ อญฺญตรํ
 ปตฺถเกติ, เตสฺสุ วา อญฺญตรํ
 ลมิตฺวา อญฺญตรํ ปตฺถเกติ, รูปเมว
 วา ลมิตฺวา อญฺญตรํ ปตฺถเกนุโต
 ตเมว อสฺสาเทติ สทฺททาทิสฺสุ วา
 อญฺญตรํ.

อื่น ๆ อยู่ จึงส่งใจไปในสวนดอกไม้
 ทั้งสิ้น หรือคิดว่า “จักเลือกเก็บดอกไม้
 ทั้งหลายจากสวนนี้” ดังนี้ ก็ไม่เก็บ
 ดอกไม้จากสวนนั้นส่งใจไปในที่อื่น ก็
 เลือกอยู่ซึ่งกอนั้นนั้นเทียว ชื่อว่าย่อมถึง
 ความประมาท ฉันทฺ, คนบางคน
 ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน หยั่งลงสู่ท่ามกลาง
 กามคุณ ๕ เช่นกับสวนดอกไม้ ได้รูป
 ที่น่าชอบใจแล้ว ก็ย่อมปรารถนา บรรดา
 เสียง กลิ่น รส โฆฏฐัพพะที่น่าชอบใจ
 ใดอย่างใดอย่างหนึ่ง, หรือได้บรรดา
 อารมณ์มีเสียงเป็นต้นนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง
 แล้ว ก็ยังปรารถนาอารมณ์อย่างใด
 อย่างหนึ่ง, หรือได้รูปนั้นนั้นเทียว
 ปรารถนาอยู่ซึ่งอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง
 ชื่อว่า ย่อมยินดีอารมณ์นั้นนั้นเทียว
 หรือได้บรรดาอารมณ์มีเสียงเป็นต้นนั้น
 ใดอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วปรารถนาอารมณ์
 ใดอย่างใดอย่างหนึ่ง (ชื่อว่า ย่อมยินดี
 อารมณ์ที่ตนได้แล้วนั้นนั้นแล).

เอส นโย โคมหิสทาสิทาสเขตฺตวตฺตฤ-
 คามนิกมชนปทาทิสฺสุ, ปพฺพชิตานํ ปน
 ปรีเวณวิหารปตฺตจิวราทิสฺสุติ, เอว

ในสวิญญาณกทรรพฺยและอวิญญาณก-
 ทรรพฺยมีโค กระบือ ทาสี ทาส นา สวน
 บ้าน นิกม และชนบทเป็นต้น ก็มีนัยนี้

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปญจกามคุณสงฆาตานิ ปุပ္ผานิเอว
 ปจันนัตถิ สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต
 วา กามคุณํ พยาสตุตฺตมนนฺสํ นรํ.
 สุตฺตํ กามนฺตํ กามสฺส เกหํกิตฺติ-
 อาทินํ สฺปนฺวเสณ สฺปนฺนนาม
 นตฺถิ, สตุตฺตานิ ปน สุตฺตปมตฺตํ
 อฺปาทาย สุตฺโต นาม โหติ,
 เอวํ สุตฺตํ กามํ เทวํ ตินิ
 โยชนานิ อายตคฺมภีโร มโหโฆว
 มจฺจุ อาทาย คจฺจติ, ยถา
 โส มโหโฆ อิตฺถิปุริสโคมฺหิส-
 กุกฺกฏาทีสุ กิณฺนิจิ อนวเสเสตฺวา
 สพฺพนฺตํ กามํ สมฺมทํ ปาเปตฺวา
 มจฺจกจฺจปภกฺขํ กโรติ, เอวเมว
 พยาสตุตฺตมนนฺสํ นรํ มรณมจฺจุ อาทาย
 ซีวิตินฺทริยมสฺส จินฺนํกิตฺวา จตฺตอปาย-
 สมฺมทเท นิมฺมชฺชาเปตฺติติ.

อนึ่งในบริเวณวิหารและปัจฉิมมีบาตร
 และจีวรเป็นต้น ของบรรพชิตทั้งหลาย
 ก็มีนัยนี้เช่นกัน” (มัจจุราช) ย่อมพานระ
 ผู้มีใจข้องในกามคุณอันถึงพร้อมแล้ว
 หรือไม่ถึงพร้อมแล้ว ผู้กำลังเลือกเก็บ
 ดอกไม้ กล่าวคือ กามคุณ ๕ อย่างนี้
 ด้วยประการฉะนี้ ไป. คำว่า ซึ่ง
 ชาวบ้านผู้หลับแล้ว ความว่า ชื่อว่า
 การหลับแห่งบ้านด้วยสามารถแห่งการ
 นอนหลับของทัพสัมภาระทั้งหลายมี
 ผาเรือนเป็นต้น ย่อมไม่มี, แต่บ้าน
 ชื่อว่าหลับแล้ว ก็เพราะหมายเอาความ
 ที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้ประมาทเหมือนดัง
 ผู้หลับแล้ว, มัจจุย่อมพาเอา(นระ)ไป
 ประดุจห้วงน้ำใหญ่ ทั้งกว้างทั้งลึกสิ้น
 ๒-๓ โยชน์(พัดพา) เอาชาวบ้านที่หลับ
 แล้วอย่างนั้นไป ฉะนั้น ชื่อว่า ห้วงน้ำ
 ใหญ่นั้น ยังบ้านทั้งหมดนั้นให้ถึงสมุทร
 แล้ว ไม่ให้บรรดาสัตว์ต่าง ๆ มีหญิงชาย
 โค กระบือ และไก่เป็นต้น สัตว์ใด ๆ
 เหลือเลย ย่อมทำให้เป็นภักษาของ ปลา
 และเต่า ฉนฺใด, มัจจุคือความตาย
 ย่อมพานระผู้มีใจข้องไปในอารมณ์ต่าง ๆ

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

แล้ว ก็ว่า ตัดชีวิตินทร์ยของนระนั้น
แล้ว ให้จกลงในสมุทร ก็อบาย ๔
ฉนั้นนั้นเหมือนกัน.

เทศนาวसानะ พหุ โสตาปัตติ-
ผลาทีนิ ปตุดา, มหาชนสส
สวตฤฎิกา เทศนา ชาตาดิ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นจำนวน
มาก บรรลอรียผลทั้งหลาย มีโสตา-
ปัตติผลเป็นต้น, เทศนา ได้สำเร็จ
ประโยชน์แก่มหาชนแล้ว ดังนี้แล.

วิทูรกษาวตฤฎุ ตติย.

เรื่องพระเจ้าวิทูรกษะที่ ๓ จบ.

๔. ปฏิปฐิกาวตฺถุ

๔๘. ปุ่ปานิ เหว ปจินนตํ
พฺยาสตตมนสํ นรํ
อติตฺตํเยว กามสฺสุ
อนฺตโก กุรุเต วสํ.

๔. เรื่องนางปฏิปฐิกา

๔๘. มัจจุผู้ทำที่สุด ทำนรชน ผู้มีใจข้อง
โดยอาการต่าง ๆ เลือกเก็บดอกไม้
อยู่ ผู้ไม่อ้อมในกามสู่อ่านาจ.

๔. ปติปฐิกาวตถุ

บุปผานิ เหวาติ อิมิ ฌมฺมเทสนํ
 สตุถา สาวตถิยํ วิหรนฺโต
 ปติปฐิกนฺนาม อิตถิ อารพฺภ
 กเถสิ. วตถุํ ตาวตีสทเวโลก
 สมฺภูจิตํ.

ตตฺถ กิร มาลภารี นาม
 ทเวปฺตโต อจฺจราสทสฺสปริวฺโต
 อุตฺยานํ ปาวิสิ. ปณฺจสตา ทเวชิตโร
 รุกฺขํ อารุหฺ พุปฺพานิ ปาเตนฺติ.
 ปณฺจสตา ปาติตานิ พุปฺพานิ
 คเหตฺวา ทเวปฺตตํ อลงฺกโรนฺติ.
 ตาสฺ เอกา ทเวชิตา รุกฺขสาขายเมว
 จุตฺตา. สรีรํ ทิปฺสิขา วิย
 นิพฺพายิ. सा सारुथियं ऐकस्मि
 गुलकेहे प्रुथिसन्धि कहेत्वा
 चात्काले चात्सुसरा हुत्वा
 “मारुथियेतเวปฺตตสฺส ภาริยम्हि”ติ
 अनुसฺสรन्ति वृत्तुन्मिन्नुय कन्ध-
 मालापिपुञ्च कत्वा सामिगसฺस सन्धिगे
 อภินิพฺพตฺติ. पत्तुकेसि. सा
 सोत्सवसुสิกกाले प्रकुलं कन्धत्वापि

๔. เรื่องนางปติปฐิกา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเมือง
 สāvattī ทรงปรารภหญิง ชื่อ ปติปฐิกา
 ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ดอกไม้
 เป็นต้น. เรื่องเกิดขึ้นแล้ว ในดาวดึงส-
 เทวโลก.

เล่ากันว่า เทพบุตรนามว่า
 มาลภารี ในดาวดึงสเทวโลกนั้น มีนาง-
 อัครพັນหนึ่งแฉดล้อม เข้าไปสู่อุทยาน.
 เทพธิดาประมาณ ๕๐๐ นาง ขึ้นสู่
 ต้นไม้ ยังดอกไม้ให้ตกลงอยู่. เทพธิดา
 ประมาณ ๕๐๐ นาง เก็บเอาดอกไม้
 ที่นางเทพธิดาเหล่านั้นให้ตกลงแล้วประดับ
 เทพบุตร. บรรดาเทพธิดาเหล่านั้น
 เทพธิดาองค์หนึ่ง จูติที่กิ่งไม้นั้นเที่ยว.
 สรีระดับแล้วเหมือนเปลวประทีป ฉะนั้น.
 นางถือปฏิสนธิในเรือนแห่งตระกูลหลัง-
 หนึ่งในกรุงสāvattī ในกาลที่นางเกิดแล้ว
 เป็นหญิงระลึกชาติได้ ระลึกอยู่ว่า “เรา
 เป็นภรรยาของเทพบุตรชื่อมาลภารี” ดังนี้
 อาศัยความเจริญทำการบูชาด้วยเครื่อง
 สักการะมีของหอมและดอกไม้ เป็นต้น

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สลากภตตปกุชิกภตตวสฺสาวาสิกาทีนิ
 ทตฺวา “อัยฺ เม สามิกสฺส สนฺติเก
 นิพฺพตฺตนตฺถาย ปจฺจโย โหตุ”ติ
 วทติ. อถสฺสา ภิกฺขุ “อัยฺ
 อฏฺฐาย สมฺภูจฺาย ปติเมว
 ปตฺถเกตี”ติ “ปติปุชิกา”ติ นามํ
 กรีสฺสุ. สปิ นิพฺพตฺ อาสนสาลํ
 ปฏฺิษคฺคตฺติ, ปานีโย อฏฺฐเปติ,
 อาสนานิ ปณฺณวาเปติ. อณฺเณปิ
 มนุสฺสสา สลากภตฺตาทินี ทาดุกามา
 “อมฺม อิมานิปิ ภิกฺขุสํฆสฺส
 ปฏฺิปาเทยฺยาสี”ติ อหริตฺวา เทนฺติ.
 สสา เอเตน นียาเมน อาคจฺจนฺตฺติ
 กจฺจนฺตฺติ เอกปทฺวาเร ฉปณฺณวส
 กุสฺสธมฺเม ปฏฺิลภตฺติ. ตสฺสา
 กุจฺฉิโย คพฺโภ สมฺภูจฺหิ. ส
 ทสฺมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชายิ. ตสฺส
 ปทฺสา คมนกาเล อณฺณมฺปิ
 อณฺณมฺปีติ จตฺตาริ ปุตฺเต ปฏฺิลภิ.

ปรารณนาการบังเกิดใหม่ในสำนักของ
 สามี. นางแม่ไปสู่ตระกูลอื่น ในกาล
 มีอายุ ๑๖ ปี ถวายสลากภัตร์ (ภัตร์
 ตามสลาก) ปักชิกภัตร์ (ภัตร์ที่ฟังถวาย
 ตามปักษ์) และวัสสาวาสิกภัตร์ (ภัตร์
 ที่ฟังถวายคราวจำพรรษา) เป็นต้น ย่อม
 กล่าวว่า “ขอส่วนบุญนี้จงเป็นปัจจัย
 เพื่อประโยชน์แก่การบังเกิดในสำนักของ
 สามีของเราเถิด”. ที่นั่นภิกษุทั้งหลาย
 รู้ว่า “หญิงนี้ ลุกขึ้นเสร็จสรรพแล้ว
 ย่อมปรารณาผ้าเท่านั้น” จึงพากัน
 ตั้งชื่อเธอว่า “นางปติปุชิกา”. แม่นาง-
 ปติปุชิกานั้น ย่อมปฏิบัติโรงฉัน เข้าไป
 ตั้งน้ำดื่ม ปูอาสนะไว้เป็นประจำ. แม้
 ประชาชนคนอื่น ๆ ผู้ใคร่จะถวาย
 สลากภัตร์เป็นต้น ย่อมนำมาให้ด้วย
 กล่าวว่า “แม่ ท่านฟังจัดแจงภัตร์แม่
 เหล่านี้แก่ภิกษุสงฆ์”. นางเดินมาเดินไป
 อยู่โดยทำนองนี้ ย่อมได้กุศลธรรม ๕๖
 ประการ ในอย่างเท่านั้น. นางได้
 ตั้งครรภ์แล้ว. โดยล่วงไปได้ ๑๐ เดือน
 นางก็คลอดบุตร. ในเวลาที่บุตรนั้น
 เดินไปได้ นางก็ได้บุตรแม่คนอื่น ๆ
 อีกรวม ๔ คน.

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา เอกทิวส์ ทาน์ ทตฺวา
 ปุชฺ ักตฺวา ฐมฺมี สุตฺวา
 สิภฺชาปทานิ รกฺษิตฺวา ทิวส-
 ปรีโยसानเ ตํขณณฺเฆว นิพฺพตฺตเกน
 โรเคน กาลํ ักตฺวา อตฺตโน
 สามิกสฺเสว สนฺติเก นิพฺพตฺติ.
 อิตฺราปี เอตฺตกํ กาลํ เทวปฺตฺตํ
 อลงฺกโรนฺติเยว. เทวปฺตฺโต ตํ
 ทิสฺวา “ตฺวํ ปาโต ปฏฺจาย น
 ทิสฺสสิ, กหํ กตาสี”ติ. อาห.
 “จฺตมฺหิ สามี”ติ. “กิ วเทสี”ติ.
 “เอวเมตํ สามี”ติ. “กหํ
 นิพฺพตฺตาสี”ติ. “สาวตฺถิยํ กุลเคเห”ติ.
 “กิตฺตกํ กาลํ ตตฺถ จิตาสี”ติ.
 “ทสมาสจฺจเยน มาตฺกฺจฺจิตโต
 นิภฺขมิตฺวา โสฬสวสฺสกาเล ปฺรกุลํ
 คนฺตฺวา จตฺตาโร ปฺตฺเต วิชายิตฺวา
 ทานาทินิ ปุณฺณานิ ักตฺวา ตฺมุห
 ปตฺเตตฺวา อากนฺตฺวา ตฺมุหากเมว
 สนฺติเก นิพฺพตฺตมฺหิ สามี”ติ.
 “มนฺุสฺसानํ กิตฺตกํ आयฺนุ”ติ.
 “วสฺสสตมตฺตนุ”ติ. “เอตฺตกเมว”ติ.
 “อาม สามี”ติ. “เอตฺตกํ आयุ

ในวันหนึ่ง นางถวายทาน ทำการ
 บูชาแล้ว พังธรรมาภิษาสิกขาบท ใน
 กาลเป็นที่สุดแห่งวัน ทำกาลด้วยโรคที่
 บังเกิดในขณะนั้นนั้นเทียว บังเกิดใน
 สำนักของสามีของตนนั่นเอง. ฝ่ายนาง-
 เทพธิดานอกนี้ ก็ประดับเทพบุตรอยู่
 ตลอดกาลประมาณเท่านี้นั้นเทียว.
 เทพบุตรเห็นนาง จึงกล่าวว่า “เธอ
 หายหน้าไปตั้งแต่เช้า, เธอไปไหน
 มาหรือ?”. นางจึงตอบว่า “ข้าพเจ้า
 จุตีแล้ว นาย”. เทพบุตร ถามว่า
 “เธอพูดอะไรหรือ?”. นางเทพธิดา
 ตอบว่า “เรื่องนี้เป็นอย่างนี้ นายคะ”.
 เทพบุตร ถามว่า “เธอไปบังเกิดที่ไหน
 เล่า”. นางเทพธิดา ตอบว่า “ในเรือน
 แห่งตระกูล ในกรุงสาวัตถี”. เทพบุตร
 ถามว่า “เธอดำรงอยู่ในกรุงสาวัตถีนั้น
 ตลอดกาลเท่าไร?”. นางตอบว่า
 “โดยล่วงไปได้ ๑๐ เดือน ดิฉันคลอด
 ออกจากท้องมารดา ไปสู่ตระกูลคนอื่น
 ในเวลาที่มีอายุ ๑๖ ปี คลอดบุตร ๔
 คน ทำบุญมีทานเป็นต้น ปรารภนา
 ทาน จึงได้มาบังเกิดในสำนักของท่าน

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คเหตฺวา นิพฺพตฺตมฺนุสฺสา กิณฺุโข
 สุตฺตปฺมตฺตา กาลํ วิตฺตินาเมนฺติ,
 อุกาหุ ทานาทินิ ปุณฺณานิ
 กโรนฺติ”ติ, “กิ วเทถ สามิ,
 อสงฺเขยฺยํ อายุํ คเหตฺวา
 นิพฺพตฺตา วิย อชฺรามรา วิย
 นิจฺจปมตฺตา มฺนุสฺสา”ติ. ตสฺสา
 วจฺนํ สุตฺวา มาลภาริเทวปฺตฺตสฺส
 มหาสฺเวโค อุกฺปาทิ “วสฺสสฺตมตฺตํ
 อายุํ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา มฺนุสฺสา
 กิริ ปมตฺตา นิปชฺชิตฺวา นิทฺทหายนฺติ,
 กทา ฺนุ โข ทุกฺขา มุจฺจิสฺสนฺติ
 อมฺหากมฺปน วสฺสสฺตํ ตาวตีสานํ
 เทวานํ เอโก รตฺติณฺทิว, ตาย
 รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส, เตน
 มาเสน ทฺวาทสฺมาสิโก สํวจฺจโร,
 เตน สํวจฺจเรน ทิพฺพํ วสฺสสฺสสฺ
 อายุปฺปมาณํ ตาวตีสานํ เทวานํ,
 ตํ มฺนุสฺสคณฺนาย ติสฺโส
 วสฺสโกฏฺติโย สฏฺฐิ จ วสฺสสฺตสฺส
 ตสฺมา ตสฺส เทวปฺตฺตสฺส เอกทิวโส
 ปินาติกฺกนฺโต มุหฺตฺตสฺทิสฺสว
 กาโล อโหสิ, เอวํ อปฺปายุกานํ
 มฺนุสฺसानํ

ตามเดิมอีกค่ะ นาย”. เทพบุตรจึงถาม
 ว่า “มนุษย์มีอายุประมาณเท่าไร?”.
 นางตอบว่า “มีประมาณ ๑๐๐ ปี”.
 เทพบุตรถามว่า “มีเท่านั้นเองหรือ?”.
 นางตอบว่า “ใช่แล้วค่ะ นาย”.
 เทพบุตรถามว่า “พวกมนุษย์ที่ถือเอา
 อายุประมาณเท่านี้แล้วบังเกิดมา เป็น
 ผู้ประมาทดังคนหลับ ยังกาลให้ล่วงไป
 หรือว่าพากันทำบุญมีทานเป็นต้นเล่า”,
 นางตอบว่า “นายค่ะ ท่านพูดอะไร,
 พวกมนุษย์มีวประมาทเป็นนิตย์ เป็น
 เสมือนถือเอาอายุตั้งอสงไขยบังเกิด
 เสมือนว่าจะไม่แก่ไม่ตาย”. เพราะฟังคำ
 ของนางเทพธิดานั้น ความสังเวชใหญ่
 เกิดขึ้นแล้วแก่มาลภาริเทพบุตรว่า
 “ได้ยินว่า พวกมนุษย์ได้ถือเอาอายุเพียง
 ๑๐๐ ปี บังเกิดมาประมาทนอนหลับอยู่,
 เมื่อไรเล่าหนอ ? พวกเขาจึงจักพ้นจาก
 ความทุกข์, ก็ ๑๐๐ ปีของพวกเราเป็น
 คินหนึ่ง และวันหนึ่ง ของเทวดาชั้น
 ดาวดึงส์, ๓๐ ราตรี โดยราตรีนั้น
 เป็นเดือนหนึ่ง, กำหนด ๑๒ เดือน
 โดยเดือนนั้นเป็นหนึ่งปี, ๑,๐๐๐ ปีทิพย์

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปมาโท นาม อติวิย อยตุโต”ติ.

โดยปีนั้นเป็นประมาณอายุของเทวดาทั้ง-
หลายชั้นดาวดึงส์, ๑,๐๐๐ ปีทิพย์นั้น
เป็น ๓ โกฎิ ๖ ล้านปี โดยการนับ
อย่างในมนุษย์ เพราะฉะนั้น แม้วินหนึ่ง
ของเทพบุตรนั้น ยังไม่ทันล่วงไปได้เป็น
กาลเช่นกับกาลครู่เดียวเทียว, ขึ้นชื่อว่า
ความประมาทของมนุษย์ทั้งหลายผู้มี
อายุน้อยอย่างนี้ ไม่สมควรอย่างยิ่ง”.

ปุนทิวเส ภิกขุ คามํ ปวิฏจา
อาสนสาละ อปปฏิชคคิตํ อาสนานิ
อปณตตทานิ ปาณียํ อนุฏฐปิตํ
ทิสฺวา “กหํ ปติปฐิกา”ติ อาหํสุ.
“ภนฺเต กหํ ตุมฺเห ตํ ทกฺขิสฺสณ,
หิโย อยฺเยสุ ภูณฺชิตฺวา คเตสุ,
สายณฺหสมเย มตา”ติ. ตํ สุตฺวา
ปฺฤชฺชนภิกขุ ตสฺสา อูปการํ
สรนฺตา อสฺสุนิ สณฺจาเรตฺถุ
นาสภฺขิสฺสุ, ชีณาสวานํ ธรรมสํเวโค
อุทปาที. เต ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา
วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา
ปฺจุฉิสฺสุ “ภนฺเต ปติปฐิกา นาม
อุปาสิกา อฏฺฐาย สมฏฺฐาย
นानปฺปการกานิ ปฺณฺณานิ กตฺวา

ในวันรุ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลาย เข้าไป
สู่บ้าน เห็นโรงฉันยังไม่ได้จัด อาสนะ
ไม่ได้ปู น้ำดื่มไม่ได้เข้าไปตั้งไว้ กล่าวว่
“นางปติปฐิกาไปไหน?”. ชาวบ้านจึง
พากันแจ้งว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณ-
เจ้าทั้งหลาย จักเห็นนางได้ที่ไหนเล่า?,
วันวาน เมื่อพวกพระคุณเจ้าฉันเสร็จ
แล้วไป, นางได้ตายแล้วในตอนเย็น”.
พวกภิกษุผู้เป็นปุถุชน ฟังคำนั้นแล้ว
ก็ระลึกถึงอุปการะของนาง ไม่อาจจะ
อดกลั้นน้ำตาไว้ได้, ธรรมสังเวชเกิดขึ้น
แล้วแก่พระชีณาสพทั้งหลาย. ภิกษุ
เหล่านั้น ทำภักตกิจเสร็จแล้วไปสู่วิหาร
ถวายบังคมพระศาสดา ทูลถามว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุปาสิกาชื่อ

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สามิกเมว ปตฺถเกสิ, สา อิทานิ
 มตา, กหํ นุ โข นิพพตฺตา”ติ.
 “อตุตโน สามิกสฺเสว สนฺติเก
 ภิกฺขเว”ติ. “นตฺถิ ภนฺเต สามิกสฺส
 สนฺติเก”ติ. “น สา ภิกฺขเว เอตํ
 สามิกํ ปตฺถเกสิ, ดาวตีสภวานเ
 ปนสฺสา มาลภารีเทวปฺตุโต นาม
 สามิกโก, สา ตสฺส ปุปฺผปิลนฺธนฺฏจฺฉานโต
 จวิตฺวา ปุณฺ คนฺตฺวา ตสฺเสว
 สนฺติเก นิพพตฺตา”ติ. “เอวํ กิร
 ภนฺเต”ติ. “อาม ภิกฺขเว”ติ.
 “อโห ปริตฺตํ ภนฺเต สตฺตฺตานํ
 ชีวิตํ, ปาโตว อเมห ปริวิสิตฺวา
 สายํ อุปฺปนฺนพฺยาธินา มตา”ติ.
 สตฺถกา “อาม ภิกฺขเว ปริตฺตํ
 สตฺตฺตานํ ชีวิตนฺนาม, เตเนวิเม
 สตฺเต วตฺถุกาเมหิ เจว
 กิเลสกาเมหิ จ อตฺตเตเยว
 อนฺตโก อตุตโน วเส วตฺเตตฺวา
 กนฺทนฺเต ปรีเทวนฺเต คเหตฺวา
 กจฺจตฺตี”ติ. วตฺวา อิมํ คากฺมาห

ปฏิปฺฐิกาลุกฺขินฺเสริจฺจสรพฺแล้ว ทำบุญ
 มีประการต่าง ๆ ก็ปรารถนาเฉพาะ
 สามิเท่านั้น, บัดนี้ นางตายแล้ว,
 นางบังเกิด ณ ที่ไหนหนอแล”. พระ-
 ศาสดา ตรัสว่า “ในสำนักของสามิ
 ของตนตามเดิม ภิกษุทั้งหลาย”. พวก
 ภิกษุ กราบทูลว่า “ในสำนักสามิ ไม่มี
 พระเจ้าข้า”. พระศาสดา ตรัสว่า
 “ภิกษุทั้งหลาย นางมิได้ปรารถนาสามิ
 นั้น, ก็สามินาง ชื่อว่า มาลภารีเทพบุตร
 ในภพดาวดึงส์, นางเคลื่อนมาจากที่
 ประดับดอกไม้ของสามินั้น แล้วกลับไป
 บังเกิดในสำนักสามินั้นอีก”. พวกภิกษุ
 กราบทูลว่า “อย่างนั้นหรือพระเจ้าข้า”.
 พระศาสดาตรัสว่า “อย่างนั้น ภิกษุ
 ทั้งหลาย”. พวกภิกษุกราบทูลว่า
 “น่าสังเวช พวกสัตว์มีชีวิตน้อยเหลือเกิน
 พระเจ้าข้า, เข้าตรู๋ นางยังอังกาส
 พวกข้าพระองค์ ตกเย็นเกิดเจ็บไข้ตาย
 เสียแล้ว”. พระศาสดา ตรัสว่า
 “อย่างนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย พวกสัตว์
 มีชีวิตน้อยจริง ๆ เหตุนั้นนั่นเทียว
 มัจจุผู้ทำที่สุด จึงทำหมู่สัตว์เหล่านี้ ซึ่ง

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ไม่อ้อมด้วยวัตถุกามและกิเลสกามไว้ในอำนาจตนเอง พาเอาหมู่สัตว์ที่คร่ำครวญรำไรไป” ดังนี้ ตรัสพระคาถานี้ว่า

๔๘. “ปุปฺพานิ เหว ปจินนุตติ
 พุยาสตุตมณสํ นรํ
 อติตฺตํเยว กามเมสุ
 อนุตโก กुरुเต วสนนฺ”ติ.

๔๘. “มัจจุผู้ทำที่สุด ทำนรชนผู้มีใจข้อง
 โดยอาการต่าง ๆ เลือกเก็บ
 ดอกไม้อยู่ ผู้ไม่อ้อมในกาม สู่อำนาจ”.

ตตถ ปุปฺพานิ เหว
 ปจินนุตตติ ปุปฺพารามะ มาลาการโร
 นานาปุปฺพานิ วยิ อตฺตภาวปฺ-
 ปฐิพฺพทฺธานิ เจว อุกฺกรณปฐิพฺพทฺธานิ
 จ กามคุณปุปฺพานิ โอจินนุตตเมว.
 พุยาสตุตมณสํ นรนฺติ อสมปตฺเตสุ
 ปตฺถนาวเสน สมปตฺเตสุ เกชวเสน
 จ วิวิธေနากาเรน อาสตุตตจิตฺตํ,
 อติตฺตํเยว กามเมสุติ วตฺถุกามกิเลส-
 กามเมสุ ปฺริเยสเนนปิ ปฐิสลาเกนปิ
 ปฺริโกเคนปิ นิธานเนนปิ อติตฺตํเยว
 สมานํ. อนุตโก กुरुเต วสนนฺติ
 มรณสงฺขาโต อนุตโก กนฺทนต์
 ปฺริเทวนตฺติ คเหตุวา คจฺจนฺโต

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เลือก
 เก็บดอกไม้ อยู่ ความว่า มัวเลือกเก็บ
 ดอกไม้ คือกามคุณ ซึ่งเนื่องกับอัตภาพ
 และอุปกรณ์อยู่ เหมือนนายมาลาการ
 เลือกเก็บดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ในสวน
 ดอกไม้ ฉะนั้น คำว่า นรชนมีใจข้อง
 โดยอาการต่าง ๆ ความว่า มีจิต
 ข้องอยู่โดยอาการต่าง ๆ ในอารมณ์ที่ยัง
 ไม่มาถึง ด้วยอำนาจความปรารถนา
 ในอารมณ์ที่ถึงแล้ว ด้วยอำนาจความ
 ยินดี. คำว่า ไม่อ้อมในกาม ความว่า
 ไม่อ้อมในวัตถุกามและกิเลสกาม โดยการ
 แสวงหาบ้าง ได้เฉพาะบ้าง ใช้อย
 บ้าง เก็บไว้บ้าง. คำว่า มัจจุผู้ทำที่สุด

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดทนโน วสํ ปาเปตีติ อดทน. คร่าไปสู่อำนาจ ความว่า มัจจุผู้ที่ที่สุด
คือมรณะ นำนรชนผู้คร่ากรรม ร่ำไร
ไปอยู่ ให้ถึงอำนาจตนเอง.

เทศนาวิสาเน พหู โสตา- เวลาจบเทศนา ชนจำนวนมาก
ปตติผลาทีนิ ปาปญีสุ. เทศนา บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น. เทศนา
มหาชนสฺส สาทฎิกา ชาตาคิ. ได้มีประโยชน์แก่มหาชน ดังนี้แล.

ปติปุชีกาวตถุ จตฺตถุ.

เรื่องนางปติปุชีกาที่ ๔ จบ.

๕. มจุนรียเสฏฐิวัตถุ

๔๙. ยถาปี ภมโร ปุပ္ผิ
วณฺณกนฺธิ อเหยยิ
ปเลติ รสมาทาย
เอวี่ กามะ มุนี จเร.

๕. เรื่องเศรษฐีผู้ตระหนี่

๔๙. มุนีพึงเที่ยวไปในบ้าน เหมือน
แมลงภู่ ไม่ทำดอกไม้และกลิ่นให้
ชอกช้า ถือเอาเพียงรสหวานบิน
ไป ฉะนั้น.

๕. มจฺจนฺตริยเสฏฺฐจิวตฺตฺ

ยถาปี ภมโร ปุพฺพนฺตฺติ อิมํ
 ธมฺมทေနํ สตฺถา สวตฺตฺติยํ
 วิหรนฺโต มจฺจนฺตริยโกสิยเสฏฺฐิ อารพฺภ
 กเถสิ. วตฺตฺ ราชคเห สมฺภูจิตฺ.

ราชคเณครสฺส กิร อวิทฺฐเว
 สกฺกกรณฺนาม นิคโม อโหสิ.
 ตตฺถโก มจฺจนฺตริยโกสิโย นาม เสฏฺฐิ
 อสฺติโกฏฺฐิวิภโว ปฏฺฐิสฺติ. โส
 ตินฺคฺเคน เตลพิณฺทุมฺปิ เหนว ปเรสํ
 เทติ, น อตฺตนา ปรีกฺขชฺติ.
 อิตฺิสฺส ตํ วิภวชํ เหนว
 ปุตฺตทาราทีนํ, น สมณพฺรหฺมณานํ
 อตฺถํ อนุภเวติ, รกฺขสปริกฺคฺคหิตโปกฺขรณิ
 วิย อปริภเวติ. ติจฺจชฺติ.

สตฺถา เอกทิวสํ ปจฺจฺจสมเย
 มหากรฺณาสมาปตฺติโต วุฏฺฐาย
 สกฺลโลกธาตฺยํ โพรเนยฺยพฺนฺธเว
 พุทฺธจกฺขฺนา โอลเณฺโต ปญฺจ-

๕. เรื่องเศรษฐีผู้ตระหนี่

พระบรมศาสดา ประทับ ณ
 กรุงสาวัตถี ทรงปรารภเศรษฐี ชื่อ
 โกสิยะ ผู้ตระหนี่ ตรัสพระธรรมเทศนา
 นี้ว่า ประหนึ่งแมลงภูไม่ทำดอกไม้ให้
 ชอกช้า ฉะนั้น เป็นต้น. เรื่องเกิด
 ขึ้นที่กรุงราชคฤห์.

เล่ากันว่า ได้มีนิคมชื่อว่าสักกระ
 ไมใกล้กรุงราชคฤห์. เศรษฐีจอมตระหนี่
 ชื่อโกสิยะ มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ อยู่ประจำ
 นิคมชื่อสักกระนั้น. เขาไม่ให้แม่หยาด-
 น้ำมันด้วยปลายหญ้าคาแก่คนเหล่าอื่น
 ทั้งตนเองก็ไม่บริโภคน. ดังนั้น สมบัตินั้น
 ของเขา ไร้ประโยชน์สำหรับบุตรและ
 ภริยาเป็นต้น(และ) สมณะและพราหมณ์
 เป็นของใช้สอยไม่ได้ ตั้งอยู่ประหนึ่ง
 สระโบกขรณี ที่ผิเสื่อน้ำหวงแหน
 ฉะนั้น.

วันหนึ่ง จวนสว่าง พระบรมศาสดา
 เสด็จออกจากสมาบัติ ซึ่งประกอบ
 ด้วยกรุณาใหญ่ ทรงตรวจดูหมู่สัตว์
 เผ่าพันธุ์ ที่แนะนำให้ตรัสรู้ได้ทั่วโลกธาตุ

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จตุตทาพิสโยชนมตถเก วสนุตสสุ
 เสฏฐิโน สปชาปติสสุ โสตาปตติผลสสุ
 อุปนิสสยํ อททส. ตโต ปุริมทิวเส
 ปน โส ราชานํ อุปฏฐาตุ
 ราชคหํ คนตุวา ราชูปฏฐานํ
 กตุวา อากจจนโต เอกํ ฉาตชฌตต์
 ชนปทมนุสฺสํ กุมมาสปูว์ กปลลปูว์
 ขาทนตํ ทิสฺวา ตตถ ปิปาสํ
 อุปฺปาเทตฺวา อตฺตโน ชฺวี คนตุวา
 จินเตสิ “สจาทํ ‘กปลลปูว์
 ขาทิตฺกามาโมหี’ติ วกฺขามิ, พหุ มยา
 สทฺธิ ขาทิตฺกามา ภาวิสฺสนฺติ, เอวํ
 เม พหุณี ติลตถนฺทูลสฺสปิผาณิตาทีนิ
 ปริกฺขยํ คมิสฺสนฺติ, น กสฺสจ
 กเถสฺสามี”ติ ตถนํ อธิวาเสนโต
 วิจฺรติ.

โส กจจนเต กาลे, อุปฺปนฺทฺอุป-
 ปนฺทฺทุกฺชาโต ฐมนิสฺนถตคตฺโต ชาโต,
 ตโต ตถนํ อธิวาเสตฺ
 อสฺกโกนโต กพฺภํ ปวิสิตฺวา
 มณฺจกํ อุปฺคฺยฺหิตฺวา นิปชฺชติ. เอวํ
 คโตปี ฐนหานิภเยน กสฺสจ ภิณฺจ
 น กเถสิ.

ด้วยพุทธจักขุ ทรงเห็นอุปนิสัยแห่ง
 โสตาปตติผล ของเศรษฐีพร้อมทั้งภรรยา
 ซึ่งอยู่ไกลถึง ๔๕ โยชน์. ก่อนวันนั้น
 เขาไปกรุงราชคฤห์ เพื่อบำรุงพระราช
 บำรุงพระราชแล้วกลับมา เห็นคน
 บ้านนอกคนหนึ่ง กินขนมกุมมาส
 ขนมเบื้องอย่างหิวโหย เกิดกระหายใน
 ขนมนั้น ไปเรื้อนตนเอง คิดว่า
 “ถ้าเราจักบอกว่า ‘อยากกินขนมเบื้อง’
 คนก็จักพากันอยากกินกับเราอีกหลายคน
 สิ่งของหลายอย่าง เช่น งา ข้าวสาร
 เนยใส น้ำอ้อย เป็นต้น ของเรา จัก
 ถึงความสิ้นเปลืองไป เราไม่บอกกับ
 ใคร ๆ ละ” อดกลั้นความอยาก เทียวไป.

เมื่อเวลาผ่านไป ๆ เขาหอมเหลียงลงทุกที
 ตัวมีแต่เส้นเอ็น, ต่อมาอดกลั้นความอยาก
 ไม่ไหว เข้าห้องนอนกอดเตียง, เขา
 ถึงความเป็นทุกข์เช่นนี้ กลัวเสียทรัพย์
 จึงไม่พูดอะไร ๆ กับใคร ๆ.

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อด นั ภริยา อุปสงกมิตวา
 ปิฎฐิจิ ปริมชชิตวา “กิณฑเต สามิ
 อผาสุกน”ติ ปุจฺฉิ. “น เม
 กิณฺณจิ อผาสุกํ อตฺถิ”ติ. “กิณฺณ
 โข เต ราชา กุปิโต”ติ.
 “ราชาปิ เม น กุปฺปตี”ติ. “อด
 กิณฺณเต ปุตฺตธิตาหิ ทาสกมฺมกราทีหิ
 วา กิณฺณจิ อมณาปํ กตํ อตฺถิ”ติ.
 “เอวรूपิ นตฺถิ”ติ. “กิสฺมิณฺณจิ ปน
 เต ตณฺหา อตฺถิ”ติ. เอวํ
 วุตฺเตปิ, ธนฺหานิภเยน กิณฺณจि
 อวตฺวา นิสฺสทฺโทว นิปชฺชิ.

อด นั ภริยา “กเถหิ สามิ
 กิสฺมิณฺณจิ เต ตณฺหา”ติ อาท.
 โส วจฺนํ ปรีกสิณฺโต วิย “อตฺถิ
 เม ตณฺหา”ติ อาท. “กิ ตณฺหา
 สามิ”ติ อาท. “กปลฺลปฺว
 ขาทิตฺถกาโมมฺหิ”ติ. “อด กิมตฺถํ
 เม น กเถสิ, กิ ตวํ ทลิตฺทโทสิ,
 อิทานิ สกฺลสฺสทฺทกรนิคมวาสิณํ ปโหนเก
 กปลฺลปฺวเว ปจิสฺสามิ”ติ. “กิณฺณเต

ครานั้น ภรรยาเข้าไปหาเขา
 ลูบหลัง ถามว่า “ท่านไม่สบาย หรือ
 นาย”. เศรษฐี ตอบว่า “ความไม่
 ผาสุกอะไร ๆ ไม่มีแก่ฉัน”. ภรรยา
 ถามว่า “พระราชากริ้วพี่หรือ”. เศรษฐี
 ตอบว่า “พระราชานี้ไม่กริ้วฉันดอก”.
 ภรรยาถามว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น ลูกชาย
 ลูกหญิง หรือว่าคนรอบข้าง เช่น ทาส
 กรรมกร ทำอะไรให้ท่านไม่พอใจหรือ”.
 เศรษฐีกล่าวว่า “ไม่มีกรรมแม้เช่นนั้น”.
 ภรรยาถามว่า “ท่านมีความอยาก
 อะไร ๆ หรือ”. แม้เมื่อภรรยาพูด
 เช่นนั้น เขา เพราะกลัวเสียทรัพย์
 จึงไม่พูดอะไร ๆ นอนนิ่งเฉย ๆ.

ครานั้น ภรรยาถามกับเขาว่า
 “บอกมาเถิด นาย ท่านอยากกินอะไร”.
 เขาประหนึ่งกลืนคำพูดไว้ ตอบว่า
 “ฉันอยากกิน”. ภรรยา ถามว่า
 “อยากกินอะไร นาย”. เศรษฐี ตอบว่า
 “อยากกินขนมเบื้อง”. ภรรยา กล่าวว่า
 “เช่นนั้น ทำไมไม่บอกดิฉัน, ท่านจน
 หรือไง, เดียวดิฉัน จักทอดขนมเบื้อง
 ให้พอแจกคนชาวสักร นิคมทั้งหมดเชียวะ”.

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอเตหิ, อตตโน กมมํ กตฺวา
 ขาทิสฺสนฺติ”ติ. “เตนหิ เอกฺรจฺฉวาสิํ
 ปโหนเก กปลฺลปุเว ปจิสฺสามิ”ติ.
 “ชานามหํ ตว มหฺทฺธนภาวน”ติ.
 “อิมสฺมิ เคหสามนฺเต สพฺเพสํ
 ปโหนเก กตฺวา ปจามิ”ติ.
 “ชานามหํ ตว มหฺชฺฉมาสยภาวน”ติ.
 “เตนหิ เต ปุตฺตทการมตฺตสฺเสว
 ปโหนกํ กตฺวา ปจามิ”ติ. “กินฺเต
 เอเตหิ”ติ. “กิ ปน ตฺยฺหณฺจ
 มยฺหณฺจ ปโหนกํ กตฺวา ปจามิ”ติ.
 “ตฺวํ กิ กริสฺสสิ”ติ.

เศรษฐี กล่าวว่า “คนเหล่านั้น มี
 ประโยชน์อะไรแก่เธอ พวกเขาทำงาน
 ของตน ก็จักกิน (ของ ตน)”. ภรรยา
 กล่าวว่า “เช่นนั้นฉันจักทอดขนมเบี้อง
 ให้พ่อแจกคนตรอกเดียวกัน”. เศรษฐี
 กล่าวว่า “ฉันทราบว่ เธอเป็นคนรวย”.
 ภรรยา กล่าวว่า “ฉันจะทอดให้พ่อแจก
 แก่คนทั้งปวงใกล้ ๆ เรือน”. เศรษฐี
 กล่าวว่า “ฉันรู้ว่าเธอมีอธฺยาศัย
 กว้างขวาง”. ภรรยา กล่าวว่า
 “เช่นนั้นจะทอดแจกให้พ่อเพียงแก่ลูกเมีย
 ท่านเท่านั้น”. เศรษฐี กล่าวว่า
 “คนเหล่านั้นจะมีประโยชน์อะไรแก่เธอ”.
 ภรรยา กล่าวว่า “ดิฉันจะทอดให้
 เพียงพอสำหรับท่านและดิฉัน”. เศรษฐี
 กล่าวว่า “เธอจักทำ ทำไม”.

“เตนหิ เอกกสฺเสว เต ปโหนกํ
 กตฺวา ปจามิ”ติ. “อิมสฺมิ จานเ
 ปจฺจมานเ, พหุ ปจฺจาสิสฺสนฺติ,
 สกฺลตณฺฑุเล จเปตฺวา กิณฺนตณฺฑุเล
 จ อฺทฺธนกปลฺลทานิ จ อาทาย
 โถกํ ชีรสปิรมฺธฺพณิตณฺจ คเหตุวา
 สตฺตฏฺฐมิกสฺส ปาสาทสฺส อฺปริตลํ

ภรรยา กล่าวว่า “เช่นนั้นจะทอดให้ท่าน
 คนเดียวก็พอ”. เศรษฐี กล่าวว่า “เมื่อ
 เธอทอดขนม ณ ที่นี้, คนจํานวนมาก
 ก็หวัง(กิน)ด้วย, เธอจงเว้นข้าวสาร
 (ที่ตีไว้)ทั้งสิ้น ถือเอาข้าวสารหักเตาไฟ
 และกระเบี้อง ถือเอา นํ้านม เนยใส
 นํ้าผึ้ง และนํ้าอ้อย หน้อยหนึ่ง ขึ้นไป

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อารุห ปจ, ตตถาหิ เอกโกว ทอดบนปราสาท ๗ ชั้นเกิด, ฉันท
 นิสิติตวา ขาทิสสามิ”ติ. สา จักนั่งกินที่นั่นเพียงคนเดียว”. นาง
 “สาธู”ติ ปฏิสฺสูณิตวา คเหตุพพฺ คหิตวา
 คหาเปตวา ปาสาทมารุห ทาสโย
 วิสฺสชเชตวา เสฏฺฐิ ปกโกสาเปสิ,
 โส อาทิตโต ปฏฺจาย ทวารานิ
 ปิทหนโต สพฺพทวารेषุ สฺมุจฺจิกฺกานิ
 ทตฺวา สตฺตมํ ตลํ อภิรฺยุหิตวา
 ตตฺถปิ ทวารํ ปิทหิตวา นิสิติ.
 ภริยาปิสฺส อุตฺธเน อคฺคิ ชาเลตวา
 กปลลํ อารोเปตวา ปุเว ปจิจฺฉุ
 อารภิ.

อก สตฺถา ปาโตว
 มหาโมคคฺลฺลานตฺเถรํ อามนฺเตสิ
 “เอโส โมคคฺลฺลาน ราชคหฺสฺส
 อวิทฺุเร สกฺกกรนิคฺเค มจฺจฺริยเสฏฺฐิ
 ‘กปลลปุเว ขาทิสสามิ”ติ อณฺเณสํ
 ทสฺสนภเยน สตฺตมฺมิเก ปาสาท
 กปลลปุเว ปจาเปสิ, ตฺวํ ตตฺถ
 คนฺตฺวา เสฏฺฐิ ทเมตฺวา นิพฺพิเสวณํ
 กตฺวา อุกฺโกปี ชายปติเก ปุเว
 จ ชีรสปฺปิสมฺธฺพานิ ตานิ จ
 คหาเปตวา อตฺตโน พเลน เชตวนํ

ทอดบนปราสาท ๗ ชั้นเกิด, ฉันท
 จักนั่งกินที่นั่นเพียงคนเดียว”. นาง
 รับคำว่า “ดีละ” ส่งทาสีให้ชนของที่
 ควรถือเอา ขึ้นปราสาท ไล่ นางทาสี
 ลงไป ให้เชิญเศรษฐีขึ้นมา. เศรษฐีนั้น
 ปิดประตูใส่ลิ่มสลักทุก ๆ ประตู เริ่มแต่
 ประตูแรก ขึ้นไปถึงชั้นที่ ๗ ปิดประตูนั่ง
 ณ ชั้นนั้น. ฝ่ายภรรยาของเขาติดไฟที่
 เต้าไฟ ยกกระเบื้องขึ้นตั้ง เริ่ม
 ทอดขนม.

ครั้งนั้น พระศาสดาตรัสเรียก
 พระมหาโมคคัลลานเถระมาแต่เข้าตรู
 ตรัสว่า “โมคคัลลานะ ณ สักกรนิคม
 ไม่ไกลกรุงราชคฤห์ เศรษฐีผู้ตระหนี่นั้น
 คิดว่า ‘เราจักกินขนมเบื้อง’ กลัวคนอื่น
 เห็น จึงให้ภรรยาทอดขนมเบื้องบน
 ปราสาท ๗ ชั้น, เธอจึงไป ณ ที่นั้น
 ทรมานเศรษฐีให้รู้สำนึก ให้ ๒ ผัวเมีย
 ถือขนม น้านม เนยใส น้ำผึ้งและ
 น้ำอ้อย มาพระเชตวัน ตามกำลังของตน,
 วันนี้เราพร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูปจักนั่งทำ

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาเนหิ,   อชฺชาหํ   ปณฺจหิ   ภัตฺตกิจด้วยขนมในวิหารนั้นแหละ”.

ภิกขุสฺเตหิ   สทฺธิ   วิหาระเยว

นีสิติสฺสามิ,   ปุเวเหว   ภาตฺตกิจจ

กริสฺสามิ”ติ.

เถโร “สาธฺ ฆนฺเต”ติ สตฺถุ
 วจนํ   สมฺปฏิจฺจิตฺวา   ตาวเทว
 อิทฺธิพลฺเน   ตํ   นิคมํ   กนฺตฺวา
 ตสฺส   ปาสาทสฺส   สีหปณฺชฺรทฺวาระ
 สุนิวตฺโต   สุปารุโต   อากาสะเยว
 มณฺธิรูปกํ   วย   อฏฺฐาสิ.   มหาเสฏฺฐิโน
 เถโร   ทิสฺวาว   หทยมํสํ   กมฺปิ.

โส “อหํ   เอวรูปานํเอว   ฆเยน
 อิมํ   จานํ   อากโต,   อยญจ
 อากนฺตฺวา   วาตปานทฺวาระ   จิตฺ”ติ
 กเหตุพฺพคฺคหณํ   อปสฺสนฺโต   อคฺคิมฺหิ
 ปกฺขิตฺตโลณสฺกฺขร่า   วย   โรเสน
 ตฏฺฐตฺถายนฺโต   เอวมาห   “สมณ
 อากาสะ   จตฺวาว   ก็   ลภิสฺสสิ,
 อากาสะ   อปเท   ปทํ   ทสฺเสตฺวาว
 จงฺกมฺนฺโตปิ   เหนว   ลภิสฺสสิ”ติ.
 เถโร   ตสฺมีเยว   จาเน   อปราปรํ
 จงฺกมิ.   เสฏฺฐิ   “ตฺวํ   จงฺกมฺนฺโต

พระเถระ   รับพระดำรัสพระ-
 ศาสตราว่า “ดีละพระเจ้าข้า”   ไปถึง
 นิคมนั้นทันที   ด้วยกำลังฤทธิ์   นุ่งห่ม
 เรียบร้อย   ยืนที่ช่องสี่หบัญชรปราสาท
 นั้น   เหมือนแก้วมณีลอยเด่นกลางอากาศ
 ฉะนั้น.   เพราะเห็นพระเถระ มหาเศรษฐี
 ก็ใจสันสะท้าน.

เขาคิดว่า   “เพราะกลัวคนเช่นนี้แหละ
 เราจึงแอบมาอยู่ที่นี้   แต่สมณะนี้ก็ยังมา
 ยืน ณ   ช่องหน้าต่างได้”   ไม่เห็น
 เครื่องมือที่ตนช่วยเอาได้   เดือดดาลเปล่ง
 เสียงดังตฺฐะ ๆ   ประหนึ่งก้อนเกลือกที่ถูก
 ไปรยไฟ   กล่าวอย่างนี้ว่า “สมณะ
 ท่านยืนกลางอากาศจักได้อะไร,   ถึง
 จงกรมแสดงรอยเท้ากลางอากาศ   ซึ่ง
 ไร้ว่องรอย   ก็จักไม่ได้”.   พระเถระ
 จงกรมกลับไปกลับมา   ณ   ที่นั่นแล.
 เศรษฐีกล่าวว่า   “ท่านจงกรมอยู่จักได้

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ก็ ลภิสฺสสิ, อากาเส ปลฺลงฺเกน อะโร ถึงนั่งขัดสมาธิกลางอากาศ ก็
 นิสฺสทนฺโตปิ น ลภิสฺสสิเอวา”ติ จักไม่ได้เช่นกัน”. พระเถระนั่งขัดสมาธิ
 อาห. เถโร ปลฺลงฺกํ อากุชิตฺวา แล้ว.
 นิสฺสิท.

อถ นํ “อากาเส นิสฺสทนฺโตปิ
 ก็ ลภิสฺสสิ, อากนฺตฺวา
 วาตปานอุมฺมาเร จิตฺตปิ น
 ลภิสฺสสิ”ติ อาห. เถโร อุมฺมาเร
 อฏฺฐาสิ. อถ นํ “อุมฺมาเร
 จิตฺตปิ ก็ ลภิสฺสสิ, ชูมายนฺโตปิ
 น ลภิสฺสสิเอวา”ติ อาห. เถโรปิ
 ชูมายิ. สกฺลปาสาโท เอกธฺมโม
 อโหสิ.

เสฏฺฐจฺฉินฺ อกฺขิณํ สุจฺฉิยา วิชฺฌนกาโล
 วยิ อโหสิ. เกหชฺฌายนภายน ปน
 “ตฺวํ ปชฺชณฺโตปิ น ลภิสฺสสิ”ติ
 อวตฺวา “อโย สมโน สฺมุจฺ
 ลคฺโค, อลทฺธา น คมิสฺสติ,
 เอกมสฺส ปุวํ ทาเปสฺสามิ”ติ
 ภริยํ อาห “ภทฺเท เอกํ
 ชุทฺทกปุวํ ปจิตฺวา สมณสฺส
 ทตฺวา อโยเชหิ นนฺ”ติ. ส

ครั้งนั้น เศรษฐีกล่าวกับท่านว่า
 “ท่านนั่งกลางอากาศจักได้อะไร ถึงมา
 ยืนที่ธรณีหน้าต่างก็จักไม่ได้”. พระเถระ
 ได้ยืนที่ธรณี. ครานั้น เขากล่าว กับ
 ท่านว่า “ท่านยืนที่ธรณี จักได้อะไร
 ถึงบั้งหวนควัน ก็จักไม่ได้”. ฝ่าย
 พระเถระบั้งหวนควันแล้ว. ปราสาท
 ทั้งหมดเกิดกลุ่มควันเป็นอันเดียวกัน.

อาการเป็นเสมือนเวลาเศรษฐี ถูกเข็ม
 แทงตาทั้ง ๒ ข้าง. แต่เพราะกลัว
 ไฟไหม้เรือน เศรษฐี ไม่กล้ากล่าวว่า
 “ถึงท่านให้ไฟโพลง ก็จักไม่ได้” คิดว่า
 “สมณะนี้เกี่ยวข้องกับด้วยดี ไม่ได้ ก็คง
 ไม่ไป เราจักให้ถวายขนมท่านสักชิ้น
 หนึ่ง” กล่าวกับภรรยาว่า “นางผู้เจริญ
 เธอจงทอดขนมชิ้นเล็ก ๆ สักชิ้นหนึ่ง
 ถวายสมณะ ส่งท่านไปเสียเถิด”.

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โถกเอาจ โปฏฐ กปลลปาตีย์
 ปกฺขิปี. มหาปุโว หุตฺวา สกฺลปาตี
 ปุเรตฺวา อุตฺธมาโต อฏฺฐาสี.

เสฏฺฐี ตํ ทิสฺวา “พหุ
 ตยา ปิฏฺฐํ คหิตํ ภวิสฺสตี”ติ
 อฏฺฐาย สยเมว ทพฺพิกณฺเณน
 โถกํ ปิฏฺฐํ คเหตุวา ปกฺขิปี.
 ปุโว ปุริมฺปุโวโต มหนฺตโร ชาโต.
 เอวํ ยํ ยํ ปจฺติ, โส โส
 มหนฺตมหนฺโตว โหติ. โส
 นิพฺพินฺโน ภริยํ อահ “ภทฺเท
 อิมสฺส เอกํ ปุวํ เทหิ”ติ. ตสฺสา
 ปจฺฉิโต เอกํ ปุวํ คณฺหนฺติยา,
 สพฺเพ เอกาทฺธา อลฺลียิสฺสุ. सा
 เสฏฺฐี อահ “สามี สพฺเพ
 ปุวา เอกโต ลคฺคา, วิสุํ กาคฺ
 น สกฺโกมี”ติ. “อหํ ภริยสฺสามี”ติ
 โสปี กาคฺ นาสกฺขิ.

อุภปิ ชนา โภฏฺยํ คเหตุวา
 กทฺลนฺตาปี วิโยเชตฺถํ นาสกฺขิสฺสเอว.
 อตฺสส ปุเวหิ สทฺธิ วายมฺนตฺสเสว,
 สรีโรเต สทา มุจฺจิสฺสุ, ปีปาสา
 อุปจฺฉิซฺชิ. ตโต ภริยํ อահ

นางหยอดแบ่งลงภาตกระเบื้องนิตเดียว.
 ขนมหลับกลายเป็นขนมชิ้นใหญ่ พองขึ้น
 เต็มทั่วทั้งภาตตั้งอยู่.

เศรษฐี เห็นเหตุนั้น กล่าวว่า
 “หล่อนคงหยิบแบ่งมากไป” ลุกขึ้นใช้มุ่ม
 ทัพพี ตักแบ่งหน่วยหนึ่งหยอดเองทีเดียว.
 ขนมหลับใหญ่กว่าขนมชิ้นเดิม. ขนมชิ้น
 ที่เศรษฐีทอดอย่างนั้น กลับใหญ่โตยิ่งขึ้น
 ไปอีก. เขาเบื่อหน่าย จึงกล่าวกับภรรยา
 ว่า “นางผู้เจริญ เธอจงถวายขนมสมณะ
 สักชิ้นหนึ่งเถิด”. เมื่อนางหยิบขนม
 จากกระเช้าชิ้นหนึ่ง ขนมหลับติดกัน
 เป็นแพทั้งหมด. นางจึงกล่าวกับเศรษฐีว่า
 “นาย ขนมหลับติดกันหมดแล้ว ดิฉัน
 ฉีกออกไม่ได้”. ฝ่ายเขา กล่าวว่า
 “ฉันทำเอง” ก็ไม่อาจแยกออกได้.

ทั้ง ๒ คน ถึงช่วยกันจับริมดึงออก
 ก็ไม่อาจแยกออกได้. เมื่อเศรษฐีปล้ำกับ
 ขนม เหนือก็โสมร่าง หายหิวไปทันที.
 ครานั้น เขากล่าวกับภริยาว่า “นาง
 ผู้เจริญ ฉันไม่ต้องการขนมแล้ว เธอ

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“ภทเท น เม ปุเวหิ อตุโถ,
 ปจฉิยา สทฐิเยว อิมสฺส ภิกขุสฺส
 เทหิ”ติ. สา ปจฉิ อาทาย เถร
 อุปสงฺกมิ. เถโรปิ อุกินฺนํ ฌมฺม
 เทเสสิ, ตินฺณํ รตนานํ คุณฺ
 กเตสิ, “อตุถิ ทินฺนํ อตุถิ
 ยิฏฺจนฺ”ติ ทานาทินํ ผลํ คคณตฺเต
 ปุณฺณจนฺทํ วยิ ทสฺเสสิ.

ตํ สุตฺวา ปสนฺนจิตฺโต
 เสฏฺฐิ “ภนฺเต อากนฺตฺวา อิมสฺมิ
 ปลฺลนฺเก นิสฺสิตฺวา ปริภุญฺชถา”ติ
 อาห. เถโร “มหาเสฏฺฐิ
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ ‘ปุเว ชาทิสฺสามิ’ติ
 ปญฺจหิ ภิกขุสฺสเดหิ สทฐิ วิหารเ
 นิสฺสินฺโน, ตุมฺหากํ รุจฺยา สติ,
 เสฏฺฐิ ภริยํ ปุเว จ ชีราทีนิ
 จ คณฺหาเปถ, สตุฏฺฐ สนฺติกํ
 คมฺิสฺสามา”ติ อาห. “กหํ ปน
 ภนฺเต เอตฺรหิ สตุฏฺฐา”ติ. “อิโต
 ปญฺจจตุตฺตาทิสฺโยชนมตฺตเก เขตฺวาน-
 มหาวิหารเ เสฏฺฐิ”ติ.

จงถวายแก่ภิกษุรูปนี้พร้อมด้วยกระเช้า
 เกิด”. นางหิ้วกระเช้าเข้าไปหาพระเถระ.
 พระเถระแสดงธรรมแก่คนทั้งสองกล่าว
 คุณพระรัตนตรัย แสดงผลทานที่บุคคล
 ให้เป็นต้น ให้เป็นประหนึ่งพระจันทร์เพ็ญ
 บนท้องฟ้าว่า “ทานที่บุคคลให้ กิติ
 ยัญที่บุคคลบูชา กิติ มีผล”.

เศรษฐีฟังคำนั้นแล้วมีจิตเลื่อมใส
 กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านจง
 มานั่งฉันบนบัลลังก์นี้เถิด”. พระเถระ
 กล่าวว่า “มหาเศรษฐี พระสัมมา-
 สัมพุทฺธเจ้า พร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูป
 ประทับนั่งภายในวิหาร ด้วยพระหฤทัย
 ว่า ‘จักเสวยขนม’ เมื่อท่านชอบใจ
 เศรษฐี ท่านจงให้ภรรยา ถือเอาขนม
 และน้ำนมเป็นต้น พวกเราจักไปสำนัก
 พระศาสดา”. เศรษฐี ถามว่า “บัดนี้
 พระศาสดาประทับ ณ ที่ไหนแล้ว
 ขอรับ”. พระเถระ กล่าวว่า “ประทับ
 ณ เขตวันมหารวิหาร ไกลจากที่นี่ ๔๕
 โยชน์ เศรษฐี”.

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“ภนฺเต กาลํ อนตฺตํกมิตฺวา เอตฺตํ
 อทฺธานํ กถํ คมิตฺสํมา”ติ.
 “มหาเสฏฺฐิ ตุมฺหากํ รุจฺยา สติ,
 อหํ โว อตฺตโน อิทฺธิพฺเลน
 เนสฺสามิ, ตุมฺหากํ ปาสาเท
 โสปานสึสํ อตฺตโน จาเนอว
 ภวิสฺสติ, โสปานปริโยสานํ ปน
 เซตวนทวารโกฏฺจเก ภวิสฺสติ,
 อฺปริปาสาทา เหฏฺฐาปาสาทํ
 โอตฺรณกาลมตฺเตน โว เซตวนํ
 เนสฺสามิ”ติ. โส “สาธฺ ภาณฺเต”ติ
 สมฺปฺยจฺฉิ.

เถโร โสปานสึสํ ตตฺถ
 กตฺวา “โสปานปาทมุลํ เซตวน-
 ทวารโกฏฺจเก โหตุ”ติ อธิฏฺฐาสิ.
 ตํ ตเถว อโหสิ. อิติ เถโร
 เสฏฺฐิณฺจ เสฏฺฐิภริยณฺจ อฺปริปาสาทา
 เหฏฺฐาปาสาทํ โอตฺรณกาลโต
 จิปฺปตฺรํ เซตวนํ สมฺปาเปสิ. เต
 อฺภปิ สตฺถาโร อฺปสงฺกมิตฺวา กาลํ
 อาโรเจสุ. สตฺถา ภาตฺตคฺคํ
 ปวิสฺสิตฺวา ปณฺณตฺตปวฺรพุทฺธาสนเ
 นิสฺสีทิ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณ.

เศรษฐี กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ
 หนทางไกลเพียงนี้ พวกเราจะไปไม่ไห้
 ล่วงเลยเวลา(ฉัน) ได้อย่างไร?”.
 พระเถระ กล่าวว่า “มหาเศรษฐี เมื่อ
 ท่านขบใจ เราจักนำท่านทั้ง ๒ ไปด้วย
 กำลังฤทธิ์ของตน ห้วงนั้นได้ปราสาทท่าน
 จักตั้งอยู่ที่ของตน แต่เชิงบันได จักมีที่
 ชุ่มประตูประเซตวัน เราจักนำท่านทั้ง ๒
 ไปพระเซตวัน โดยใช้ระยะเวลาลงจาก
 ปราสาทชั้นบนไปยังชั้นล่าง”. เขารับว่า
 “ดีละ ขอรับ”.

พระเถระ ทำห้วงบันไดไว้ที่นั่นแล้ว
 อธิษฐานว่า “ขอเชิงบันได จงมีที่
 ชุ่มประตูประเซตวัน”. เชิงบันไดนั้น
 ได้เป็นเช่นนั้นแล้ว. พระเถระทำให้
 เศรษฐีและภรรยา ถึงพระเซตวันเร็วกว่า
 ระยะเวลาลงจากปราสาทชั้นบนไปชั้น-
 ล่าง. สองสามีภรรยา เข้าเฝ้าพระ-
 ศาสดากราบทูลถึงเวลา. พระศาสดา
 เสด็จเข้าโรงฉัน ประทับนั่งบนบวร-
 พุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ พร้อมภิกษุสงฆ์.

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาเสฏฐี พุทธบุปฺมุขสุส ภิกฺขุสงฺฆสุส มหาเศรษฐี ถวายน้ำทักษิโณทก แต่
 ทกฺขิโณทกํ อทาสี. ภริยา ภิกฺขุสงฺฆํ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข.
 ตถาคตสุส ปตฺเต ปูว์ ปติฏฺฐาเปสิ. ภรรยาตักขนมใส่บาตรพระตถาคตแล้ว.
 สตุถา อตฺตโน ยาปนมตฺตํ ปูว์ พระศาสดา ทรงรับขนม เพียงพอแก่
 คณฺหิ. ปญฺจสตา ภิกฺขุปี อัดภาพ. ถึงภิกษุ ๕๐๐ รูป ก็รับขนม
 ยาปนมตฺตํ ปูว์ คณฺหิสฺสุ. เสฏฺฐี พอแก่อัดภาพเช่นกัน. เศรษฐี ถวาย
 ชีรสบุปฺมธฺมาเนตฺสกุขราทีนึ ททมาโน น้านม เนยใส น้าผึ้ง น้าอ้อย และ
 อคมาสิ. สตุถา ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ น้าตาลกรวด เป็นต้น ได้ไปแล้ว.
 สหฺฐี ภาตฺตกิจฺจํ นิฏฺฐาเปสิ. พระศาสดาพร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูป ฉัน
 มหาเสฏฐีปี สหฺฐี ภริยาย เสร็จแล้ว. ฝ่ายมหาเศรษฐีพร้อมภรรยา
 ยาวทตฺถํ ปูว์ ขาหิ. ปูวานํ บริโภคขนมตามต้องการ. ปราภวฺว่า
 ปรีโยसानเมว น ปญฺญาตติ. สกล- ขนมไม่หมดเลย. ถึงเขาถวายขนมแก่
 วิหาราเร ภิกฺขุขณฺณจ วิมาสาทานณฺจ ภิกษุทั่ววิหาร และให้กับคนกินเดน
 ทินฺเนสุปี, ปรียนฺโต น ปญฺญาตเตว. ขนม ก็ไม่มีหมด. เขาทั้ง ๒ จึงกราบทูล
 “ภนฺเต ปูวา ปรีกฺขยํ น พระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์
 คจฺฉนฺตี”ติ ภาควโต อารโจะสุ. ผู้เจริญ ขนมไม่หมด พระเจ้าข้า”.
 “เตนหิ เขตวนทวารโกฏฺฐเก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้ากระนั้น
 ฉนฺนุเทธา”ติ. อถ เต ทวาร- ท่านทั้ง ๒ จงทิ้งที่ชุ่มประดูพระเชตวัน”.
 โกฏฺฐกสุส อวิทฺุเร ปพฺพการจาเน ลำดับนั้น เขาทั้ง ๒ ทิ้งที่เงื่อมใกล้ชุ่ม
 ฉนฺนุทยีสฺสุ. อชฺชาปี ตํ จานํ ประดูพระเชตวัน. ทุกวันนี้ ที่นั้น ก็ยัง
 “กปลฺลปูวปพฺพการนุ”เตว ปญฺญาตติ. ปราภวฺชื่อว่า “เงื่อมขนมเบื่อง”.
 มหาเสฏฐี สภริโย ภาควนฺตํ มหาเศรษฐี พร้อมภรรยาเข้าเฝ้าพระ-
 อุปฺสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมณฺตํ ผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้ว ยืน ณ

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อฏฐาสี. ภควา อนุโมทนํ
 อกาสิ. อนุโมทนาวसानะ อโภปิ
 โสตาปัตติผล ปติฏจาย สตุถารํ
 วนุทิตวา ทวารโกฏจเก โสปานํ
 อารุห อตตโน ปาสาเทเยว
 ปติฏจหิสฺสุ.

ตโต ปฏจาย เสฏฺฐิ
 อสิติโกฏฺฐนํ พุทฺธสาสนะเอา วิกฺกิริ.
 ปุณทิวเส ปน สายณฺหสมเย
 ฐมฺมสภายํ สนฺนิปติตา ภิกฺขุ
 “ปสฺสถาวุโส มหาโมคคฺคฺลฺลานตฺเถรสฺส
 อานุกาเว, อนุปฺหจฺจ นาม สทฺธํ
 อนุปฺหจฺจ โภเก มจฺจริยเสฏฺฐิ
 มุหฺตเตน ทมิตฺวา นิพฺพิเสวานํ
 กตฺวา ปุเว คาหาเปตฺวา เขตฺวานํ
 อาเนตฺวา สตุถุ สมฺมุขํ กตฺวา
 โสตาปัตติผล ปติฏจาเปสิ, อโห
 มหานุกาโว เถโร”ติ เถรสฺส
 คุณฺภถํ กถเนตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ.

สตุถา ทิพฺพาย โสตธาตฺยา
 ภิกฺขุณฺถ กถํ สุตฺวา อากนฺตฺวา
 “กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ

ส่วนข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคทรง
 ทำอนุโมทนาแล้ว. เวลาอนุโมทนาจบ
 สองสามมีภรรยาตั้งอยู่ในโสตาปัตติผล
 ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว เดินขึ้น
 บันไดที่ซุ้มประตู พลันก็สถิตที่ปราสาท
 ของตน.

ตั้งแต่นั้นมา เศรษฐี บริจาคทรัพย์
 ในพุทธศาสนาถึง ๘๐ โกฏิ. ก็ในวัน
 รุ่งขึ้นเวลาเย็น พวกภิกษุ ประชุมกันใน
 โรงธรรมนั่งพูดกันถึงคุณพระเถระว่า
 “พวกท่าน จงดูลักษณะพระมหา-
 โมคคัลลานะเถิด ผู้มีอายุ, ท่านชื่อว่า
 ไม่กระทบกระทั่งศรัทธา ไม่กระทบ-
 กระทั่งโภคะ ครูเดียวเท่านั้น ทรมาน
 เศรษฐีตระหนี่ ทำให้สำนักได้ ให้นำ
 ขนมมาพระเชตวัน วางไว้เฉพาะ
 พระพักตร์พระศาสดา ให้ตั้งอยู่ในโสตา-
 ปัตติผล, ช่างน่าอัศจรรย์ พระเถระมี
 อานุกาพมากจริง ๆ”.

พระศาสดา ทรงสดับถ้อยคำพวกภิกษุ
 ด้วยโสตธาตุทิพย์ เสด็จมาตรัสถามว่า
 “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุม

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา เรื่องอะไรกัน” เมื่อพวกภิกษุกราบทูล
 “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต, “ภิกฺขเว ว่า “เรื่องชื่อนี้” จึงตรัสสรรเสริญ
 กุลทมเคน นาม ภิกฺขุณา พระเถระว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดา
 อนุปฺหจฺจ สทฺธํ อนุปฺหจฺจ โภเค ภิกษุทรมานสกุลไม่กระทบกระทั่งศรัทธา
 กุลํ อกิลเมตฺวา อวิเหเจตฺวา (หรือ) โภคะ ไม่ทำสกุลให้ชอกช้ำ ไม่
 ปุပ္ผโต เรณู คณฺหนฺเตน ฆมเรน เบียดเบียน เป็นประหนึ่งแมลงภู่เกล้า
 วย อุปสงฺกมิตฺวา พุทฺธคฺคณฺ์ ละอองดอกไม้ เข้าไปหาสกุล ควรให้
 ชานาเปตพฺพํ, ตาทิสฺส มม เข้าใจเรื่องพุทธคุณ, โมคคัลลานะ
 ปุตุโต โมคคัลลานอ”ติ เถรํ บุตรเราเป็นเช่นนั้น” ตรัสพระคาถานี้
 ปลฺลิตฺวา อิมํ คาถมาห ว่า

๔๘. “ยถาปี ฆมโร ปุပ္ผํ
 วณฺณคณฺธํ อเหจฺยํ
 ปลฺเลติ รสมาทาย,
 เอวํ กามเม มฺหิ จเร”ติ.

ตตฺถ ฆมโรติ ยา กาจิ
 มธฺกฺรชาติ. ปุပ္ผนฺติ ปุပ္ผาราม
 จรฺนโต ปุပ္ผณฺจ วณฺณณฺจ คณฺธณฺจ
 อวิเหเจนฺโต อวินาเสนฺโต จรตีติ
 อตฺโต. ปลฺเลตีติ เอวํ จริตฺวา
 ยาวตตฺถํ รสํ ปิวิตฺวา อปรปี
 มธฺกฺรณตฺถาย อาทาย ปลฺเลติ.
 สฺส เอกํ วณฺคณฺธํ อชฺโฆคฺเหตฺวา

๔๘. “มฺหิ พิงเทียวไปในบ้าน เหมือน
 แมลงภู่ไม่ทำดอกสีและกลิ่นให้ชอก-
 ช้ำ ดูดเอาเพียงรสหวานบินไป”
 ฉะนั้น.

ชาติแห่งสัตว์ทำน้ำหวานบางชนิด
 ชื่อว่า แมลงภู่ ในพระคาถานั้น. คำว่า
 ดอกไม้ เป็นต้น ความว่า แมลงภู่
 บินไปสวนดอกไม้ ไม่ทำให้ดอก สี
 และกลิ่น ชอกช้ำ คือ ไม่ให้เสียหาย
 บินไป. คำว่า บินไป ความว่า
 ครั้นบินไปเช่นนั้นแล้ว ดื่มน้ำตาม
 ต้องการคาบเอารสอื่นไปเพื่อประโยชน์

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอกสมัย รุกขสุสิเร รชมิสุสกำ
 รสั จเปตวา อนุปุพเพน มธรรสั
 มธุ กโรติ, น ตสฺส
 ปุพฺพารามะ จริตฺตปฺปจฺจยา ปุพฺผ
 วา วณฺณํ วา คณฺฐํ วาสฺส
 วิกจฺจติ, อถโข สพฺพํ ปากติกเมว
 โหติ.

แก่การทำน้ำหวานบิณไป. แมลงภู่ที่นั้น
 ร่อนลงปารกแห่งหนึ่งเก็บน้ำเจือธูลีใน
 โพรงไม้แห่งหนึ่ง ทำน้ำหวานให้กลายเป็น
 เป็นน้ำผึ้ง ตามลำดับ, ดอกไม้ หรือสี
 และกลิ่นของดอกไม้ที่นั้น ก็ได้ชอกเข้าไป
 เพราะปัจจัยที่แมลงภู่ที่นั้นเที่ยวไปในสวน
 ดอกไม้ โดยที่แท้ทุกอย่างยังคงเป็น
 เหมือนเดิมอยู่นั่นเอง.

เอวํ คามะ มุณี จเรติ เอวํ
 เสชาเสชภะโท อนาคตาเรียมุณี
 กุลปฏีปาฎิยา คามะ ภิกขุ
 คณฺหนฺโต จเรตีติ อตุโถ. น
 หิ ตสฺส คามะ จรณปฺปจฺจยา
 กุลานํ สทฺธาหานิ วา โภคหานิ
 วา โหติ, สทฺธาปิ โภคาปิ
 ปากติกาวิ โหนฺติ. เอวํ จริตฺวา
 จ ปน นิกฺขมิตฺวา เสชมุณี
 ตาว พหิคามะ อุกกผาสุกกฏจาเน
 สงฺฆาฎิ ปณฺญาเปตฺวา นิสินฺโน
 อุกฺขภณฺฑชนวนปฏิจฺฉาทนปฺตฺตมํสุปฺมาเสน
 ปจฺจเวกฺขนฺโต ปิณฺฑทปาทํ ปริภุญฺชิตฺวา
 ตถารูปี วนสนฺฑํ อนุปริสิตฺวา
 อชฺชตฺตติกกมฺมฏฺจานํ สมฺมสนฺโต

คำว่า มุณี ฟังเที่ยวไปในบ้าน
 ฉะนั้น ความว่า พระอนาคตาเรียมุณี
 แยกเป็นเสชและอเสช ก็ฉะนั้น เที่ยว
 รับภิกษาในบ้าน ตามลำดับสกุล.
 แท้จริง เพราะปัจจัยแห่งการที่มุณีที่นั้น
 เที่ยวไปในบ้าน ก็ได้ทำให้สกุลทั้งหลาย
 เสื่อมศรัทธา หรือเสื่อมโภคะ, ศรัทธา
 และโภคะ ก็คงเป็นเช่นเดิม. ก็พระ-
 เสชมุณีและพระอเสชมุณี ครั้นเที่ยวไป
 เช่นนั้น ออกมาแล้ว, พระเสชมุณี
 ปุสังฆาฎินั่ง ณ สถานที่ที่มีความสบาย
 ด้วยน้ำ ภายนอกหมู่บ้าน พิจารณา
 อาหาร บิณฑบาตเปรียบเหมือนน้ำมัน
 หยอดเพลลา ผ้าปิดแผล และเนื้อบุตร
 ฉนั้นบิณฑบาต เข้าราวป่าเช่นนั้น

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จตุตทาโร มคฺเค จตุตทาริ ผลานิ
 หตฺถกตฺตานเวย กโรติ, อเสขมฺนิ ปน
 ทิฏฺฐจรมฺมสุขวิหารมณฺเฑชฺติ. อยมสฺส
 ภมฺเรน สทฺธิ มชฺฌกรณฺสริกฺขตา
 เวทิตพฺพา. อิท ปน ชีณาสโว
 อธิปเปโต.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปัตติผลาทีนึ
 ปาปฺณีสฺสุติ.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ วตฺวา
 อุตฺตริปิ เถรสฺส กุณฺํ ปกาเสตุ
 “น ภิกฺขเว อิทาเนว โมคคัลลาเนน
 มจฺจนฺตริยเสฏฺฐิ ทมิโต, ปุพฺเพปิ
 นํ ทเมตฺวา กมฺมผลสมฺพนฺธ
 ชานาเปสิเอวา”ติ อิมมตฺถํ ปกาเสนฺโต
 อตีตํ อahrtิวา

“อุโป ขณฺฐา อุโป กุณฺี,
 อุโป วิสมจกฺขุกา
 อุภินฺนํ ปิพกา สีเส”

พิจารณากรรมฐานภายในทำมรรค ๔
 ผล ๔ ให้อยู่ในเงื้อมมือ, ส่วนพระ-
 อเสขมุนีประกอบอยู่สบายในทิวธรรม.
 บัณฑิต พึงทราบว่ามุนีกับแมลงภู่
 พ้องกันเรื่องการทำน้ำหวานนี้. แต่ที่นี้
 พระศาสดาประสงค์ ถึงพระชีณาสพ.

เวลาจบเทศนา ชนจำนวนมาก บรรลุ
 โสตาปัตติผล เป็นต้น.

พระศาสดา ครั้นตรัสพระธรรม-
 เทศนานี้แล้ว เพื่อประกาศคุณพระ-
 เถระให้ยิ่งขึ้น จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย
 มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้นที่โมคคัลลานะ ทรมาน
 เศรษฐีตระหนี่ กาลก่อนเขาก็ทรมาน
 เขาเช่นกัน ทำให้ทราบถึงความเกี่ยว
 เนื่องกันแห่งกรรมกับผลกรรม” เมื่อ
 ประกาศเนื้อความนี้ จึงนำอดีตนิทาน
 มาสาธก ตรัสอิลลีสชาดก นี้ว่า

“ทั้ง ๒ คน เป็นคนกระโจก เป็น
 คนค่อม เป็นคนตาเหล่ บนศีรษะมี
 ต่อม เราไม่รู้จักเศรษฐีอิลลีส ว่า

๑ น.ชาตา.

๖. ปาฐกถาชีวกวตถุ

๕๐. น ปเรสํ วิโลมานิ
น ปเรสํ กตาคตํ
อตตโนว อเวกขเยย
กตานิ อกตานิ จ.

๖. เรื่องอาชีวกฐีปาฐิกะ

๕๐. บุคคล ไม่ควรใส่ใจคำแสลงบนของ
คนอื่น ไม่ควรเพ่งดูเรื่องของคนอื่น
ทำแล้วหรือยังไม่ทำ ควรพิจารณา
แต่เรื่องที่ตนเองทำแล้ว หรือยังไม่
ได้ทำเท่านั้น.

๖. ปาฎิกาชีวกวตถุ

น ปเรส วิโลมานิติ อิม
 ฌมมเทสนัน สตุถา สาวตถียํ
 วิหรนุโต ปาฎิกนุนาม อาชีวกํ
 อารพภ กเถสิ.

สาวตถียํ กิร เอกา คหปตานี
 ปาฎิกนุนาม อาชีวกํ ปุตุตฏจาเน
 จเปตวา ปฏิชคคติ. ตสฺसानนฺตรมเรสุ
 มนุสฺสา สตุถุ ฌมมเทสนัน สุตฺวา
 อากนฺตฺวา “อโห อจฺฉริยา พุทฺธานํ
 ฌมมเทสนา”ติ นานปฺปกาเรหิ
 พุทฺธกฺเณ วณฺเณนฺติ. सा
 พุทฺธานํ कुณกถं สุตฺวา วิहारं
 कनฺतฺวา ฌมฺมํ โสตุกามา ตมตถํ
 อาชีวกสฺส กเถตฺวา “คจฺฉิสฺสามิ
 พุทฺธสฺส สนฺติกํ อยฺยา”ติ อาห.

โส “อมฺม มา คจฺฉา”ติ
 วาเรตฺวา ตํ ปุณฺปุณฺนํ ยาจมานํปิ
 วาเรสิเยว. सा “อัย มม
 วิहारं कनฺतฺวา ฌมฺมํ โสตุ น

๖. เรื่องอาชีวกชื่อปาฎิกะ

พระบรมศาสดา เมื่อประทับ ณ
 กรุงสาวัตถี ทรงปรารภอาชีวกชื่อว่า
 ปาฎิกะ ตรัสพระธรรมเทศนาว่า
 “ไม่ควรใส่ใจคำพูดเสียงชนของคนอื่น
 เป็นต้น.

ทราบมาว่า หญิงแม่เรือนคนหนึ่ง
 ในกรุงสาวัตถี บำรุงอาชีวก ชื่อปาฎิกะ
 ตั้งไว้ในฐานะประหนึ่งบุตร. พวกมนุษย์
 บ้านใกล้ ๆ นางฟังธรรมเทศนาของ
 พระศาสดาแล้ว มาพรรณนาคุณพระ-
 พุทธเจ้าหลายประการเป็นต้นว่า “แห่ม
 พระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมน่าอัศจรรย์
 นั้”. นางฟังคำสรรเสริญพระคุณ
 พระพุทธเจ้า ประสงค์จะไปวิหารฟังธรรม
 จึงเล่าเรื่องนั้นให้อาชีวกทราบ กล่าวว่
 “พระคุณเจ้า ดิฉันจักไปสำนักของ
 พระพุทธเจ้า”.

อาชีวกนั้น ห้ามว่า “อย่าไปเลย แม่”
 ห้ามนางแม่อ่อนวอนอยู่เรื่อย ๆ. นาง
 คิดว่า “พระคุณเจ้านี้ ไม่ให้เราไปวัด
 ฟังธรรม เราจักนิมนต์พระศาสดามา

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทติ, สตถารํ นิมนฺเตตฺวา อิเชว
 ฌมฺมํ สุณิสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
 สายณฺหสมเย ปุตุตํ ปกฺโกสาเปตฺวา
 “ตาท คจฺฉ, สุวาทนาย สตถารํ
 นิมนฺเตหิ”ติ เปเสสิ. โส คจฺฉนฺโต
 ปจฺมตรํ อาชีวกสฺส วสนญฺจานํ
 กนฺตฺวา วนฺทิตฺวา นิสิตฺติ. อถ
 นํ โส “กหํ คจฺฉสึ”ติ อาห.
 “มาตุ วจฺเนน สตถารํ นิมนฺเตตุ
 คจฺฉามิ”ติ. “มา ตสฺส สนฺติกํ
 คจฺฉาหิ”ติ วาเรติ.

“อลํ อยฺย มม มาตุ
 ภายามิ, คจฺฉิสฺสามหน”ติ. “เอตสฺส
 กตสฺสการํ อุโปปี ขาทิสฺสาม, มา
 คจฺฉา”ติ. “อลํ อยฺย, มาตา
 เม กุชฺฉิสฺสตี”ติ. “เตนหิ ตฺวํ
 คจฺฉ กนฺตฺวา จ ปน นิมนฺเตตฺวา
 ‘อมฺหากํ เกหํ อสฺสกุจฺจเน วา
 อสฺสกุวียํ วา อสฺสกุคฺเคน วา
 กนฺตพฺพนฺ’ติ มา อาจิกฺข, สนฺติเก
 จิตฺโต วีย อณฺเณน มคฺเคน
 คจฺฉนฺโต วีย ปลายิตฺวา เอหิ”ติ.
 โส อาชีวกสฺส ปฏิสฺสณฺิตฺวา สตถุ

พฺงธรรมทึนฺนี้แหละ” เวลาเย็นให้เรียก
 บุตรชายมาส่งไปด้วยสั่งว่า “พ่อ เจ้า
 จงไปนิมนต์พระศาสดาเสวยภัตตาหาร
 พรุ่งนี้”. บุตรชายนั้น เมื่อจะไป
 กลับไปที่อยู่ของอาชีวกก่อน ให้อุแล้ว
 นั่งอยู่. ครั้งนั้น อาชีวกถามเขาว่า
 “เธอจะไปไหน”. บุตรตอบว่า “ไป
 นิมนต์พระศาสดา ตามคำคุณแม่”.
 อาชีวก ห้ามว่า “อย่าไปสำนักพระองค์
 เลย”.

บุตร กล่าวว่่า “อย่าเลย
 พระคุณเจ้า ผมกลัวคุณแม่ ผมต้องไป”.
 อาชีวก กล่าวว่่า “เรา ๒ คน
 กินเครื่องสักการะที่คุณแม่เราทำถวาย
 พระศาสดากันดีกว่า อย่าไปเลย”. บุตร
 กล่าวว่่า “อย่าเลย พระคุณเจ้า คุณแม่
 จักโกรธผม”. อาชีวก กล่าวว่่า “ถ้า
 เช่นนั้น เจ้าก็ไปเถิด ก็แลครั้นไปแล้ว
 ก็นิมนต์เสีย แต่อย่าบอกว่า ‘พระองค์
 พึงเสด็จไปเรือนข้าพระองค์ สถานที่โน้น
 ถนนสายโน้น หรือหนทางโน้น’,
 ทำเหมือนยีนไกล่ ๆ เหมือนไปทางอื่น

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สนฺตีกั คณฺตฺวา นิมนฺเตตฺวา
 อาชีวกเณ วุตฺตนิยาเมเนว สพฺพํ
 กตฺวา ตสฺส สนฺตีกั คณฺตฺวา
 “กิณฺเต กตฺนุ”ติ ปุณฺโณ “สพฺพํ
 กตํ อยุยา”ติ อาห. “ภทฺทกนฺเต
 กตํ, ตสฺส กตสฺสการํ อุโภปิ
 ขาทิสฺสามา”ติ วตฺวา ปุณฺทิวเส
 อาชีวกโก ปาโตว ตํ เเคหํ อคมาสิ.
 ตํ คเหตฺวา ปจฺฉาคพฺเภ นิสิตฺทาเปสฺสุ.

รีบหนีมาเสียก่อน”. เขารับคำอาชีวก
 แล้ว ไปสำนักพระศาสดา นิมนต์แล้ว
 ทำกิจทุกอย่างโดยทำนองอาชีวกบอกนั่นเอง
 กลับไปสำนักอาชีวกนั้น ถูกถามว่า
 “เธอทำอะไร” จึงตอบว่า “ทำตาม
 ท่านบอกทั้งหมด ครับ”. อาชีวก
 กล่าววว่า “เธอทำดีแล้ว, เรา ๒ คน
 จักกินเครื่องสักการะที่คุณแม่เราเตรียม
 ถวายพระศาสดา” รุ่งขึ้นเดินทางไป
 เรือนนั้นแต่เช้าตรู่. คนในบ้านพาท่าน
 ไปให้นั่งพักด้านหลังห้อง.

ปฏฺวิสฺสกมฺนุสฺสา ตํ เเคหํ
 อสฺสโคมเยน อุปสิมฺปิตฺวา
 ลาขปณฺจมานิ ปุปฺพานิ วิกฺกิริตฺวา
 สตฺถุ นิสิตฺนตฺถาย มหารหํ
 อาสนํ ปณฺณาเปสฺสุ. พุทฺเธหิ สทฺธิ
 อปริจิตมฺนุสฺสา หิ อาสนปณฺณตฺติ
 น ขานนฺติ. พุทฺธานณฺจ
 มคฺคฺทเทสเณ กิจฺจํ นาม นตฺถิ.
 โโพธิมฺุเล ทสฺสทสฺสีโลกธาตํ กมฺฺเปตฺวา
 สมฺโพธิปตฺตทิวเสเยว หิ เนสํ
 “อโย มคฺโค นิริยํ คจฺฉติ, อโย
 ติริจฺฉานโยนี, อโย ปิตฺติวิสยํ, อโย

พวกมนุษย์คุ้นเคย ใช้โคมัยสด
 ฉาบทาเรือน ไปรดดอกไม้มีข้าวตอก
 เป็นที่ ๕ ปูลาดอาสนะมีค่ามากสำหรับ
 พระศาสดาประทับนั่ง. จริงอยู่ พวก
 มนุษย์ ไม่คุ้นเคยกับพระพุทธรเจ้า ก็ไม่
 รู้จักการปูลาดอาสนะ. อนึ่ง สำหรับ
 พระพุทธรเจ้า ชื่อว่า กิจด้วยคนผู้แสดง
 ทางย่อมนไม่มี. เพราะหนทางทั้งหมด
 แจ่มแจ้งแก่พระพุทธรเจ้าเหล่านั้นว่า
 “ทางนี้ไปนรก, ทางนี้ไปกำเนิดดิรัจฉาน,
 นี้ไปเปตวิสัย, นี้ไปมนุษยโลก, นี้ไป
 เทวโลก นี้ไปอมตมหานิพพาน” ในวัน

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มนุสฺสโลกํ, อโย เทวโลกํ, อโย
อมตมหานิพฺพานนฺ”ติ สพฺพมคฺคา
อาวิญฺจตา. ความนิคมาทินฺ มคฺเค
วตฺตพฺพเมว นตฺถิ, ตสฺมา สตฺถา
ปาโตว ปตฺตจิวรมาทาย มหา-
อุปาสิกาย เกหทวารํ คโต.

สา เกหา นิภฺขมิตฺวา สตฺถารํ
ปญฺจปติญฺจิตฺเตน วนฺทิตฺวา อนฺโต
ปเวเสตฺวา อาสเน นิสิตฺทาเปตฺวา
ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ปณฺเฑน
ชาทนีเยน โภชนีเยน ปริวิสิ.
อุปาสิกา กตฺมาตฺตกิจฺจสฺส สตฺถุโน
อนฺุโมทนํ กาเรตฺถกามา ปตฺตํ
กณฺ्हิ.

สตฺถา มจฺจรสฺสเรณ อนฺุโมทนธฺมมกถํ
อารภิ. อุปาสิกา “สาธฺุ สาธฺุ”ติ
สาธฺุการํ ททมานา ธฺมมํ
สุณฺหิ. อาชีวกโกปิ ปจฺจฉาภพฺภ
นิสินฺุโนว ตสฺสา สาธฺุการํ
ทตฺวา ธฺมมํ สุณฺหนฺติยา สทฺทํ
สุตฺวา สนฺุชาเรตฺถํ นาสกฺขิ, “น
อิทาเนว สา มยฺहनฺุ”ติ นิภฺขมิตฺวา
“นญฺจาสิ กาพกณฺุณฺ, เอตฺส

ที่ทรงทำเหมือนโลกธาตุให้หวั่นไหวบรรลु
สัมโพธิญาณ ณ โคนต้นโพธิ์. ไม่ต้อง
พุดถึงหนทางไปสถานที่ต่าง ๆ เช่น บ้าน
และนิคม เป็นต้น, ฉะนั้น เข้าตรู
พระศาสดาทรงถือบาตรและจีวรเสด็จไป
ประตุเรือมหาอุบาสิกา.

นางออกจากเรือ ถวายบังคมพระ-
ศาสดาแบบเบญจางคประดิษฐ์ นิมนต์
ให้เสด็จเข้าไปภายใน ให้ประทับนั่งบน
อาสนะ ถวายน้ำทักษิโณทก อังคาส
ด้วยของเคี้ยว ของฉัน อย่างดี. อุบาสิกา
ประสงคฺ์นิมนต์พระศาสดา ซึ่งทำภารกิจ
เสร็จแล้ว ให้ทรงทำอนุโมทนา รับ
บาตรแล้ว.

พระศาสดา ทรงเริ่มธรรมกถาสำหรับ
อนุโมทนา ด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะ.
อุบาสิกาฟังธรรมพลางให้สาธฺุการว่า
“ดีละ ๆ”. ฝ่ายอาชีวก นั่งอยู่หลังห้อง
ฟังเสียงนางให้สาธฺุการ ฟังธรรมอยู่
ไม่อาจอดทนไหว คิดว่า “บัดนี้ นาง
มิใช่อุบาสิกาเราละ” ออกไปดำทัง
อุบาสิกา ทั้งพระศาสดา หลายประการ
ว่า “อิกาลกรรณฺเ มิงเป็นคนฉิบหาย

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวํ สกุการํ กโรหิ”ติ
 นานปุปกาเรน อุปาสิกมฺจ สตุถารมฺจ
 อุกุโกสนฺโต ปลายิ. อุปาสิกา
 ตสฺส กถาย ลชฺชิตฺวา อณฺณตตํ
 คตํ จิตฺตํ เทสนานฺุสาเรน เปเสตุ
 นาสกฺขิ.

อถ นํ สตุถา “กิ อุปาสิกเ
 จิตฺตํ เทสนานฺุคตํ กาคุํ น
 สกุกอสิ”ติ. “ภนฺเต เตตสฺส เม
 กถาย จิตฺตํ อณฺณตตํ อุปคตฺน”ติ.
 สตุถา “เอวรูปฺสุส วิสภากชนฺสุส
 กถิตํ นาม อาวชฺชิตุํ น วฏฺฏติ,
 เอวรูปิ อสมนฺนาหริตฺวา อตฺตโน
 กตาทกเมว โอลเกตุํ วฏฺฏติ”ติ
 วตฺวา อิมิ คาทมาห

๕๐. “น ปเรสํ วิโลมานิ,
 น ปเรสํ กตาทกตํ,
 อตฺตโนว อเวกฺเขยฺย
 กตานิ อกตานิ จา”ติ.

มิงจงทำสักการะอย่างนี้แก่สมณะนั้นเกิด”
 หนีไปแล้ว. อุปาสิกาละอายถ้อยคำ
 อาชีวกนั้น ไม่อาจส่งจิตที่ฟุ้งซ่านไปตาม
 กระแสเทศนาได้.

ครานั้น พระศาสดา ตรัสกับนางว่า
 “อุปาสิกา เธอ ไม่อาจส่งกระแสจิตไป
 ตามแนวทางเทศนาได้หรือ”. อุปาสิกา
 กราบทูลว่า “ด้วยคำพูดอาชีวกนั้น
 ใจหม่อมฉันฟุ้งซ่านเสียแล้ว”. พระศาสดา
 ตรัสว่า “เธอไม่ควรใส่ใจคำพูดของคน
 ไม่เสมอกัน เห็นปานนี้, การไม่ใส่ใจ
 คำพูดเช่นนี้ ตรวจดูเรื่องที่ทำไว้แล้ว
 หรือยังไม่ทำ ควรกว่า” ตรัสพระคาถา
 นี้ว่า

๕๐. “บุคคลไม่ควรใส่ใจคำเสียงบนของ
 คนอื่น ไม่ควรเพ่งดูเรื่องของคนอื่น
 ทำแล้วหรือยังไม่ทำ ควรพิจารณา
 แต่เรื่องของตนเองทำแล้ว หรือยัง
 ไม่ได้ทำเท่านั้น”.

ตตถ น ปเรส วิโลมานิติ
 ปเรส วิโลมานิ ผรุสานิ
 มมมจฺเจทวจนานิ น มนสิ-
 กาทพฺพานิ. น ปเรส กตาทนฺติ
 “อสุโก อุปาสโก อสุสทุโร
 อปฺปสนฺโน, นานิสฺส เเคเห
 กฏจฺจุภิกฺขาทินิ ทิยฺยนฺติ น
 สลากภตฺตาทินิ, น จีวราทิปจฺจยทานํ
 เอตสฺส อตฺถิ, ตถา อสุกา
 อุปาสิกา อสุสทุธา อปฺปสนฺนา,
 นานิสฺสา เคาเห กฏจฺจุภิกฺขาทินิ
 ทิยฺยนฺติ, น สลากภตฺตาทินิ น
 จีวราทิปจฺจยทานํ เอติสฺสา อตฺถิ,
 ตถา อสุโก ภิกฺขุ อสุสทุโร
 อปฺปสนฺโน, นานิ อฺปชฺฌายวตฺตํ
 กโรติ, น อจฺริยวตฺตํ, น
 คมิกวตฺตํ, น อากนฺตฺกวตฺตํ, น
 เจตียงฺคณวตฺตํ, น อฺโปสทาการวตฺตํ,
 น โภชนสาลาวตฺตํ, น
 ชนฺตตามรวตฺตาทินิ, นานิสฺส กิณฺจ
 ฐตฺงกํ อตฺถิ, น ภาวนารามตาย
 อฺสุสาหมตฺตํปิตี”ติ เอวํ ปเรส
 กตาทนฺนาม น โอลเเกตพฺพ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า “ไม่ควร
 ใส่ใจคำแสลงของคนเหล่าอื่น ความว่า
 ไม่ควรใส่ใจคำแสลงชน คือคำหยาบ
 ได้แก่ คำพูดตัดความรักของคนเหล่าอื่น.
 คำว่า “ไม่ควรเพ่งดูเรื่องคนอื่นที่ทำแล้ว
 หรือยังไม่ทำ ความว่า ไม่ควรเพ่งดูสิ่ง
 ที่คนอื่นทำหรือยังไม่ทำก็ตามอย่างนี้ว่า
 “อุบาสกคนโน้น ไม่มีศรัทธา ไม่
 เลื่อมใส, ในเรือนเขาไม่ถวายวัตถุมี
 ภิกษาทัพพีหนึ่งเป็นต้น, สลากภตเป็นต้น
 ก็ไม่ถวาย, การถวายปัจจัยมีจีวรเป็นต้น
 ไม่มีแก่เขา, อุบาสิกาคคนโน้นก็เหมือนกัน
 ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใส, ในเรือนนางก็
 ไม่ถวายวัตถุมีภิกษาทัพพีหนึ่งเป็นต้น,
 สลากภตเป็นต้น ก็ไม่ถวาย การถวาย
 ปัจจัยมีจีวรเป็นต้น ก็ไม่มีแก่อุบาสิกานั้น,
 ภิกษุรูปโน้น ก็เช่นกัน ไม่มีศรัทธา
 ไม่เลื่อมใส ไม่ทำวัตรเพื่ออุปัชฌาย์
 วัตรเพื่ออาจารย์ วัตรเพื่อภิกษุเตรียมจะ
 เดินทาง วัตรเพื่อภิกษุผู้จรมา วัตรที่
 ลานเจตีย์ วัตรที่โรงอุโบสถ วัตรที่
 โรงฉัน วัตรที่เรือนไฟเป็นต้น, เธอ
 ไม่มีธุดงค์อะไร ๑ เลย, แม้เพียงความ

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุตตโนว อเวกเขยชาติ “กตมฤตสส
 เม รตตินุทิวา ปตนตี”ติ ปพพิชิตน
 อภินุหิ ปจจเวกขิตพพน”ติ อิม
 โอวาทอ อนุสสรนุโต สทฐาปพพิชิต
 กุลปุตโต “กินนุ โข อหิ
 ‘อนิจจํ ทุกขํ อนตต’ติ ติลกขณ
 อาโรเปตวา โยคกขเม กาคุ
 นาสกขิน”ติ เอว อุตตโน
 กตาทานิ โอลเเกยชาติ.

อุตสาหะ ในความเป็นผู้ยินดีในภาวนา
 ก็ไม่มี”. คำว่า พิงพิจารณาเรื่อง
 ตนเอง ความว่า กุลบุตรผู้บวชด้วย
 ศรัทธา ระลึกถึงโอวาทนี้ว่า “บรรพชิต
 พิงพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า ‘วันคืนล่วงไป ๆ
 บัดนี้ เรา ทำอะไรอยู่” พิงตรวจดู
 การงานของตนที่ทำแล้วก็ดี มิได้ทำก็ดี
 อย่างนี้ว่า “เราไม่อาจยกตนขึ้นสู่
 ไตรลักษณ์ คือ ‘ไม่เที่ยง เป็นทุกข์
 ไม่มีตัวตน’ แล้วทำให้เกษมจากโยคะ
 หรือหนอแล”.

เทศนาวसानเน อุปาสิกา
 โสตาปตติผล ปติฏฐิตา. เทศนา
 มหาชนสฺส สาตฺถิกา ชาตฺตติ.

เวลาจบเทศนา อุปาสิกาทั้งอยู่
 ในโสตาปตติผล, เทศนาได้มีประโยชน์
 แก่ชนเป็นจำนวนมาก ดังนี้แล.

ปาฏิกาชิวกวตฺถุ ฉฏฺฐิ.

เรื่องอาชีวกชื่อปาฏิกะที่ ๖ จบ.

๗. นตฺตปาณิอุปาสกวตฺถุ

๕๑. ยถาปิ รุจิรํ ปุပ္ผํ
        วณฺณวณฺตํ อคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา
        อผลา โหติ อกฺขุพฺพโต,
ยถาปิ รุจิรํ ปุပ္ผํ
        วณฺณวณฺตํ สุกนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา
        สผลา โหติ สุกฺขุพฺพโต.

๗. เรื่องอุบาสกชื่อฉัตตปาณิ

๕๑. วาจาเป็นสุภาสิตไม่มีผลแก่คนผู้ไม่
กระทำ เหมือนดอกไม้งาม สีสวย
แต่ไร้กลิ่นหอม, วาจาเป็นสุภาสิต
มีผลแก่คนผู้ทำดีอยู่ เหมือนดอกไม้
งาม สีสวย และกลิ่นหอม.

๗. ฉัตตปาณีอุบาสกวัตถุ

ยถาปี รุจิรํ ปุပ္ผนฺติ อิมํ
 ฌมฺมเทสนํ สตุฏฺทา สวตฺตึยฺมํ วิหรนฺโต
 ฉตฺตปาณึ อุบาสกํ อารพฺภ กณฺเธิ.

สวตฺตึยฺมํ หิ ฉตฺตปาณึ นาม
 อุบาสโก ติปิฏฺกธโร อนาคามี.
 โส ปาโตว อุโปสฺติโก หุตฺวา
 สตุฏฺโถ อุปฏฺจํ อคฺมาสิ.
 อนาคามีอริยสาวกานญฺจ สมากาน-
 วเสน อุโปสฺถกมฺมํ นาม นตฺถิ.
 มคฺเคเนว เนสํ พุรฺหมจฺริยญฺจ
 เอกภตฺติกวตฺตญฺเจว อาคตํ. เตเนวาท
 “ฉฺฉิกาทโร โข มหาราช
 กุมฺภกาโร เอกภตฺติโก พุรฺหมจฺริ
 สึลฺวา กลฺยาณธมฺโม”ติ.

เอวํ อนาคามีโน ปกฺตึยว
 เอกภตฺติกา จ พุรฺหมจฺริโน จ
 โหนฺติ. โสปี ตเถว อุโปสฺติโก
 หุตฺวา สตุฏฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา

๗. เรื่องอุบาสกชื่อ ฉัตตปาณี

พระศาสดา ประทับ ณ กรุง
 สāvattī ทรงปรารภอุบาสก ชื่อ
 ฉัตตปาณี ตรัสพระธรรมเทศนาเห็นว่า
 เหมือนดอกไม้สี่สวย ฉะนั้น เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในกรุงสāvattī
 มีอุบาสก ชื่อฉัตตปาณี ทรงพระไตรปิฎก
 เป็นอนาคามี. เขารักษาศีลอุโบสถ
 เข้าตรู่ต้องไปที่บำรุงพระศาสดา. จจริงอยู่
 อริยสาวกผู้เป็นอนาคามี ไม่มีอุโบสถ-
 กรรมด้วยสามารถการสมาทาน.
 พรหมจรรย์ และวัตร คือการบริโภค
 ภัตตรครั้งเดียว ของพระอริยสาวกผู้เป็น
 อนาคามีเหล่านั้น มาแล้วโดยมรรค
 นั้นแล. เหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึง
 ตรัสว่า “มหาบพิตร นายช่างหม้อชื่อ
 ฉฉิกาทโร บริโภคภัตตรครั้งเดียว ประพฤติ
 พรหมจรรย์โดยปกติ มีศีลมีธรรมงาม”.

ตามปกติทีเดียว พวกพระอนาคามี
 ก็บริโภคภัตตรครั้งเดียว และประพฤติ
 พรหมจรรย์อย่างนั้น. อุบาสกนั้น ก็
 รักษาศีลอุโบสถเช่นนั้นเหมือนกัน เข้า

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วนุทิตวา ฌมมกถํ สุนนุโต นิสิตฺติ. ตสฺมี สมเย ราชา ปเสนทิกอสโล สตถุ อุปฺภูจัน อคมาสิ.

อุปาสโก ตํ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา “อุฏฺฐาตพฺพํ นุ โข โน”ติ จินฺเตตฺวา “อหํ อคฺคราชาสฺส สนฺติเก นิสินฺโน, ตสฺส เม ปเทสราชาณํ ทิสฺวา อุฏฺฐาตุํ น ยุตฺตํ, ราชา โข ปน เม อนฺภูจฺหนฺตสฺส กุชฺฌิสฺสติ, เอตสฺมี กุชฺฌนฺเตปิ เหว อุฏฺฐหิสฺสามิ, ราชานํ เม ทิสฺวา อุฏฺฐฺหนฺเตน หิ ราชา ครุกฺโต โหติ, โน สตถา, เหว อุฏฺฐหิสฺสามิ”ติ น อุฏฺฐหิ.

ปณฺฑิตปฺริสา จ นาม ครุกฺตฺรานํ สนฺติเก นิสิตฺติวา อนฺภูจฺหนฺตํ ทิสฺวา น กุชฺฌนฺติ. ราชา ปน ตํ อนฺภูจฺหนฺตํ ทิสฺวา กุปิตมานโส สตถาวํ วนุทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสิตฺติ. สตถา กุปิตภาวํ ฌตฺวา “มหाराช

เฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่งฟังธรรมกถา. สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล ก็เสด็จไปที่บารุงพระศาสดา.

อุบาสก เห็นพระองค์เสด็จมา คิดว่า “เราควรลุกขึ้นหรือไม่หนอ” เข้าใจว่า “เรานั่งในสำนักพระราชอาคันตุกะว่า เรานั้น ถึงเห็นเจ้าประเทศราช ลุกขึ้นต้อนรับ ไม่ควร, ก็แลเมื่อเราไม่ลุกขึ้น พระราชาก็กริ้ว, เมื่อพระราชานั้น แม้กริ้ว เราจักไม่ลุกขึ้นต้อนรับละ, เราเห็นพระราชาลุกขึ้นต้อนรับ ก็ชื่อว่า ทำความเคารพพระราชอาคันตุกะ ไม่เคารพพระศาสดา, เราจักไม่ลุกขึ้นดีกว่า” จึงไม่ลุกขึ้น.

ก็ธรรมดาบุรุษบัณฑิต เห็นคนนั่ง ณ สำนักท่านที่ควรเคารพกว่าตนถึงไม่ลุกขึ้นต้อนรับ ก็ไม่โกรธ, แต่พระราชาก็เห็นอุบาสกไม่ลุกขึ้นต้อนรับ ชุนเคืองพระทัย ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่เหมาะสม. พระศาสดา ทรงทราบ ว่าพระราชาก็กริ้วจึงตรัสพรรณนาคุณ

ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อัย ฉตตปาณิอุบาสโก ปณฺธิโต
ทิวฺจฺจโม ติปิฏฺกโร อตฺถานตฺถ-
กุสโล”ติ อุบาสกสฺส คุณฺโณ กเถสิ.
รณฺโณ ติสฺส คุณฺณกํ สุนฺนตฺสเสว
จิตฺตํ มุทฺกํ ชาตํ.

อเนกทิวสํ ราชา อุปริปาสาทะ
จิตฺโต ฉตตปาณิ อุบาสกํ กตฺถตฺถกิจฺจํ
ฉตฺตมาทาย อุปาหนมารุห
ราชงฺคเณน คุจฺจนฺตํ ทิสฺวา
ปกุโกสทาเปสิ. โส ฉตตฺปาหนา
อปเนตฺวา ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา
วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ.

อถ นํ ราชา “โก อุบาสก
กิณฺเต ฉตตฺปาหนา อปนีตา”ติ.
“เทว ‘ราชา ปกุโกสตี’ติ สุตฺวา
อาคโตมฺหิ”ติ. “อชฺช อมฺหากํ
ราชภาโว ตฺมุเหหิ ฌาโต
ภาวิสฺสตี”ติ. “สทาปิ มยฺ เทว
ตฺมุหากํ ราชภาवं ชานามา”ติ.
“ยทิ เอวํ กสฺมา ปุริมทิวเส
สตุฏฺฐ สนฺตฺติเก นิสีทิตฺวา มํ

อุบาสกว่า “มหาบพิตร อุบาสก
ฉตตปาณินี้ เป็นบัณฑิต เห็นชัดธรรม
ทรงพระไตรปิฎก ฉลาดในสิ่งมีประโยชน์
และไร้ประโยชน์”. เมื่อพระราชาสดับคำ
สรรเสริญคุณอุบาสก พระมหากษัตริย์ก็อ่อน
ลง.

ภายหลังวันหนึ่ง พระราชา
ประทับยืนบนปราสาทชั้นบน ทอด
พระเนตรเห็นฉตตปาณิอุบาสก ทำภักติกิจ
เสร็จแล้ว ก็น้อม สวมรองเท้าเดินไป
ทางพระลานหลวง รับสั่งให้ราชบุรุษ
เรียกมา. อุบาสกนั้น หุบร่ม
ถอดรองเท้า เข้าเฝ้าพระราชา
ถวายบังคมแล้ว ยืน ณ ที่เหมาะสม.

ครานั้น พระราชา ตรัสกับอุบาสกนั้น
ว่า “อุบาสกผู้เจริญ ทำไมท่านจึงหุบร่ม
ถอดรองเท้าออกเสียแล้ว”. อุบาสก
กราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ข้า-
พระองค์ฟังว่า ‘พระราชา รับสั่งหา’
จึงมาแล้ว”. พระราชาตรัสถามว่า “วันนี้
กระมังที่ท่านรู้ว่าเราเป็นพระราชา”.
อุบาสกกราบทูลว่า “ข้าพระองค์
ทราบว่าคุณคือพระราชาทุกเวลา

ผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทิสฺวา น อุฏฺฐหิ”ติ. “มหาราช
 อคฺคฺราชสฺส สนฺติเก นิสฺสินฺโน
 ปเทสฺราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐหนฺโต
 สจฺจกริ อคฺการโว ภเวยฺยํ, ตสฺมา
 น อุฏฺฐหิ”ติ. “โหดุ โภ,
 ติฏฺฐเตตฺ, ตุมฺเห กิร ทิฏฺฐธมฺมิก-
 สมฺปฺรายิกานํ อตฺถานตฺถานํ กุสลา
 ติปปิฏฺฐกฺขรา อมฺหากํ อนฺเตปฺเร ธมฺมํ
 วาเจตา”ติ. “น สกฺกา เทวา”ติ.
 “กิกการณา”ติ. “ราชเคหํ นาม
 มหาสาวชฺชํ, ทฺยตฺตสฺยตฺตกาณิ
 ครุกาเนตฺถ เทวา”ติ.

พระเจ้าข้า”. พระราชา ตรัสถามว่า
 “ถ้าเป็นเช่นนั้น ทำไมวันก่อน ท่านนั่ง
 ในสำนักพระศาสดา เห็นเราจึงไม่ลุกขึ้น
 ต้อนรับ”. อุปาสกกราบทูลว่า “ข้าแต่
 มหาราช ข้าพระองค์นั่ง ณ สำนัก
 พระราชาผู้เลิศ เมื่อเห็นพระราชา
 ประเทศราชแล้วลุกขึ้นต้อนรับ ก็จะไม่
 เคารพพระศาสดา ฉะนั้น จึงไม่ลุกขึ้น
 ต้อนรับ”. พระราชาตรัสว่า “ช่างเกิด
 ผู้เจริญ งดเรื่องนี้ไว้ก่อนเถิด, ข้าว่า
 ท่านฉลาดในเรื่องมีประโยชน์ และไว้
 ประโยชน์เป็นไปทั้งในกฐธรรม และ
 สัมปรายภพ ทรงพระไตรปิฎก จงช่วย
 บอกธรรมแก่พวกเราภายในวังเถิด”.
 อุปาสก กราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ
 ข้าพระองค์ไม่อาจ (บอกได้)”. พระ-
 ราชา ตรัสถามว่า “เพราะเหตุไร”.
 อุปาสก กราบทูลว่า “เพราะชื่อว่า
 พระราชมนเทียร เป็นสถานที่มีโทษมาก
 ข้าแต่สมมติเทพ กรรมที่บุคคลประกอบ
 ชั่วและดี ณ สถานที่นี้เป็นกรรมหนัก”.

“มา เอวํ วเทถ, ‘ปฺริมทิวเส
 มํ ทิสฺวา น อุฏฺฐิตอมฺหิ”ติ มา

พระราชา ตรัสว่า “ท่านอย่าพูดเช่นนั้น
 อย่าทำความรังเกียจเลย ว่า ‘วันก่อน

ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กุกุกุจจํ ภิโรธา”ติ. “เทว ภิหีนํ
 วิจรณภูจานนุนาม มหาสาวชชํ,
 เอกํ ปพพชิตํ ปกโกสาเปตวา
 ธมมํ วาจาเปธา”ติ. ราชา “สาธุ
 โภ, อกจณต ทุเมห”ติ ตํ
 อุกโยเชตวา สตุฏฺ สนตํกํ ฅนตวา
 สตุฏฺวารํ ยาจิ “ภนเต มลลิกา
 จ เทวี วาสภชตติยา จ ‘ธมมํ
 ปริยาปุณิสสามา’ติ วนตติ, ปณจहि
 ภิกขุสเตहि สทุธิ นีพทุธิ มม
 เคหํ ฅนตวา ตาสํ ธมมํ
 อุกุทิสถา”ติ. “พุกุธานํ นีพทุธิ
 เอกภูจานคมนนุนาม นตติ
 มหาราชา”ติ. “เตนहि ภนเต
 อณณํ ภิกขุํ เทธา”ติ.

เห็นเรา แต่มิได้ลุกขึ้นต้อนรับ”. อุบาสก
 กราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ชื่อว่า
 สถานที่คฤหส์ถไปเที่ยว มักมีโทษมาก
 ขอพระองค์โปรดรับสั่งให้นิมนต์บรรพชิต
 มา ให้บอกธรรม สักรูปหนึ่งเกิด”.
 พระราชา ทรงส่งฉัตตปาณิอุบาสกไป
 ด้วยรับสั่งว่า “ดีละ ผู้เจริญ ท่าน
 ไปเกิด” เสด็จไปสำนักพระศาสดา
 ทูลขอพระศาสดาว่า “พระเจ้าข้า
 พระนางมัลลิกาเทวี และพระนางวาสภ-
 ชตติยา พุดว่า ‘จักเรียนธรรม’,
 ขอพระองค์พร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูป เสด็จ
 ไปเรือนข้าพระองค์ประจำ แสดงธรรม
 โปรดหล่อนทั้ง ๒ เกิด”. พระศาสดา
 ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร ธรรมดา
 พระพุทธเจ้า ไม่เสด็จไปที่แห่งเดียว
 ประจำ”. พระราชากราบทูลว่า “เช่นนั้น
 จงประทานภิกษุรูปอื่นไปเกิดพระเจ้าข้า”.

สตุฏฺธา อานนทเถระสฺส ภารมกาสิ.
 เถโร นีพทุธิ ฅนตวา ตาสํ
 อุกุทิสฺส อุกุทิสฺสติ. ตาสุ มลลิกา
 สกุกจจํ คเหตุวา สชฎมายิตวา
 อุกุทิสฺส ปฏิจจนาเปติ. วาสภชตติยา

พระศาสดา มอบให้เป็นภาระพระ-
 อานนทเถระ. พระเถระไปแสดงพระบาลี
 โปรดพระนางเหล่านั้นประจำ. บรรดา
 พระนางทั้ง ๒ พระนางมัลลิกาเทวี
 ได้เรียนท่องและให้พระเถระรับรองบาลี

ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปน เหนว สกุกจัจ คณฺหาติ อย่างเคารพ. ส่วนนางวาสภขัตติยา
น สชฺฌายติ น อุฑฺเตสฺ ไม่เรียน ไม่ท่อง ทั้งไม่อาจให้พระเถระ
ปฏิจฺฉาเปตฺ สกุกโกติ. รับรองพระบาลีโดยเคารพได้.

อถกทิวสํ สตุถา ปุจฺฉิ “กั
อานนฺท อุปาสิกา ธมฺม
ปริยาปุณฺณตี”ติ. “อาม ภนฺเต”ติ.
“กา สกุกจัจ คณฺหาตี”ติ. “มลฺลิกา
ภนฺเต สกุกจัจ คณฺหาตี, สกุกจัจ
สชฺฌายติ สกุกจัจ อุฑฺเตสฺ
ปฏิจฺฉาเปตฺ สกุกโกติ, ตุมฺหากั
ปน ฌาติธิตา เหนว สกุกจัจ
คณฺหาตี น สชฺฌายติ น
อุฑฺเตสฺ ปฏิจฺฉาเปตฺ สกุกโกตี”ติ.
เถรสฺส วจฺนํ สตุวา “อานนฺท
มยา กถิตธมฺโม นาม สกุกจัจ
อสุสฺสณฺนตฺสฺส อคฺคณฺหนตฺสฺส
อสชฺฌายนฺตฺสฺส อเทเสนฺตฺสฺส
วณฺณสมฺปนฺนํ อคฺคณฺทกั ปุปฺผว
อผโล โหติ, สกุกจัจ ปน
สวานาทีนึ กโรนฺตฺสฺส มหปุผโล
โหติ มหานิสฺโส”ติ วตุวา อีมา
เทว คากา อภาสิ

ภายหลังวันหนึ่ง พระศาสดา
ตรัสถามว่า “อานนท อุปาสิกาทั้ง ๒
ยังเรียนธรรมอยู่หรือ?”. พระอานนท
กราบทูลว่า “ยังเรียน พระเจ้าข้า”.
พระศาสดา ตรัสถามว่า “คนไหนเรียน
โดยเคารพ”. พระอานนท กราบทูลว่า
“พระนางมัลลิกาเทวี เรียนท่องบ่นทั้ง
อาจให้ข้าพระองค์รับรองพระบาลีโดย
เคารพ ส่วนพระธิดาญาติพระองค์
ไม่เรียน ไม่ท่องบ่น ทั้งยังไม่อาจให้
รับรองพระบาลีโดยเคารพ”. พระศาสดา
ทรงสดับ ถ้อยคำพระเถระ ตรัสว่า
“อานนท ธรรมที่เรากล่าวแล้ว ไม่มีผล
แก่คนผู้ไม่ฟัง ไม่เรียน ไม่ท่องบ่น
ไม่แสดงอย่างเคารพ ประหนึ่งดอกไม้
สีสวย แต่ไร้กลิ่นหอม ฉะนั้น
แต่มีผลมากมีอานิสงส์มาก แก่คนทำกิจ
เช่นฟัง เป็นต้น อย่างเคารพ” ตรัส ๒
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕๑. “ยถาปิ รุจิรํ ปุပ္ผํ
 วรรณวนต์ อคนธกั,
 เอวํ สุภาสิตา วาจา
 อผลา โหติ อกุพฺพโต,
 ยถาปิ รุจิรํ ปุပ္ผํ
 วรรณวนต์ สคนธกั,
 เอวํ สุภาสิตา วาจา
 สผลา โหติ สกุพฺพโต”ติ.

ตตถ รุจิรนฺติ โสภณํ.
 วรรณวนฺตนฺติ วรรณสนฺจฺจานสมฺปนฺนํ.
 อคนธกนฺติ คนฺธรหิตํ ปาลิภทฺทก-
 คิริกณฺณิกชยกุสุมาทิเกทํ. เอวํ
 สุภาสิตา วาจาติ สุภาสิตา วาจา
 นาม เตปิฏกํ พุทฺธวจนฺ, ตํ
 วรรณสนฺจฺจานสมฺปนฺนอคนธกปุပ္ผสทิสํ.
 ยถา ปน อคนธกํ ปุပ္ผํ, โย
 นํ ฐาเรติ, ตสฺส สรีเร คนฺโธ
 น ผรติ, เอวํ เอตฺปิ, โย
 นํ สกุกจฺจํ สวนาทึหิ น
 สมาจรติ, ตสฺส สกุกจฺจํ
 อสมาจรนฺตสฺส ยํ ตตถ กตฺตพฺพํ,
 ตํ อกุพฺพโต สุตคนฺธํ ฐารณคนฺธํ
 ปฏิปตฺตติคนฺธญจ น อาวหติ อผลํ

๕๑. “วาจาเป็นสุภาสิต ไม่มีผลแก่คนผู้
 ไม่กระทำ เหมือนดอกไม้งาม
 สีสวยแต่ไร้กลิ่นหอม วาจาเป็น
 สุภาสิตมีผลแก่คนผู้ทำดีอยู่ เหมือน
 ดอกไม้งามสีสวยมีกลิ่นหอม”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า งาม
 คือ งดงาม. คำว่า สีสวย คือ
 สมบูรณ์ด้วยสีและสัณฐาน. คำว่า
 ไร้กลิ่นหอม คือ เว้นกลิ่นหอม ได้แก่
 ประเภทดอกหงอนไก่ ดอกกรรณิกการ์เขา
 และดอกชัยพฤกษ์เป็นต้น. คำว่า วาจา-
 สุภาสิตก็ฉนั้นนั้น ความว่า ที่ชื่อวาจา
 สุภาสิต ได้แก่ พระพุทธพจน์ คือ ปิฎก
 ๓, พระพุทธพจน์นั้น ประหนึ่งดอกไม้
 สีสวย ทรวดทรงสมบูรณ์ แต่ไม่มีกลิ่น
 หอม. แม้พระพุทธพจน์นี้ ไม่น่ากลิ่น
 คือการฟัง การทรงจำ และการปฏิบัติ
 มาให้ จึงชื่อว่า ไม่มีผล สำหรับคนที่
 ไม่ได้ตั้งใจประพฤติพระพุทธพจน์นั้น
 อย่างเอื้อเพื่อด้วยการฟังเป็นต้น ชื่อว่า

โหติ, เตน วุตฺตํ “เอวํ สุภาสิตา
วจา อผลา โหติ อกุพฺพโต”ติ.

สคนฺธกนฺติ จมฺปกนฺธิลุปฺปลุปฺปลาภิเกทํ.
เอวณฺติ ยถา ตํ ปุพฺผํ ธาเรนฺตสฺส
สรีเร กนฺโธ มรฺติ เอวํ
เตปิฏกพฺพุทฺทวจนสงฺฆาตา สุภาสิตา
วจาปิ สุกุพฺพโต โย สกฺกจจํ
สวานาภิหิ ตตฺถ กตฺตพฺพํ กโรติ,
อสฺส ปุคฺคสฺส สผลา
โหติ สุตคณฺธธารณคณฺธปฏิปตฺติคณฺธานํ
อวหนฺโต มหปฺผลา โหติ
มหานิสฺสาติ อตฺถโก.

เทสนาวसानเน พหุ โสตาปตฺติ-
ผลาภิหิ ปตฺตา. เทสนา
มหาชนสฺส สาทฺธิกา ชาตาติ.

ฉตฺตปาณินฺอุปาสกาวตฺถุ สตฺตมํ.

ไม่ทำกิจที่ควรทำในพระพุทธรูปนั้น
เหมือนดอกไม้ ไม่มีกลิ่นหอม กลิ่นจึง
ไม่แผ่ไปในร่างคน ผู้ตัดทรงดอกไม้
ไม่มีกลิ่นนั้น. เพราะเหตุนี้ พระศาสดา
จึงตรัสว่า “วจาสุภาสิต ไม่มีผลแก่
คนไม่กระทำ”.

คำว่า มีกลิ่นหอม ได้แก่ ประเภทดอก
จำปาและบัวเขียว เป็นต้น. คำว่า
ฉนั้นนั้น เป็นต้น. ความว่า แม้วจา
สุภาสิต กล่าวคือ พระพุทธรูป คือ
ปิฎก ๓ ย่อมมีผลแก่คนผู้ทำดีอยู่ คือ
ผู้ทำกิจที่ควรทำในพระพุทธรูปนั้น ด้วย
กิจมีการฟังเป็นต้นโดยเคารพ คือ มี
ผลมาก มีอานิสงส์มาก เพราะนำกลิ่น
คือ การฟัง การทรงจำ การปฏิบัติ
มาให้ เหมือนกลิ่นแผ่ไปในสรีระ
ของคนผู้ตัดทรงดอกไม้ นั้น.

เวลาจบเทศนา ชนจำนวนมาก
บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น. เทศนาได้มี
ประโยชน์แก่ชนเป็นจำนวนมาก ดังนี้แล.

เรื่องอุบาสกชื่อฉตฺตปาณินิที่ ๗ จบ.

ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. วิชาชาวตฤ

๕๒. ยถาปี ปุปุพราสิมฺหา
กยิรา มาลาकुเล พหู,
เอวံ ชาเตน มจฺเจน
กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุ.

๘. เรื่องนางวิสาขา

๕๒. สัตว์ที่จะพึงตาย เกิดมาแล้ว ควร
สร้างกุศลไว้ให้มาก เหมือนนาย
มาลาการ ร้อยพวงดอกไม้ให้มาก
จากกองดอกไม้ ฉะนั้น.

๘. วิสาขาทตฺถ

ยถาปิ ปุပ္ผราสิมฺหติ อิมํ
 ธมฺมเทศนํ สตฺถา สาวตฺถิ อุนิสฺสสาย
 ปุပ္ผารามะ วิหรนฺโต วิสาขํ
 มหาอุปาสิกํ อารพฺภ กเถสิ.

สา กิร องฺครภูเจ ภาทฺทียนคเร
 เมณฑกเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ธนญฺชยเสฏฺฐิโน
 อคฺคฺคเมหสิยา สุมฺนาเทเวีย นาม
 กุจฺฉิสฺมี นิพฺพตฺติ. ตสฺสา
 สตฺตวสฺสิกาเล สตฺถา เสล-
 พุราหฺมณาทีนํ โปธเนยฺยพนฺธวานํ
 อุนิสฺสยสมฺปทํ ทิสฺวา มหาภิกฺขุ-
 สัมปริวารโ จาริกญฺจรมาโน ตํ
 นครํ ปาปุณฺนิ.

ตสฺมิญฺจ สมเย เมณฑกโก
 คหปติ ตสฺมี นครเ ปณฺจหนํ
 มหาปุณฺณานํ เชฏฺฐโก หุตฺวา
 เสฏฺฐิฏฺฐานํ กาทฺเรติ. ปณฺจ
 มหาปุณฺณา นาม เมณฑกโก เสฏฺฐิ,

๘. เรื่องนางวิสาข

พระศาสดา ทรงเข้าไปอาศัย
 เมืองสาวตฺถิ ประทับ ณ บุพพาราม
 ทรงปรารภมหาอุปาสิกา ชื่อวิสาขา ตรัส
 พระธรรมเทศนาเห็นว่า จากกอดอกไม้
 ฉะนั้น เป็นต้น.

ทราบว่า นางวิสาขานั้น เกิดใน
 ท้องนางสุนนาเทวี ภรรยาหลวงของ
 ธนญชยเศรษฐี บุตรชายเมณฑกเศรษฐี
 ในภัททียนคร แคว้นอังคะ. เวลานั้น
 อายุได้ ๗ ขวบ พระศาสดา ทรงเห็น
 อุนิสัยสมบัติเผ่าพันธุ์สัตว์ที่พึงแนะนำ
 ให้ตรัสรู้ อาทิเช่น เสลพราหมณ์
 พร้อมภิกษุสงฆ์บริวารหมู่ใหญ่เสด็จจาริก
 ไปถึงนครนั้น.

ก็สมัยนั้น เมืองนั้น เมณฑก-
 คฤหบดี หัวหน้าของคณมีบุญมาก ๕ คน
 ครองตำแหน่งเศรษฐีอยู่. คณมีบุญมาก
 มีจำนวน ๕ คน คือ เมณฑกเศรษฐี,
 ภรรยาหลวงเศรษฐีนั้นนั่นเอง ชื่อ

๑ ฉ. กโรติ